

V. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

ZENEKAR

1998. JÚNIUS

Reményi Ede

- Agonizáló érdekvédelem
- Jubiláló zenekar Győrben
- Zenei emlékezés 1848–49-re II.
- Nádfaragó

TARTALOM

Az érdekvédelem útvesztői	3
30 éves a Győri Filharmonikus Zenekar	13
A „legmiskolcibb” intézményről	17
Bennfentesen – kívülről <i>A Philharmonia Hungaricáról, elsőkézből</i>	20
A pécsi szimfonikusok Kolozsváron	19
A Szombathelyi Szimfonikus Zenekarral, Bécsben	21
Spanyolország vonzásában	22
Befejeződött a „Hazai Szimfonikus Zenekarok” fesztiválja a Pesti Vigadóban	24
Liszt-Wagner Fesztivál <i>A MÁV Szimfonikus Zenekar a Zeneakadémián</i>	25
CD-Figyelő	28
Bartók, Kodály, Weiner <i>Széljegyzetek a „Zenekar karmester nélkül” témájához</i>	28
Bartóktól – Bartókról <i>Bartók zenekari Táncszvitjének hasonmás kiadásáról</i>	29
Zenei emlékezés 1848–1849-re II. <i>Százhetven éve született és száz évvel ezelőtt hunyt el Reményi Ede</i>	33
MŰHELY	
Hej, az a nád!	39
Rejtvény	41
Programok	46

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK, valamint

a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK ÉS TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

ALAPÍTOTTA: POPA PÉTER

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 342-8372

Felélős kiadó és szerkesztő: POPA PÉTER
Tördelés-szerkesztés: *Publicitas Print Kft.*

Nyomtatás: *Publicitas Print Kft.*
1021 Budapest, Tárogató út 26.
Telefon/fax: 200-7330

Felélős vezető: A Kft. ügyvezetője

ISSN: 1218-2702

Erich Bergel

(1930-1998)

Élet, Bach zenéjének bűvöletében – így definiálhatjuk az erdélyi szász muzsikust, Erich Bergel pályáját. Azt a muzsikust, amelyet aligha irigyelhet bárki, amelynek eseményei egy sötét korszak ideológiájáról adnak soha el nem homályosuló képet a kései utókornak is. Az életrajz: korát, környezetét minősíti, nem véletlenül kapta egy interjú a „Bachért börtön” címet (Kurír, 1991. február 13). Íme, néhány abszurd adalék: börtön és munkatábor, amiért jóvoltából felcsendült a kolozsvári református templomban Haydn oratóriuma, A teremtés. Vezénylésért hét évre ítélték; amikor három és fél év után amnesztiát kapott, a zeneszerzés, karmester és orgona tan szakon végzett fiatal muzsikust „természetesen” nem kerülhetett vissza a Kolozsvári Filharmonikus Zenekarhoz karmesternek: éveket töltött trombitásként az együttesben, csak hogy zeneközelben lehessen. Amikor e trombitás – mesébe illő fordulat! – a megbetegedett külföldi karmester helyett beugrással megmentett egy koncertet, új muzsikusi-életnek nézhetett elébe. Folytatódott a „kalandok”: Karajan elszánt türelme végül is diadalmaskodott, amikor sikerült elérnie, hogy az akkor már 41 esztendőss dirigens vendégszerepelhessen a Berliini Filharmonikusokkal. Olyan pályakezdet ez, amit aligha feledtethet később világjáró vendégszereplés, elismerés, bármi!

Fotó: Mezei Béla

Óriási a különbség a zeneszerző-karmester és a karmester-zeneszerző között. Úgy tartják, a legnagyobb karmesterek kompozíciós tevékenységét méltán fedi homály – míg az elismert zeneszerzők vezénylésének tényleges értékéről kevés adat hagyományozódik az utókorra. Zeneszerzői felkészültségét Erich Bergel nem személyes mondanivalójának kifejezésére használta; segítségével tudott erőbben tájékozódni különböző korok-stílusok zenei világában. A művekhez közelítő mélyreható elemzéseivel mintha „megemelte” volna a mindennapi szférát. Elsősorban nem az előadókért, nem is a hallgatókért tette, hanem inkább azért, hogy ne árválkodjék a szellem fennsíkján a zeneművészet valamely remeke.

Zenei eszmélésétől kezdve, egy életen át Bach zenéje volt az ő irányítójuk és vezérlő csillaga, úgy is mondhatnánk: alfája és omegája. Minden karmesteri eredménye és sikere mellett fő művének tartotta a „Die Kunst der Fuge”-t (1979). Befejezte a befejezetlen opuszt, továbbgondolva a bachi szándékot, s hangszerezésével is a bachi művet kívánta megkoronázni. Művészetét a legnagyobb alázattal, szinte személytelenül állította a mű szolgálatába. Karmesteri pálcája nyomán feledhetetlen élményként csendült fel a monumentális alkotás, s egyaránt kivételes alkalommá vált 1991 októberében a Dohány utcai Zsinagógában, 1992 áprilisában – szlovákiai bemutatóként – Komáromban vagy a pannonhalmi Bazilikában rendezett koncert.

Bárkit-bármit vezényelt, Bergel számára a KOMPOZÍCIÓ volt a legfontosabb, a megvalósítás szolgálatába állította az előadókat. Kimondatlanul is osztotta Liszt Ferenc véleményét; számára is vallás volt a művészet. Szakrális légkört teremtő koncertjeit már-már offertoriumnak érezhettük: szinte felajánlotta az interpretációt, a zenébe vetett hitének kifejezésére juttatásaként.

A rendszerváltásnak hála, lehetővé vált budapesti szerződése: a Filharmoniai Társaság Zenekara 1989-ben őt kérte fel s választotta meg elnök-karnagyának. Jóvoltából emlékezetes időszakokká vált 1989-94 a budapesti hangversenyéletben. Nincsenek receptek a kollektív emlékezet ébrentartására, de bizonyosra vehető, hogy aki dolgozott a keze alatt, az nem felejt el a tőle tanultakat. Hatása így, közvetve tovább él, s jobbító lesz akkor is, amikor eredetét konkrétan már nem lehet kinyomozni.

Terényi Ede szép szavait idézve veszünk tőle örök búcsút:

„A nagy szellemek mindig egy kicsit másként hagyják maguk után a világot, mint ahogyan találták érkezésükkor. Ezzel a gesztussal megváltják a mi földi világunkat. A nagy előadók ilyen megváltás-élményeket hagynak maguk után. Közéjük tartozott és immár tartozik végérvényesen ERICH BERGEL”.

Fittler Katalin

Az érdekvédelem útvesztői

Testületileg és egyénenként lemondott érdekvédelmi bizottságok, információs csatornák eldugulása, betarthatatlan ígérek, diktatorként szidott vezetők, megkímélt muzsikuskok, pénztelenség, kilátástalanság – mintha összeomlóban lennének szimfonikus zenekaraink érdekvédelmi rendszerei. Az alábbi interjúk a leginkább érintetteket szólaltatják meg: a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének elnökét, a Rádiózenekar nemrég lemondott Zenekari Tanácsának elnökét, a Nemzeti Filharmonikusok (azaz ÁHZ) Művészeti Bizottságának valamint Közalkalmazotti Tanácsának ugyancsak lemondott egy-egy tagját. És publicitást kapott természetesen a két zenekar igazgatója, hiszen a nyíltabban vagy burkoltabban megfogalmazott panaszokat elsősorban nekik címezték a muzsikuskok.

Ellentétes érdekű érdekvédelmi testületek

– beszélgetés Gyimesi Lászlóval, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének elnökével –

– A hírek szerint összeomlóban vannak a vezető szimfonikus zenekarok érdekvédelmi testületei. Ezek véletlenszerűen egybeeső, de egymástól független, avagy a zenekari vezetésekben esetleg erőteljesebben megnyilvánuló irányító hajlam következményei?

– Néhány helyen történő változások, lemondások nem jelenthetnek globális válságjelenséget. Minden zenekarnál megvannak a saját okok, amelyek a változásokat előidézték. Általában véve is sok az átalakulás az intézményeken belül. A Magyar Rádió költségvetési intézményből részvénytársasággá alakult, aminek egészen más belső rendszere, feladata, kötelezettsége van. A Nemzeti Filharmonikusoknál történt változásokról elég gyakran esik szó ahhoz, hogy ne kelljen most külön ecsetelni, folyamatos változások nehezítik a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának munkáját is. Többször is változott a MÁV, MATÁV zenekarok státusza helyzete. Ezek a változások mindenképpen hatnak a zenekarok belső életére, különösen, hogy még nem alakultak ki a belső érdekvédelmi struktúrák – nincs megalapozott funkciójuk, testületük, jogállásuk. Külön zavaró tényezőként hat az is, hogy a különböző együttesek, cégek jogállása egészében sem egyforma; nem ugyanazok a munka-

jogi szabályok érvényesek a közalkalmazotti státuszban, azaz intézményként működő, költségvetési szerv keretében működő zenekaroknál, mint a többiekénél.

Nagyon nehéz egy szakmai testület jogkörét is meghatározni; a Magyar Rádió Üzemi Tanácsának valamelyik alrészlegeként működő testületét, vagy a Magyar Állami Operaház keretén belül létező képviselő csoportját. Még sajtósejtőbb a helyzet, amikor alapítványi fenntartású együttesről van szó – másfajta kapcsolatrendszer van az alapító és a muzsikuskok között.

– Minden esetre most sokakban felmerült a kérdés, hogy az érdekvédelmi testületek válsága nem teremt-e olyan szabaddíci viszonyokat, amilyenek a Fesztiválzenekarban kavartak botrányokat már többször is, ahol nem (vagy egészen sajátos formában) léteznek egyéni és kollektív szerződések, ahol bármelyik pillanatban bármilyen visszamondható, bárkinek fel lehet mondani. Mindezt elviselni a Fesztiválzenekarénál lényegesen kevesebb fizetésért bizony nehéz dolog.

– Az érdekvédelmi funkciókban – a helyzetből fakadóan – a szakmai és a klasszikus munkavállalói érdekvédelem időnként egybeesik, időnként pedig szöges ellentétben áll egymással. Ezért aztán időnként nehéz kibogozni, hogy valójában mikor melyik típusú érdeket kell védeni, melyik típusú szervezetnek. Amikor a klasszikus munkavállalói érdekvédelemről van szó, viszonylag tiszta a kép; minden intézményben létezik valamilyen formában szakszervezet, többnyire jelen-

HOL ITT A PÁRBESZÉD?...

Miközben Nyugat-Európában az érdekvédelem törvényerőre emelt széles körű jogokkal rendelkezve képes a védelemre szorulókat olyan mértékben is védeni, hogy az kormányválságot is előidézhet, addig nálunk – legyen az egyéni-, vagy akár szakmai érdekvédelem – olyannyira gyerekcipőben járnak a hathatós érdekvédelemre való törekvések, hogy a gyakorlat – amire a monopol helyzetben lévő munkáltatói szemlélet meglehetősen erős hatást gyakorol – csupán két változatot ismer: a hallgatva egyetértő, tehát „jól működő”, és a véleményt nyilvánító, ezért elszigetelődő és lemondani kényszerülő érdekképviselőket.

A még meg sem született, de már elkövetett „demokrácia” fő jelszava a **párbeszéd**. A „párbeszéd” azonban nem helyes kifejezés olyan felek között, ahol vezetői arroganciával, hatalmi szóval bármilyen kérésztülvihető.

Törvényeket alkotni – beleértve a szimfonikus zenekarok működését szabályozó törvényt is – csakis a társadalom fejlettségi fokának megfelelőket lehet, figyelembe véve a kialakult szokásokat, igényeket, elvárásokat. Éppen ezért e terület szabályozatlansága csupán egy kérdést vethet fel egyenlőre: „Adnak e magukra” annyit a zenekarok, azok vezetői és prominens tagjai (grémiumi), hogy **partnernek** tekintsék egymást egy olyan cél elérése érdekében, melyre csakis nyugodt és kiegyensúlyozott munkaköri légkörben van lehetőség. Az „ego sum via, veritas et vita” (én vagyok az út, az igazság és az élet) elvén alapuló horizontális látókörű kézi vezérlés előbb-utóbb, de mindig megbosszulja magát; tönkreteszi előbb a személyi kapcsolatokat, teret engedve a „szemet szemért, fogat fogért” gyakorlatnak, utóbb pedig – a légkörön keresztül – tönkreteszi a minőséget. Láthatjuk, hogy az egy-személyben döntést hozó „felelősök” csak egy dologért lesznek valójában felelősek: a kialakult hangulatért, és ami ebből fakad! A vezetési, a gazdálkodási és az érdekvédelmi köröket ezért vertikálisan olyan „minőségbiztosítási körökkel” kell összefogni, amelyekben a legmélyebb eszmei elgondolásoktól a legapróbb technikai részletekig terjedő munkaspektrum minden eleme koordináltan, tehát jól tud működni. Ezt pedig csak egyetlen módon lehet elérni: a zenekarok funkciójának pontos lerögzítésével, a zenekarok életében releváns funkciók meghatározásával, továbbá a művészeti, menedzseri, gazdasági, technikai, érdekvédelmi munka felelősségi, hatásköri és érdekeltiségi köreinek minden területet érintő világos meghatározásával a körülmények és az elérni kívánt célok ismeretében.

(szerk)

tős hatáskörrel. Ennek adottak a jogszabályi és szervezeti keretei.

Abban a pillanatban azonban, amikor ez átcúszik arra a terepre, ami már túlnyúlik a szakszervezet kompetenciáján, sőt, adott esetekben a szakmai érdekek is ütközhetnek a szakszervezeti általános érdekekkel (nem biztos, hogy ugyanaz az érdeke a jogbiztonságot illetően a szakszervezetnek, amely mindig a biztonságosra, kiszámíthatóra törekszik, mint magának az együttesnek, amely szakmai érdekeket tart elsősorban szem előtt). Ez már nem biztos, hogy vezető kontra munkavállalói konfliktus forrása lehet, hanem magán a zenekarban belül is különböző konfliktusok forrása lehet, ami alapkérdéseket is érinthet. Lehet kevésbé harmonikus vita például a létszámot illetően. A szakszervezet nyilván azt mondja, hogy a gazdasági problémákat nem létszámleépítéssel kell megoldani, hanem más forrást kell keresni. Szakmai vélemény szerint azonban lehet, hogy szükségtelen az adott létszám. Ezek életszerű példák, amelyek jellemzően húzódnak konfliktusok mögött.

Ami a jogbizonytalanságot illeti, arra azt mondhatom, hogy egy magára valamit is adó testület nem fogadhatja el, hogy jogellenes állapotok legyenek. Nem szakmai kérdés, hogy a szerződések megfelelnek-e a hatályos jogszabályoknak, hogy létezik-e kollektív szerződés vagy valami ahhoz hasonló szabályzat. A munkáltató oldaláról is kellemetlen lehet a kézi vezérlés állandósága. Azok az intézmények, amelyek jelenlegi helyzete ezt a beszélgetést indokoltá tette, ilyen szempontból rendezettnek tűnnek a számomra. Nem látnak megkérdőjelezett munkajogi szabályokat, ami természetesen nem zárja ki a konfliktusok lehetőségét.

Hogy ezeknek a szakmai testületeknek miért kicsi a hatásfokuk, részben a mai jogszabályok rendszerével is magyarázható, amelyek nem ismerik ezeket a szakmai testületeket. Ismerik az üzemi és közalkalmazotti tanácsot valamint a szakszervezetet. Ugyanakkor ezeknek óriási hagyományuk van; ebből táplálkozik erejük is. A zenekar ilyen fajta képviseletét az idők során integrálták a vezetők, hiszen tagjaikat titkosan választották, a munkáltatókkal való tárgyalásokon fontosnak tartják jelenlétüket. Ez a zenekarok megszületésével egyidejűleg kialakult tendencia; a testületek hatása óriási. Ha áldozatul esnek, az átalakulással magyarázható. Itt felbukkannak személyi konfliktusok,

olyan vezetői magatartások, amelyek igyekeznek lerázni minden béklyót, amely a vezetői elképzelés megvalósítását hátráltatja vagy akadályozza. A zenekaroknak újra kell gondolni, hogy fenntartják vagy átalakítják ezeket a testületeket, esetleg arra a konklúzióra jutnak – aminek egyáltalán nem örülnék –, hogy a jogszabály biztosította két másik érdekvédelmi szervezet elégséges a zenekarok számára szükséges dolgok képviseletére és nekik nincs többé feladatuk. Ez nem jó megoldás, mert más a funkciója, mint a két másik testületé. Másképp is választják, más a működési mechanizmusa, a jogszabályok által meghatározott mozgásteret. Ezt a fajta hagyományt és szakmai erőt képviselni kell; hogy hogyan, ezt a zenekaroknak meg kell valahogy oldaniuk.

– *Mi lehet a szakszervezet funkciója a zenekarokban, ahol közalkalmazotti tanács és művészeti bizottság is működik?*

– Elsősorban az élet- és munkakörülmények mentén a munkavállalók érdekeit képviseljük.

– *Mit tehet a szakszervezet, ha a muzsikusként a munkája során halláskárosodást szenved, vagy a rézfúvós kar előtt ülve, a sokadik Wagner-próba után megreped hegedűjének a fedőlapja?*

– Mindenképpen a muzsikusként érdekeit kell képviselnie – az említett esetben ez a helyi szakszervezet feladata. Ha a dolog általánosabb, például ami az egészségkárosodást illeti, ott a szakszervezetnek egyenesen kell rámozdulnia. Ha nem lehet elhárítani a károsodást kiváltó okokat (nem lehet ugye fülvédővel muzsikálni, hangtompítós trombitával Wagnert játszani), akkor ki kell találni, milyen kompenzációs lehetőségek vannak arra, hogy ezt a nyilvánvaló sérelmet kárpótolják (korábban nyugdíjba megy, fizetés-kiegészítést, munkaidő-kedvezményt kap, stb.). Ez nem szakmai, hanem klasszikusan szakszervezeti probléma. szakmai testület nem mondhatja ki, hogy ne játsszunk Wagnert, de a szakszervezet kimondhatja, hogy a darab olyan decibellel támadja meg a füleket, ami megengedhetetlen. A szakma felkiált: de hiszen ez Wagner! A szakszervezet pedig közli, hogy nem tudja, ki az a Wagner, de tudja, mit jelentenek a decibelek. Az elrepedt hegedű esetében is más lesz a vélemény; a szakmai testület örülni fog, hogy ilyen nagyszerű darabot játszunk, a szakszervezet és az el-

repedt hegedű tulajdonosa pedig csak a kárról és a kártérítésről fog beszélni. Az álláspontok tehát nem találkoznak.

A szakszervezetnek nem érdeke, hogy a nyugdíj előtt álló, életüket az együttesért végigdolgozó embereket az utcára rakjanak, ha az illető szakmailag esetleg már meg is kopott. A szakmai vezetés ezzel szemben tehetséges fiatalokkal szeretné tartani vagy emelni a színvonalat. A szakszervezet ezt helyeselheti, de nem engedi, hogy 50-55 éves, majd 40-45 éves embereket rakjanak garmadával az utcára. Még akkor is kérdéses, ha hosszú éveken megfelelően kompenzálták volna, vagy most igyekeznének megfelelően kompenzálni az évtizedeken át ott dolgozókat (nem pedig néhány hónapi átlagkeresettel kidobni őket). A szakszervezet nem enged; legalább némi fokozatosságot követel. Legyen némi átmenet, felkészülés – ennyiben a szakszervezet nem képviselheti a szakmai érdekeket akkor sem, ha akceptálja.

– *Vannak most ilyen esetek napirenden? Voltak napirenden kívüli próbajátékok?*

– Ezek a próbajátékok nem teremtettek ilyen helyzeteket, inkább a hatalmi viszonyok bejáratását szolgálták. Ezeknek akkor lett volna kiélezett jelentőségük, ha új emberek is játszottak volna; itt azonban csak újra bemutatkozásról volt szó. A Nemzeti Filharmonikusoknál az új művészeti vezető szerette volna megismerni a muzsikusként, a Rádiózenekarnál pedig a határozott idejű szólamvezetői státuszokat kellett megerősíteni. Szakmailag indokolható, kedélyeket felborzolni tudó kíváncsalmak voltak ezek.

Az olyan országokban, mint amilyen a mienk is, ahol a szimfonikus zenekari tagság egyszersmind valamilyen nyugodt, kiegyensúlyozott életformát jelent, nagyon komoly ellenállásokba ütköznek a próbajátékok. Nem az ilyen, hanem az olyan, amikor meghirdetnek egy pultot és az is próbát játszhat, aki éppen ül rajta.

Magyarországon azért korrektek és védhetőek az intézmények szerződésai, nagy botrányok nem szoktak lenni. Az elmúlt 8-10 évben bőven volt lehetőség nagy változásokra, a zenészek jogbiztonsága mégis garantálva volt. Ezeket az állításokat olyan együttesek esetében tudom megvédeni, amelyekről vannak információim. Nem mindegyikről vannak, lehetnek tehát eltérések.

Próbajáték az idegekkel

– néhány kérdés Andrassy Pálhoz, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának koncertmesteréhez, a lemondott Zenekari Tanács lemondott elnökéhez –

– Milyen tényezők váltották ki az érdekvédelmi képviselőt jelenlegi zavarát?

– A Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekarának Zenekari Tanácsa 1998. április 30-án lemondott megbízatásáról, jelenleg tehát mint a leköszönt Zenekari Tanács volt elnöke válaszolok a kérdésekre. Elhatározásunk legutóbbi konkrét oka a vonós szólamvezetői próbajáték meghirdetése, pontosabban annak körvonalazatlansága volt. Kétségtelen, hogy az úgynevezett belső próbajáték intézményével kapcsolatban megoszlanak a vélemények a zenekari művészek körében. Vannak, akik szerint fontos, sőt a művészi színvonal szempontjából hasznos az időnkénti „megmérettetés”. Mások szerint ez csak a vonósokra nézve szükséges, mivel a fúvósok úgyis egyénileg hallhatók. Szerintem (és véleményemmel nem állok egyedül) mind a muzsikusok egyéni szakmai színvonala, mind a zenekari produkciók kvalitása szempontjából sokkal hasznosabb a rendszeres egyéni gyakorlás, a zenekari művekből való lelkiismeretes felkészülés, a nyugodt légkörű, de igényes szólampróbák, az akár kamaracsoportokban vagy egyénileg történő meghallgatások, mint a néhány évenkénti „szólista produkció”. A zenekaron belül mindenki mindenkit ismer, szakmai és emberi vonatkozásban egyaránt.

Az együttesben hosszú évek, évtizedek óta dolgozó művészek tehát pontosan megítélhetőek végzett munkájuk alapján, ehhez nem szükséges valamilyen versenymű előadása. Lényegében ezt az álláspontot képviselte a vonós szólamvezetők által Vásáry Tamásnak írt levél is, amire – Vásáry Tamás helyett – Héthy Apor ügyvezető igazgató válaszolt, meglehetősen fölényes, kioktató, arrogáns hangvételű nyílt levélben. Egy, még a hetvenes-nyolcvanas években született Szervezeti és Működési Szabályzatra hivatkozott; lényegében azt hangoztatta, hogy a munkáltatónak jogában áll a megbízási szerződések meghosszabbítását bármilyen feltételhez kötni. Itt visszautalnék az eredeti kérdésre, és – hogy lemondásunk döntő okára rávilágítsak – idézni szeretnék a Zenekari Tanács leveléből.

„A Rádiózenekar új Szervezeti és Működési Szabályzata – a Zenekari Tanács

évek óta tartó erőfeszítése ellenére – a mai napig nem született meg. A zenekar működésének szabályozatlansága már-már a vezetés stratégiájának egyik alappillérvé vált. Mindez a Zenekari Tanács egész eddigi működésére is rányomta bélyegét; számos javaslatát, kérését, előterjesztését a zenekar vezetése egyszerűen figyelmen kívül hagyta, vagy épp az ellenkezőjét valószínűsítette meg. A Zenekari Tanács munkája teljesen ellehetetlenült...”

– Megsértették-e és ha igen mennyiben a meglévő érdekvédelmi, demokratikus „intézményeket” valamilyen konkrét intézkedések, vagy csak szétesett valamiért a meglévő struktúra?

– A munkáltató gyakorlatilag csak azokban az esetekben vette figyelembe a Zenekari Tanács, a koncertmesterek, a szólamvezetői testület, a szakszervezetek, sőt a teljes társulat többségi véleményét, ha az egybevágott saját elképzeléseivel, akaratával. A sok-sok apróbb-nagyobb kudarc szükségszerűen vezetett el odáig, hogy az érdekvédelmi szervek struktúrája gyakorlatilag széthullott.

– Milyen állapotok uralkodnak most a Rádiózenekarban?

– Az ember hajlamos saját pillanatnyi kedélyállapotát környezetére is kivetíteni, ezért a zenekar hangulatáról nem szívesen mondok véleményt, de az a benyomásom, volt már jobb is...

– Milyen próbajátékok voltak és miért?

– A kérdés így nem pontos, hiszen vannak úgynevezett nyilvános, „külső” próbajátékok, amelyek megüresedett zenekari munkakörök betöltését szolgálják kívülről pályázó, többnyire fiatal muzsikusok által. Ilyenből igen sok volt 33 éves rádiózenekari pályafutásom során. Vannak aztán zártkörű, „belső” próbajátékok (meghallgatások), amiből mindössze 4-5 volt ez alatt az idő alatt, és kizárólag a vonósokat érintették.

– Okoztak-e ezek valamilyen személyi változásokat is?

– Voltak „helycserék”, de ezeknek a döntéseknek a helyességét az élet nem minden esetben igazolta. Hiszen ahhoz, hogy valaki igazán jó koncertmester, szólamvezető, szólamcellista, szólamvezető legyen, a magas szintű hangszeres tudáson és a jó idegeken kívül még nagyon sok egyéb adottság is kell, amelyek nem derülnek ki egy próbajáték során.

– Milyen kapcsolatban van egymással jelenleg a három érdekvédelmi szerv: a szakszervezet, a közalkalmazotti tanács és a zenekar művészeti tanácsa? Mennyire működnek együtt? Melyikük a legerősebb?

– A Rádiózenekarban jelenleg csak a szakszervezet működik, a Magyar Rádió Rt. felsőbb szakszervezeti fórumával összhangban. (Közalkalmazotti Tanács nincs, mivel megszűntünk közalkalmazottak lenni). A zenekar majd eldönti, hogy akar-e a jövőben valamilyen szakmai érdekvédelmi szervet választani.

– A viharok mennyire osztották klikkek-re a zenekart?

– Én talán nem nevezném a (különböző) személyes szimpátiák, hasonló emberi, szakmai értékrendek mentén kialakuló, lazább-szorosabb „csoportosulásokat” klikkeknek. Kétségtelen, hogy ezek mindig is megvoltak, és konfrontációk idején a kisebb elválasztó árkok már-már szakadékokká mélyülnek, de szerencsére döntő szituációkban (hangverseny-pódium, TV-stúdió, lemezfelvétel idején) mégiscsak mindnyájan egyet akarunk: minél jobb produkciót nyújtani.

– Vannak-e olyanok, akik kijátsszák egymás ellen az esetleg megalakult klikkeket?

– Sajnos, a „divide et impera – oszd meg és uralkodj” sok vezető vezérelve ősidők óta. A bajok akkor kezdődnek, amikor a megosztottság már kezelhetetlenné, káosszá válik. Meggyőződésem, hogy amíg nem születik meg (a németországi helyzethez hasonlóan) valamilyen törvényi szabályozása a magyarországi szimfonikus zenekarok működésének, és nem lesz egyértelmű a jogok, köteleességek rendszere mind a munkáltatók, mind a munkavállalók számára, addig a magyar zenekari kultúra nem Nyugat, hanem inkább Kelet, Délkelet felé veszi az irányt...

A művészi, ezen felül a zenekari művészi alkotómunkára fokozottan érvényes a „fegyverek zajában hallgatnak a műsák” mondás igazsága. Félelemben, egzisztenciális bizonytalanságban, szervezetlenségben, rendezetlenségben, jövőkép nélkül nem lehet – hosszú távon – magas művészi színvonalon muzsikálni.

– Mennyire anyagi és mennyire szakmai alapúak az új keletű problémák?

– Erre a kérdésre röviden csak azt felelhetném: is-is. Hogy melyik az a kolléga, aki csak a szolgálatkedvezményt és a ma-

gasabb fizetést irigylí a szólamvezetőtől vagy a karmestertől, ki az, aki az időnkénti szóló-megnyilvánulásokat, a nagyobb felelősséget, több döntési jogot, végül ki az, aki minderre együtt méltóbbnak tartja magát a felettesénél, erre a kérdésre (József Attilát és Kristóf Attilát idézve) csak azt válaszolhatom: én nem tudom.

Audiatur et altera pars – Hallgattassék meg a másik fél is (I.)

– Héthy Apor, a Magyar Rádió
szimfonikus Zenekara ügyvezető
igazgatójának pillanat-reflexiói a megindult tényfeltáráshoz –

– Ön hogy ítéli meg a Rádiózenekar érdekvédelmi helyzetét?

– A Rádiózenekarnak jelenleg is két érdekvédelmi fóruma van: a MRDSz valamint a MZSz helyi szervezete létezik, nincs tudomásom arról, hogy bármilyen jogi vagy morális kifogásuk lenne a jelenlegi vezetéssel kapcsolatban. Ez arra mutat, hogy fő feladatuknak a speciális rádiózenekari és rádiós érdekek külső behatásokkal szembeni védelmét tartják, a Zenekar művészi és adminisztratív vezetésével vállaltva.

– Mi a véleménye arról, hogy a Zenekari Tanács rövid idővel ezelőtt lemondott megbízatásáról?

– A Zenekari Tanács öt tagjából kettő objektív okok miatt távozott a zenekarból, így a Tanácsból is. Varga Tamás a bécsi operához, Harsányi Zsolt a Malaysiai Szimfonikus Zenekarhoz szerződött – a Zenekari Tanács létszáma tehát három főre csökkent.

Nem hiszem, hogy bármilyen felelősséget viselek a megmaradt Zenekari Tanács tagok lemondásával kapcsolatban. Ők a lemondást választották; bármilyen – esetleg más formában történő – újjáalakulást, amit a Zenekar tagsága támogat, illő tisztelettel veszek tudomásul, s minden tőlem telhető módon kifejezem együttműködési készségemet.

Meggyőződésem, hogy a Zenekar valamilyen a tagság bizalmán és elhatárolásán alapuló, a realitásokon nyugvó – képviselési szervére mind a zenekari művészeknek, mind a művészeti és adminisztratív vezetőknek szükségük van, s remélem, hogy e formáció hamarosan létrejön.

Kezdetnek elég legszükszavúbb válasszom is, a bővebb levelezés ideje majd később, az interjúk és szerkesztőségi vélemények ismerete után jön el.

Szelektív süketség és akut amnézia

– Bársony László, a Nemzeti
Filharmonikus Zenekar brácsa szólam-
vezetője, a Művészeti Tanács lemondott
tagja a megtapasztalt vezetői „gyermek-
betegségekről” –

– Ön, aki éveken át az Állami Hangversenyzenekar (azaz Nemzeti Filharmonikus Zenekar) szakmai érdekvédelmi bizottságának (a Művészeti Tanácsnak) a tagja volt, nemrég lemondott. Miért?

– Úgy éreztem, hogy a zenekar Művészeti Bizottságát valamilyen vákuum veszi körül; az volt a véleményem, hogy egyetlen fél év alatt bedugult a létező összes kommunikációs csatorna. Annak viszont semmi értelmét nem láttam, hogy egy fiktív testület tagja legyek, ezért még márciusban megváltam ettől a testülettől. Egyébként erre a döntésemre semmilyen hivatalos reagálás hozzám nem érkezett.

– Ez a „csatornaelzáródás” csak mint tény jelentett problémát, vagy szükség is lett volna komolyabb párbeszédekre? Azaz elvi vagy gyakorlati hátrányát érzékelte a változásnak?

– Egyértelműen gyakorlati hátrányát éreztem, mert nagyon nagy szükség lett volna párbeszédre. Azzal, hogy kiléptem, nagyon szerencsésen alakítottam a helyzetet – anélkül, hogy túlértékelném saját személyemet, el kell mondanom, hogy azóta mintha történt volna valamilyen dugulás-elhárítás ezen a téren. Elindult a párbeszéd a Művészeti Bizottság és a zenekar vezetősége között. Ha semmi más eredménye nem volt a kilépésemnek, csak ennyi, akkor bizony jól döntöttem.

– Ez alatt a fél év alatt, amikor a párbeszéd szünetelt, újabb megbeszélendő problémák is felmerültek, vagy csak a régieket illetően nem tudtak továbblépni?

– Felmerültek, illetve felmerülhettek volna, ha beszélgetünk... Nem volt azonban módunk kifejtetni ezekről a véleményünket. Az is igaz, hogy a zenekar Művészeti Bizottságának semmilyen „jogosítványa” sincs – pillanatnyilag még. Valójában ehhez sem volt már kedvem: vagy bicceníteni vagy nemet inteni egy olyan bizottságban, aminek semmihez sincs igazán joga.

– A jogi helyzet azonban mindig ilyen volt; vagy régebben ez nem volt annyira zavaró?

– Engem nem olyan régen választottak a zenekar tagjai titkos szavazással bizottsági tagnak, hogy előtte mi volt, nem tudom. Az azonban biztos, hogy a munkám kezdetén a párbeszéd élő volt, és nem éreztem magam ennyire feleslegesnek ebben a minőségemben. Ha most valóban kedvező irányba fordul a helyzet, talán ismét indokolttá válik a bizottság léte és tevékenysége.

– Annak idején kaptak valamilyen ígéretet arra, hogy jogilag tisztázódik a Művészeti Bizottság helyzete, vagy csak a még létező párbeszéd sugallta azt, hogy tenni tud valamit az együttesért?

– Ilyen ígéretet sosem kaptunk, viszont valóban úgy lehetett érezni, hogy a munkánkra szükség van, a befektetett energia megtérül.

– Milyen jellegű problémákkal kellett volna foglalkozniuk az utolsó, ebből a szempontból tehát hasznosnak nem mondható fél év alatt?

– Javaslataink voltak karmestereket, műsorválasztást, többéves programot illetően, bizonyos szervezeti dolgokkal, turnékkal és szakmai vonatkozású kérdésekkel kapcsolatban is, de még a vitaindításra sem került sor, mivel teljesen zárt ajtókra találtunk. Azért azt nem lenne szabad elfelejteni, hogy a Művészeti Bizottság tagjai kivétel nélkül több évtizedes gyakorlattal rendelkező muzsikusként, akik ha nem is tudnak többet a vezetésnél, de átlátnak belülről bizonyos dolgokat. Mi semmi egyebet nem szerettünk volna, mint tanácsainkkal a közös munkát segíteni. Azért szálltam ki ebből az egészből, mert a tanácsainkra nem volt szükség.

Van egy olyan érzésem, hogy a közép-szintű és annál feljebb lévő vezető posztokon tevékenykedő embereknél gyakran súlyos járvány üti fel a fejét; ezt legjobban úgy lehetne definiálni, hogy „szelektív süketséggel járó részleges amnézia”. Ilyet természetesen nem ismer és nem is tud gyógyítani az orvostudomány. A betegség mindig előléptetések és kinevezések alkalmával, akut módon jelentkezik, és ugyanilyen hirtelenséggel tűnik el nyugdíjazáskor, leváltáskor, áthelyezéskor. Legjobb gyógyír erre az, ha az érintett közösség tagjai vezetőiket folyamatosan neszogatják, figyelmüket felhívják bizonyos dolgokra. Sajnos úgy látom, e betegség tünetei a Nemzeti Filharmonikus Zenekaron belül is fellelhetők, de őszintén remélem, hogy a gyógyulás első, már lát-

ható jeleit mihamarább a teljes felépülés követi.

– *Mint ennek a Művészeti Bizottságnak a tagja, hogyan fogadta és hogyan celebrálta az annak idején nagy vihart kiváltó decemberi próbajátékot?*

– Túl nagy vihar azért nem volt. Annak idején a zenekar brácsásaival rövid levelet írtunk, és a faliújságon keresztül eljuttattunk Kocsis Zoltán művészeti vezető úrnak. Ebben a levélben az állt, hogy teljesen egyetértünk a meghallgatás gondolatával, sőt igényeljük is azt, két feltétel teljesülése esetén. Először is a meghallgatással kapcsolatos összes játékszabályok tökéletes és alapos ismertetését kívánjuk – ez akkor nem történt meg. Másodsor, hogy miután a vonósok már többször is játszottak különböző meghallgatásokon, játszanak tehát most előbb a fúvós kollégák és csak aztán a vonósok. Mindezt most is fönntartom és én személy szerint nem is mentem el a meghallgatásra.

– *És a többiek?*

– Ez érzékeny kérdés, hiszen egy kivételével ezt a levelet valamennyien aláírtuk. Ennek ellenére voltak néhányan, akik mégis jelentkeztek a meghallgatásra. Ez alapvetően megváltoztatta a helyzetet és magam is azt tanácsoltam a kollégáknak, hogy jól felfogott érdekükben menjenek el a meghallgatásra. Én nem mentem el.

– *Ennyire szuverén ember?*

– Valóban szuverén vagyok, de ne higgye, hogy adott esetben nincs bennem elég fegyelem. Meggyőződésem például, hogy egy zenekarban szükség van diktatúrára – a karmester diktatúrájára gondolok, szigorúan a hangverseny időtartamára. Amikor a dirigens fellép a pulpitusra, valóban vakon teszem, amit diktál. Akkor is, ha történetesen valamit másképp gondolok. Egészen más a helyzet koncerten kívül. Az akkor ott már szuverén emberek közössége.

Kötött egyébként mindig a Művészeti Bizottság fegyelme is – ameddig annak tagja voltam. Sosem mondtam, hirdetem mást, mint ami egy-egy jegyzőkönyvben, végeredményként szerepelt. Akkor sem, ha a vita során történetesen az ellenvéleményt kifejtő kisebbséghez tartoztam.

– *Úgy gondolja tehát, hogy egy ilyen kaliberű zenekar tagsága meg tud annyira becsülni egy Kocsis nagyságrendű muzsikust, hogy a kicsinyes kordában tartást rosszul viseli?*

– A kollegáim túlnyomó többsége igényli Kocsis Zoltán hallatlan zenei tudását, hihetetlen hallását, számukra valóban szükségtelenek a külsődleges fegyelmező eszközök.

Biztos az is, hogy ennyi embernek nem lehet mindenről egyforma véleménye. Jőmagam talán csak abban nem értek vele egyet, hogy szerintem nem attól lesz más az össze nem téveszthető zenei arculata egy zenekarnak, ha állandóan ugyanaz az egy-két karmester vezényli, bár fontos egy nevelő-karmester folyamatos jelenléte. Ő ezt így gondolja, de talán nem véletlen, hogy a sokadik koncertünkön Hamar Zsolttal alig ültek a nézőtérben.

– *Lehet, hogy ez a bizonyos arculat-teremtés csak turnék hosszú során, váltakozó közönség esetén tételezhető ugyanannak a karmesternek a jelenlétét.*

– Lehet, de tény, hogy a jövő évadban már több vendégkarmester is szerepel programunkban és az is igaz, hogy ez az évad azért megsínylette a megkésett átalakulást és Gilbert Varga emiatt történt viszszalépését.

– *Ha ez az alapvető művészeti jellegű probléma mégis megoldódott, nem lehet, hogy csak az Ön renitens személye volt nemkívánatos a bizottságban és csak arra vártak, hogy lemondjon?*

Én nem érzem magam renitensnek, sőt kimondottam hajlom a kompromisszumra. Itt pusztán arról lehet szó, hogy egy ilyen lemondás felkeltheti az illetékesek figyelmét és hajlandóak megnyitni az elzárt kommunikációs csapokat. Ha ez valóban így van, megérte lemondani.

Párbeszéd a hirdetőtáblán

– Kovács Attila Ferenc, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar Közalkalmazotti Tanácsának lemondott tagja az érdekvédelem zsákutcáiról –

– *Nem sokkal azelőtt, hogy lejárt volna „mandátuma”, kilépett a Közalkalmazotti Tanácsból, ahová kétszer egymás után, nagy többséggel delegálta a zenekar. Mi ennek az oka?*

– Hat évig dolgoztam a Közalkalmazotti Tanácsban és már a második ciklust is csak nagy rábeszélésre vállaltam. Lehet, hogy ha most eltelik majd újabb három év a következő választásig, újból vállalni fogom. Ezzel rengeteg munka van, különösen azért, mert még nem körvonalazódtak egy ilyen demokratikus intéz-

mény igazi jogai és kötelességei. Maga a törvény, ami e testületek létrejöttét meghatározta, mindössze nyolc esztendő. Először más kollégák alkották a zenekar Közalkalmazotti Tanácsát, és amikor Bozay Attila lett a Nemzeti Filharmonia igazgatója, a munka komolyabbra fordult, új tagokat választottak. Az első három évben kellett megalkotni a Szervezeti és Működési Szabályzatot; ekkor kezdődött az Állami Hangversenyzenekar leválasztása a Nemzeti Filharmoniaról – rengeteg munka volt mindezzel. Bozay Attila némi szolgálát-kedvezményt is akart nekünk biztosítani, amire meg is született a tervzet, de sosem éltünk vele, mivel a kollégákat nem akartuk nehéz helyzetbe hozni. Mi valóban a zenekarért dolgoztunk – sem rendkívüli szabadságot, sem pénzt, sem köszönetet nem kértünk érte. Hat év azonban nagyon sok. Most ismét sok újdonság van – a régóta áhított önállóság révén új státusz, új vezetés, új Szervezeti és Működési Szabályzat.

– *Az új státusz egyben azt is jelenti, hogy mindent újra kell alkotni? Nem vagy másképp érvényes a közalkalmazotti törvény, nem használható a régi Szervezeti és Működési Szabályzat?*

– Mi azt kértük mind Kocsis Zoltántól, mind Kovács Géza igazgató úrtól, hogy ameddig az új rendszer szabályzata nem alakul ki, legyen érvényben a régi. Ennek jogi értelemben is működőképesnek kell még lennie. Azt is kértük, hogy minden új törvényt, szabályt tárgyaljanak meg a zenekarral. ez azonban nagyon aprólékos munkát igényel – akárcsak egy új parlamenti jogszabály. Még egy köztöszónak is jelentősége lehet adott esetben.

– *Hol tart most ez a dolog?*

– Kocsis Zoltán leírta és egy faliújságra kitette elképzeléseit. A zenekari tagok ezt elolvasták és eljuttatták hozzánk véleményeiket, változtatási javaslatukat. A következő lépésnek annak kell lennie, hogy a Közalkalmazotti Tanács leül ezt megbeszélni Kocsis Zoltánnal és Kovács Gézával. Ez nagyon időigényes megbeszélés, és még keveset tudtunk tanácskozni. Minden találkozó nagyon nehézkesen jön létre; és nemcsak azért, mert Kocsis művész úrnak rengeteg elfoglaltsága van. Igaz, hogy ő ebbe az egész státuszba és munkába hirtelen belecsöppent annak idején, és akkor már évekre előre be volt táblázva, de a többiek idejét is gyakran lehetetlen

egyeztetni. Nem tévedek, ha azt állítom, hogy fél óra nem elég a dolgok tisztázásához; annak idején az előző vezetéssel három hónap alatt, heti négy-ötórás vita során tudtunk megállapodni.

– *Mik azok a pontok, ahol a legnagyobb az eltérés például Kocsis művész úr elképzelései és a muzsikuskok elképzelései között?*

– Szeretnénk nagyon pontosan tisztázni, hogy melyik vezetőnek mi a feladata. Pontosabban: a két legmagasabb posztion lévő vezető – név szerint Kocsis Zoltán és Kovács Géza – feladatkörét a Minisztérium határozza meg, de mi is szeretnénk erről tájékozódni. Munkánkhoz ugyanis elengedhetetlen, hogy tudjuk, kinek mi a kompetenciája, mikor kihez kell fordulni, mely esetben melyiküknek kell felvenni a telefont. Most már megjelent a faliújságon egyfajta tájékoztató, ami az ő kettejük és Hamar Zsolt feladatkörét jelöli. Ez számukra is fontos, hiszen a dolgok leírása közben tisztázódhatnak igazán a körvonalak, és számunkra is, mert tudnunk kell, kitől mit várhatunk. Eddig minden művészeti vezető munkájának megvolt a pontos meghatározása; nem lenne jó, ha ismét olyan fejtelenség, egymás feje feletti átnyúlás venné kezdetét, ami Bozay Attila idején bizony megkeserítette az együttes életét. Akkoriban még nem volt Szervezeti és Működési szabályzat; az információk elkerülték egymást; rendelkezésekről nem tájékoztatták az érdekvédelmi testületeket és ha azok nem kapnak „fülest” az utolsó pillanatban, komoly meglepetés érheti őket. Jobb mindent leírni.

– *Hogyan alakultak a decemberi, komoly visszhangot kiváltó próbajátékok?*

– Annak idején ez a zenekar erős ellenállásába ütközött. Az évszázados múltra visszatekintő, nagy nyugati zenekarokban ez ugyanis nem divat. A próbajáték ott arra való, hogy új ember felvételéről döntenek. ha megfelelőnek tartják, néhány éves szerződést kap, és csak bizonytalan megítélés esetén játszatják újra. Olyan hosszú távú szerződésekkel dolgoznak a muzsikuskok, amik a nyugodt, önfeledt zenélés lehetőségét biztosítják. Nálunk a kollégák folyamatosan a másnapról rettegnek; mi van, ha véletlenül egyszer rosszul játszik, ferdén néz a karmesterre és másnap esetleg az utcán találja magát? A jó hangversenynek nem ez az alapja, hanem az, hogy a karmester próbál, vezényel, a muzsikuskok pedig önfeledten játszik

a koncerteken. Ezt megöli a stressz, a véletlen bakizástól való rettegés.

Másfelől pedig körülbelül hét évvel ezelőtt a zenekar komoly fizetésemelést harcolt ki magának. Ehhez a társulat felajánlotta, hogy a Bécsi Filharmonikusok három kiváló szakembere – a koncertmester, az első brácsás és a szólócsellista – jelenlétében, függöny mögött a teljes vonósgárda próbát játszott. Sorszámokat osztottak és valóban nem lehetett tudni, mikor ki játszik. Ez nem kis feladat volt, hiszen a Bécsi Filharmonikusok valóban a világ egyik legjobb zenekara, és hírnevét éppen különös, egyedi, páratlan vonóshangzásának köszönheti. Mérföldkő volt ez a mi muzsikuskaink életében, hiszen harmadszor álltak sorsdöntő feladat előtt: a zenekarnál tett első próbajáték után némelyeknek egy-két év elteltével meg kellett erősíteniük státuszukat, és most ismét, harmadszor is bizonyítaniuk kellett. A decemberre meghirdetett próbajátékokra tehát valóban éles viták után kerülhetett csak sor, valamint egy, a Kocsis művész úr által biztosított garanciával, amely szerint az egész tortúra valóban csak a muzsikuskok jobb megismerését, nem pedig a Fesztiválzenekarból elhíresült szelekciót szolgálja. Végül az egész jó hangulatban ért véget annak ellenére, hogy az egyenkénti megjelenés bizony idegessé tette a muzsikuskokat. A fiatal, nemrég főiskolát végzettek körében talán nem is annyira, hiszen megszokhatta, hogy kiáll a nyilvánosság elé és játszik. Azok az idősebbek sem voltak túl nehéz helyzetben, akik kamarazenészként folyamatosan „szólóhelyzetbe” kerülnek. Azok azonban, akik harminc éve ülnek a zenekarban és tutit játszanak, lehetnek kiváló muzsikuskok, hazavihetik rendszeresen a szólamot és gyakorolhatnak, mégiscsak elszoktak az ilyen helyzettől; nekik komoly idegi megterhelést jelentett ez a próbajáték. Kocsis művész úr mindezt figyelembe is óhajtott venni, amikor megkérte a muzsikuskokat, vegyenek részt ezen a próbajátékon. Meg szeretné ismerni a zenekari tagokat, hogy amikor kamarazenei, kisebb együtteseket foglalkoztató programot állít össze, kit milyen feladattal lehet leginkább megbízni. Valóban rendkívüli hallása van, ami azt az egyetlen ellene szóló érvet is feledteti, hogy nem vonós, hanem zongorista. Végül rendben volt minden, gratulált a zenekarnak és az élet ment tovább.

– *Ezek szerint akkor most minden rendben van a zenekar háza táján?*

– A meghallgatás csak a szakmai alapokat erősítette meg. Az egyebek körében még mindig elég nagy a felfordulás. A most leköszönő kormány az utolsó pillanatban sikerült szétválasztani zenekarunkat a Nemzeti Filharmoniótól, holott működésének kezdetétől elmarasztalta az előző kormányt ennek elmulasztásáért. január 1-től végre jogilag önállósult az együttes, de az anyagi leválás csak március 1-jével vált véglegessé. Az első hónapok azzal teltek, hogy tisztába jöjjünk a valós helyzettel: mennyit ér a számunkra biztosított pénz, mennyi az örökölt adósság, ezt ki és hogyan fizeti vissza – minderről Kovács Géza igazgató úr tudhat pontos adatokat. Fel kellett állítani egy menedzsmentet; most állunk ott, hogy el kell kezdenünk valamit. A zenekar természetesen nagyon türelmetlen, hiszen rengeteg csalódás érte.

– *A csalódások zöme minden bizonyítással anyagi jellegű.*

– Valóban, hiszen akkor, amikor az a bizonyos vonós próbajáték volt, 95-100%-os bruttó fizetésemelést harcoltunk ki magunknak. ez akkor országos szinten is jelentős eredmény (és összeg) volt. Sok támadás is ért minket. Akkor az éles kérdésekre, hogy miért csak mi kaptunk, a Közalkalmazotti Tanács tagjaként mindig azt válaszoltam, hogy ne a mienket sajnálják, hanem várják ki a megfelelő pillanatot és harcoljanak a maguk pénzéért. Amit mi kiharcoltunk, az más helyzetét is megkönnyítheti, hiszen van mihez húzni a többi. Sőt, annál többért is érdemes föllépni, hiszen egy első osztályú zenekar számára az a megemelt összeg sem volt (már akkor sem) elég méltányos. Igazam volt, hiszen 6 és fél év leforgása alatt a Fesztiválzenekar, a Rádiózenekar, a MATÁV Zenekar szépen „elhúzott” mellettünk, akik ennyi idő alatt átlagban kb. 20.000.-Ft bruttó fizetésemelést kaptunk. Hihetetlen, milyen alapvető anyagi gondok nyomasztják a zenekari tagokat, különösen a családot egyedül fenntartó kollégákat. Ezért is volt különösen nagy csalódás, hogy most a befértnél lényegesen kevesebb, összesen 15%-os fizetésemelést kapott a zenekar. Némelyeknél ez az összeg ahhoz volt elég, hogy elesse a családi pótlékhoz való jogosultságtól, így a fizetéstöbblet összege esetenként alig lépi túl a nettó 1.000.-Ft-ot.

A hét évvel ezelőtt kiharcolt bruttó 40.000.-Ft-os fizetésnek, csak az inflációs rátát figyelembe véve, ma 137.000.-Ft-os

bruttó kezdő fizetésnek kellene lennie. Ezzel szemben nálunk ma az átlagfizetés bruttó 70.000.-Ft. Tehetetlen vagyok, nem tudok segíteni a hozzám forduló kollégákon, akik közül van olyan, aki csak kölcsönök segítségével tudta eltemettetni az édesanyját.

Tudom, hogy értelmiségi pályákon gyakoriak az ilyen gondok, de az élvonal szűk rétege mindenütt jobban keres, mi pedig – nemzeti alapintézményként – ugyancsak az élvonalhoz tartozunk.

Nem véletlen, hogy Németországban évtizedek óta nagyon jól bevált a zenekarok minőség szerinti kategorizálása, ami anyagi konzekvenciákkal is jár. Nekünk sem érdemes kísérletezni, hanem a valóban működőképes dolgokat alkalmazni kellene. Erre törekszünk a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségével, és számos magyarra fordított anyag áll már rendelkezésünkre. Nagyon nehéz előrejutni: magyar jogszabályok, minisztériumi buktatók, zenekari vezetők adott szempontból ellentétes érdekei gátolják e törekvéseket. Különösen a vidéki együttesek esetében nehézségek ezek a változtatások. Az önkormányzati zenekarok bizony nagyon ki vannak szolgáltatva az önkormányzatoknak anyagi és adminisztratív vonatkozásban egyaránt. Nagyon nehezen alakulnak át a régi struktúrák. Németország, Svájc, Ausztria, Anglia már előbbre jár – ott valóban irigylésre méltó helyzetben vannak a muzsikuskok.

Szeretik hangoztatni az utóbbi időben, hogy a zene is áru, ugyanúgy el kell adni. ez azonban ebben a formában csak demagógia. A klasszikus polgári társadalmakban is él ez a nézet, de az is, hogy nem szabad minden áron piacra dobni a muzsikát. Megvannak a megfelelő városi és állami dotációk, kedvezőbb adófeltételek teremtenek kedvet a szponzoráláshoz a vállalkozók körében. Nálunk nem teszük érdekeltté a tehetőseket, az úgynevezett újjagdagokat, akiknek – legalábbis többségüknek – egyébként saját maguknak is fel kell nőniük erre a szellemi-kulturális színvonalra. Oda, hogy ilyen célra áldozni nem fölösleges dolog. Vannak már biztató jelek, de még messze van az út vége.

Talán a most felállt új zenekari menedzsment megtalálja azokat a forrásokat, amelyek révén a zenekar javíthat jelenlegi anyagi helyzetén.

– Miből áll ez az új menedzsment?

– Új szakemberekből, akik a sajtóval, a közönséggel tartják a kapcsolatot, akik

pénzt próbálnak felhajtani, programmenedzserekből; egyszóval segítik az intézmény munkáját, hiszen két együttest nem tudhat egyetlen vezető minden oldalról megfelelően kézben tartani. Zenekari kollégák esetenként sokallják e menedzsment nagyságát – ezen lehet vitatkozni, de turnét szervezni, terembérléseket, nyomdai munkát intézni, mindenkivel kapcsolatot tartani azért nagyon sokrétű dolog. Ugyancsak vita tárgya lehet e munkatársak bére is, ami esetenként kirívóan magas és ami csak fokozta a muzsikuskok amúgy is rossz közérzetét. Lehet, hogy ha nem lennének ilyen alacsonyok a mi béreink, ha nem küzdenének nagyon komoly megélhetési gondokkal zenekari tagok, nem figyelnék árgus szemmel, kinek mennyi a fizetése.

– Ilyenkor gyakran azt szokták mondani, hogy a zenekari muzsikuskoknak úgyis van legalább még egy állásuk és számos hagnikuk. Holott éppen az lenne a cél, hogy vezető zenekaraink művészei semmi mással ne foglalkozzanak, csak a zenekari munkával.

– Valóban így van, sőt sok vezető is gyakran a turnék, hagnik számával érvel a munkáltató igazát védeve. Nem így kellene pénzt keresnünk; akkor sem, ha bizonyos mennyiségű „hagnizás” (szólózás, kvarctetetés, kamarazenekari játék) szerencsére hozzátartozik a szimfonikus zenekari muzsikuskok életéhez is. Annak idején, amikor a bruttó 23.000.-Ft-ról az akkor komoly összegnek számító 40.000.-Ft-ra emelték a fizetésünket, a bejövő hagnik bizony nem mind találtak gazdára. Sokan mondták, hogy helyette inkább gyakorolnának, vagy pihennének, a családjukkal töltenék az adott időt. ez volt az az időszak, amikor egy-egy közelebbi fellépés esetén összeálltak hárman-négyen és a közös autóbusz helyett saját autójukat választották még akkor is, amikor a zenekar nem fizette ki a benzinköltségeket, hogy minél előbb hazaérjenek a családjukhoz (ma már ez elképzelhetetlen). Ilyen háttérrel inkább fel lehet készülni a hangversenyekre, nagyobb esélye van az áhított önfeledt muzsikálásnak, mint örökös anyagi problémák gyöttrésében. A sok öszülő fiatal kolléga jelenléte komoly idegi megterhelésről tanúskodik.

– Ez az idegi megterhelés pusztán anyagi, vagy anyagi és szakmai eredetű?

– Tény, hogy erősen megemelkedett a lécz az utóbbi években, de a próbákön is

jelenlévő megélhetési gondok sokkal inkább megterhelőek, mint az, hogy jól kell dolgozni. Nem tett jót a sokéves bizonytalanság sem, ami az együttes önálló státuszának kialakulását előzte meg. Most ez rendeződni látszik, de még mindig nincs saját próbatermünk.

– Annak idején nem éppen a Magyar Állami Hangversenyzenekarnak építették a Vigadó Irodaházában lévő próbatermeket?

– De igen, és éppen ezért volt nagyon rossz döntés az akkori vezetéstől, hogy ezt a helyiséget átadta a Vigadó alapítványának és most ezért évente közel 50 millió forintot fizetünk a használatért. Ebből a pénzből lehetne bért fejleszteni, karmestereket, komoly szólistákat hívni. Az önálló próbahelyiség négy év óta várat magára, pedig már több helyen jártam magam is terepszemlén – egyikből sem lett semmi. Pedig nemcsak anyagi megfontolásból kellene a saját próbaterem; jó lenne az otthagyt hangszereket biztonságban tudni. Nem bosszankodni azon, hogy idegenek használták őket, másnap reggel ragacsosak, piszkosak a hangszerek. Másoknak is kölcsönadják ugyanis a próbatermet, a szekrények pedig nem zárhatók. Pedig egyre többen hagyják ott hangszerüket már csak azért is, mert este 10 után senki nem sétál szívesen az utcán ilyen nagy értékű vagyontárggyal a kezében.

– Úgy érzi, hogy manapság nem számít maga a zenekari muzsikusk és ezért is mondott le?

– Ezt nem állítom, de azért van bennem olyan érzés is, hogy a vezetőség saját apparátusának felállítása fontosabb volt, amit csak fokozott a különböző problémák megoldásával kapcsolatos állandó hitegetés. Az emberek türelmetlenek és megfelelő információk hiányában még azt sem tudják, hogy a halogatások az átszervezés miatt vannak napirenden vagy azért, mert a vezetőség egészen más alapokon képzei el a zenekarral való együttműködést, mint korábban. Kölcsönösen tartunk egymástól: a vezetők félnek bizonyos lépéseket a zenekar elé tárni, a tagság pedig nem tudja, mit terveznek vele és ezért bizalmatlan.

– Adtak-e már konkrét okot erre a bizalmatlanságra vezetők?

– A zenekart megviselte, hogy szinte a tudta nélkül megváltoztatták a nevét. Annak idején ugyan felmerült, hogy ha leválunk a Nemzeti Filharmóniáról, esetleg

nevet is kell változtatni. Tudtuk, hogy külföldön nem szerencsés a régi név tükröfordítását használni, de eddig is más volt a külföldi és a belföldi névhasználat. Nem tudunk az új logóról sem; annak idején hosszas keresés, pályázat és alapos munka után jött létre a hamar közkedvelté vált logónk. Egyszer azonban eltűnt a hivatalos papírokról és megjelent egy másik – amiből eltűnt a nemzeti zászló. Elég lett volna a megfelelő betűcsere, és tovább lehetett volna használni. Igaz, hogy nincs helye mindenben a demokráciának, hogy sokszor az igazgatónak egyszemélyben kell dönteni, de ezt talán jobb lett volna megbeszélni. Egy logó ugyanis mindenkit képvisel. Sok reklamációt kaptam azóta is, hivatalos és magánemberként egyaránt.

– *Azóta nem beszélték meg?*

– Újabban a faliújságon levelezgetünk Kovács Géza igazgató úrral, holott korábban bizonyos rendszerességgel személyesen is találkoztunk, voltak megbeszélések. Talán a testületek mozgásterét meghatározó jogszabályokon is lehetne valamennyire módosítani. Nem fogalmaznak minden esetben elég szabatosan a jogszabályok, sok a zavaros pont. Kellene egy kis formanyomtatvány a közalkalmazotti tanácsok számára, amelyben lényegre törően, rövidítve összefoglalnák a közalkalmazotti tanácsok lehetőségeit, hatásköreit, kötelezettségeit. Nemcsak nekünk, de a vezetőknek is jól jönne, hiszen ők ugyanúgy nem tudják, kinek meddig terjed a hatásköre, mint mi. Úgy érzem, mindenki kerülgeti a másikat – a vezetőség is és a Közalkalmazotti Tanács is. Talán nem félni kellene egymástól, hanem együtt haladni a cél felé.

– *A Népjóléti Minisztérium ezt már kitálalta; kis füzetet adott ki, amiben nem jogszabályok álltak jogásznyelven, hanem mindenkinek érthető módon, röviden megfogalmazták a különböző juttatásokkal kapcsolatos tudnivalókat, hogy kinek, milyen esetben mi és mennyi jár. Óriási sikert aratott a kiadvány, pedig csak a minisztérium épületében lehetett eddig hozzáférni.*

– Nekem is hatalmas köteg papírom van, amiben alig tudunk eligazodni. Szükség lenne olyan forrásra, ami egy nem jogász embert is pontosan tájékoztatni tud a közalkalmazotti tanácsokat érintő dolgokról. Így azok a hibák is felszínre kerülnének, amikről az évek során egyértelműen kiderült, hogy korrigálni kellene. Ennek a

pudingnak is az evés a próbája, ami viszont nem a szakács, hanem a fogyasztók feladata! A közalkalmazotti tanácsokban ugyanis nem hivatásos szakszervezeti vezetők és nem jogászok vannak, hanem „dolgozó” emberek. Nagyobb beleszólási joggal kellene rendelkezniük, nem egyszerűen vétő- és véleményezési joggal. Mi a teljes zenekart képviseljük, ami többnyire 60-80-100-120 embert jelent. Jól körülírt jogszabályok esetében a vezetők is pontosan tudnák: adott kérdésekben meg kell kérdezni a közalkalmazotti tanácsot. Ha ezt betartja, nem kezdődik presztízsharc közte és a zenekar között, nem kell kétfelé evezni abban a hajóban, aminek egy irányban kellene haladnia. Egyelőre még sokszor sok mindent bele lehet a létező jogszabályokba magyarázni. Pontosan körvonalazott jogszabályok támogatul szolgálhatnak mindenkinek, hogy mit szabad felvállalnia, illetve miben kell szabadságot biztosítani. Nagyon fárasztó még ilyen bizonytalanságokkal is szembenézni, amikor az átalakulás évei amúgy is számos problémát rejtenek. Tíz év múlva talán már alig lesz dolgunk, egyelőre azonban rengeteg van. Európa más együtteseinél kiszámíthatóbbak a lehetőségek, ami megkönnyíti az érdekképviseleti szervek munkáját. Mi is efelé tartunk, csak néha már fogytán a türelem.

Audiatur et altera pars – Hallgattassék meg a másik fél is (II.)

– *Kovács Géza zenekari igazgató válasza a felvetett problémákra, kérdésekre –*

– *Sajnos nem csitultak az utóbbi hónapokban a viharok a Nemzeti Filharmonikus Zenekar háza táján, holott az önállósodás megtörtént, a munka akár zavartalan is lehet. A muzikusok erős hatalmi apparátust éreznek fejük fölé magasodni, túl sok döntésről értesülnek kész tényként, emiatt aztán nem jut nyugvópontra még a névváltoztatás körül kirobbant vita sem: volt-e erről időben kapott, elégséges információjuk vagy sem?*

– Ezzel a problémával azért nem tudok azonosulni, mert maga a névváltoztatás ténye igenis közismert volt. Tény, hogy maga a névválasztás nem volt egyértelmű. Kezemben van az a levél, amit az érdekképviseleti testületek tagjai is aláírtak, és amelyben az áll, hogy „szerencsésebbnek tartanánk, ha a zenekar új neve Nemzeti Filharmonikusok lenne”. Annak idején

ugyanis magam ragaszkodtam ahhoz, hogy ha szervezeti formát vált a zenekar, pályázatot hirdessen a minisztérium arra a székre, amelyben pillanatnyilag én ülök. Ebben a pályázatban, amit szintén megvitattak az adott testületekkel, már konkrétan szerepelt, hogy a Nemzeti Filharmoniótól való leválás után nevet kell változtatni – erre a névjavaslatomra született a már idézett, 1997. szeptemberében a minisztériumnak címzett válaszevel. Itt nyelvészeti vitába bonyolódunk, de tény, hogy a világ vezető zenekarainak neve hivatalosan sosem „Filharmonikusok”, hanem „Filharmonikus Zenekar” – a pontok helyére akár New York, akár Berlin, akár Bécs beírható. A „filharmonikusok” elnevezés inkább rövidítés, magánjellegű használat, egyszóval amolyan becenév. Nem látom értelmét a további vitának, annál is inkább, mivel külföldön egyértelműen sikert aratott az új név, és a fél éve felmerült aggályok, mely szerint ezzel a névvel az együttes összekeverhető a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarával, minden bizonnyal szertefoszlottak.

– *Mi a helyzet a logóval, aminek lecseréléséről a zenekari muzikusok – nem kis sérelmükre – csak az új logó megjelenéséből következtethettek?*

– A Nemzeti Filharmonióának régies, kicsit jelentéktelen, a kor követelményeinek nem megfelelő logója volt, a zenekarnak pedig külön logója a szívvel, hangjeggyel, zászlóval és kék betűkkel. A kórusnak ezzel szemben semmilyen logója nem volt. Január 1-je óta a cégnek – a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatárnak – egy logója van. ez talán még átmenetinek is tekinthető, mivel a Nemzeti Kulturális Alap pályázatot írt ki a nemzeti alapintézmények teljes körű arculatának kialakítására. Mi bajban voltunk, mert ez egy speciális cég a zenekarral, énekkarral és kottatárral, aminek ebben a formában egyáltalán nem volt logója. Gyorsan terveztettünk egyet, amit lehet jónak vagy nem jónak, szépnek vagy nem szépnek tartani, de egy biztos: ez ennek az új, január 1-je óta működő cégnek a logója.

– *Talán nem is esztétikai kifogásai vannak a muzikusoknak, hanem eljárásbeli kifogásai, hiszen semmit sem tudtak a folyamatban lévő váltásról.*

– Amennyire én a magyar művészeti életet ismerem, nem szokták az ilyen kérdéseket szavazásra bocsátani. Nem éreztük ennek szükségességét mi sem.

– *Ettől függetlenül minden sérelem forrásának azt érzem a Közalkalmazotti Tanács és a Művészeti Bizottság oldaláról egyaránt, hogy az elmúlt fél évben eldugult a párbeszéd. Pedig a zenekari tagok örülnek Kocsis művész úr itteni munkájának, belátóak abban a tekintetben is, hogy nehéz időt egyeztetni az igényelt párbeszédekhez, tudják, hogy a vezetőknek nagyon sokat kell dolgozniuk, mégis sérelmeznek bizonyos autoriter megnyilvánulásokat. Nyilván azért is, mert – önhibáján kívül – Ön, mint igazgató nem tud olyan anyagi megbecsülést biztosítani a muzsikuskoknak, amit ők a szétválás után, bizonyára nem alaptalanul, megálmodtak.*

– Valóban így van; az együttesnél nem igazán jó a hangulat. Egyrészt azért, mert a hosszú ideig magára hagyott, gazdátlan zenekar hozzászókkott ahhoz, hogy ön maga intézi dolgait: önmaga alakítja ki műsorpolitikáját, dönt turnékról és más olyan dolgokról, amelyek normális körülmények között nem hárul(hat)nak teherként egy művészeti együttes tagjaira. Szerencsére megtörtént az együttes önállósulása, ami feltételezte egy olyan menedzsment létrejöttét, amelynek semmi más dolga nincs a muzsikuskok kiszolgálásán kívül.

Három évvel ezelőtt, amikor engem idehívtak dolgozni, nem volt erre a munkára semmilyen főállású szakember. Egy embert sikerült áthívni a Filharmóniától, aki a hangversenyeket megrendezte és volt egy nyugdíjas néni, aki napi négy órában a titkárnői teendőket igyekezett ellátni és egy főállású kürtös kolléga vállalta még a zenekari ügyek intézését. Ennek megvolt az eredménye is, hiszen az infrastruktúránkat egyébként a Filharmónia kezelte, amely ezt nem tekinthette fő feladatának. Nagy nehezen sikerült elérni, hogy legyen egy nyelveket beszélő, számítógépet is kezelni tudó titkárnő; így alapoztuk meg az együttes korszerű menedzsmentjének kialakítását.

Január 1-je után hosszú időbe telt, míg a menedzsment szükséges munkaköreibe megtaláltuk a megfelelő szakembereket és elkezdődött egy olyan apparátus tevékenysége, amelyre szüksége van egy ilyen művészeti együttesnek. Megfelelő szakemberek birtokában aztán már nem a zenekari tagok feladata előkészíteni egy évadot. Van határozott művészeti „gazda”, övé a munka és a felelősség. A világ nagy zenekarai közül csak a bécsi működik úgy, hogy választmány dönt a zenekar dolgai-

ról. Ez azonban egyesületi formában létezik, mindössze két főállású munkatárssal, hiszen mindenki a Staatsoper tagja. A berliniek, a New York-iak, akik 60, 80, 100, 120 koncertet adnak évadonként, nagy (az említett esetekben harminc- illetve hatvanöt fős) apparátussal dolgoznak. Ez a természetes: a művésznak ne legyen más dolga, mint hogy készüljön a produkciókra.

Ezzel együtt valóban kommunikációs zavar támadt a társulat és a vezetőség között, amiben természetesen az én felelősségemet sem kívánom megkerülni. Mentőseül csak annyit mondok, hogy az átalakulás és az önállósulás erősen elhúzódtott és nagyon nem úgy alakult, ahogy vártuk és gondoltuk. Elkezdtük az évet önállóan január 1-jén egy hetvenmilliós adóssággal – tekintettel arra, hogy a Nemzeti Filharmóniának mi voltunk (ebben a tekintetben is) a jogutódja. Itt volt miniszteri és kincstári biztos, akiket bizony más-más érdek vezérelt, nekünk pedig menedzsmentet kellett talpra állítani, adósságot kellett kezelni. Sok millióval tartozott például a Filharmónia azoknak a beszállítóknak, akik nekünk hosszú idő óta szállítják a nélkülözhetetlen hangszertartozékokat. Veszélybe került a mindennapi működés – mindezek megoldása napi 15 órás ittlétet és folyamatos kemény munkát igényelt.

Az adósságmentesítés árnyéka május utolsó hetében vonult el a fejünk fölül teljesen, amikor a tavalyi beszámolót, a miniszteri és kincstári biztos beszámolóit egymás mellé téve a minisztérium bólintott, hogy a közben húszmillióra csökkent adósságot lenullázza. Eközben egy koncert sem maradt el, egy karmesternek sem mondtunk nemet. A késleltetett átalakulás miatt januárban kezdtünk bérletezni – ez szakmai nonszensz, mégis erre kényszerültünk. Kétségtelen, hogy ezekbe a mindennapi problémákba nem vontuk bele a Közalkalmazotti Tanácsot és a Művészeti Bizottságot, hiszen mit tudtak volna csinálni? Másrészt viszont biztos össze kellett volna hívni őket és elmondani, hogy éppen milyen gondokkal küszködünk. Ugyanakkor emlékszem, hogy milyen ellenállás fogadta a most szeretve tisztelt Kocsis Zoltán esetleges itteni munkájának hírére, pedig a zenekar akkor már régóta áhítozott folyamatos, igényes műhelymunkára. Kocsis művész úr mércéje hihetetlenül magas van, ehhez igazítja saját és a többi muzsikusk munkáját. Az eredmény sem maradt el, hiszen Schönberg, Pelléas és Méliande, valamint Sztravinsz-

kij Özönvíz előadása, és persze a Gurre-dalok magyarországi bemutatója valóban az elmúlt évad kiemelkedő zenei eseménye volt. Emögött megfeszített munka volt, amihez hozzátartozott az a bizonyos sokat kritizált meghallgatás és a zenekar sorsát illető folyamatos bizonytalanság.

– *Talán éppen ez a bizonytalanság, a zenei életben éppen akkoriban gyakori jogsértés különösen érzékennyé tette a muzsikuskokat; többszörösen is indokolt lett volna a megfelelő mennyiségű és minőségű kommunikáció biztosítása.*

A muzsikuskok azt is sérelmezték, hogy a mostani konstelláció létrejöttékor Hamar Zsolt egészen más funkciót és feladatkört kapott, mint amiről az érdekvédelmi testületekkel megállapodtak. Asszisztensként várták, az újságok viszont mint vezető karmestert üdvözölték.

– Annak idején, amikor Kocsis művész úr ide megérkezett és találkozott ezekkel az érdekvédelmi testületekkel, Hamar Zsolt neve azonnal felmerült. Kocsis művész úr vezető karmesterként szeretett volna vele itt együttműködni. Ezekről a tervekről a sajtónak is nyilatkozott. A testületekkel való konzultálás után azonban világossá vált, hogy ez több, mint amit az együttműködés megkívánna. Kocsis művész úr azt semmiképpen nem akarta, hogy Hamar Zsolt itt asszisztensként tevékenykedjék. Bebizonyosodott ugyanis, hogy ez a státusz állandóan nem működőképes – megfelelő lehet egy-egy fesztiválon, de nem egy ilyen zenekari munkában. Maradt tehát az állandó karmesteri státusz, aminek egyébként még mindig nincs lefektetve a jog- és hatásköre. A zenekart inkább az ijeszthette meg, hogy a váltás pillanatában – tavaly szeptember-októberben – 18 olyan hangverseny volt, amit Gilbert Varga vezényelt volna és amit valakinek el kellett látnia. Pillanatok alatt kellett dönteni, hiszen akkor már nem lehetett megfelelő külföldi karmestereket felkérni. Mindketten elővették tehát nap-tárukat és szétosztották a hangversenyeket. Értelemszerűen Kocsis művész úr tudott kevesebbet vállalni. Hamar Zsolt annyit tudott tenni, hogy fölmondta a MATÁV Zenekarral kötött szerződését és elvállalta a szükséges mennyiségű dirigálást. A zenekar korábban őt nagyon kedvelte, mindig őt kérte, ha beugrásról volt szó, de ezt egy kicsit azért soknak találta. A következő évad tervezésénél ezt meszesemenőn figyelembe vettük.

– *Beszéltek bérfeszültségekről is; arról, hogy a vártnál lényegesen alacsonyabb fizetésemelések ellenére a menedzsmentben horribilis összegekért szerződötített munkatársakat. Mi ennek az alapja?*

– A valós költségvetés, ami egyébként számunkra csak január 1-jén vált világos-sá, kétségbeejtő volt. A minisztérium ugyanis tényleg megszavazta nekünk a Nemzeti Filharmónia tavalyi költségvetési pénzét és még valamennyit, de amíg a Nemzeti Filharmónia 11.000.-Ft bérleti díjat fizetett az itt használt helyiségek négyzetméteréért, nekünk ebben az évben 26.000.- Ft-ért adják ugyanezt. Csaknem ötvenmillió forint bérleti díjat fizetünk. Ez lényegesen megnyírbálta a bérfejlesztésre szánt költségeinket. Nem tudtunk mit tenni, mint 15%-os bérfejlesztést hajtottunk végre a zenekarnál és 25%-ost az énekkarnál, mivel a kórus bérei messze elmaradtak a zenekarétól. Tavaly 69.000.-Ft volt a zenekari bérátlag és 44.000.-Ft az énekkari bérátlag. Az együttesek érdekvédelmi képviselőivel ugyanis úgy állapodtunk meg, hogy ha a zenekari béreket 100%-nak veszem, az énekkarnál igyekszünk minél előbb a 85%-ot elérni. Most 79.000.-Ft a zenekari és 55.000.-Ft az énekkari bérátlag – a számok természetesen hozzávetőlegesek. Ezek a bérek magasabbak jó néhány értelmiségi pálya átlagánál, de lényegesen alacsonyabb a Fesztiválzenekar (a hírek szerint 150.000.-Ft-os), a Rádiózenekar (120.000.-Ft-os) és Rádióénekkar (102.000.-Ft-os), esetleg még a MATÁV Zenekar béreinél is. Legjobb esetben is harmadikok és negyedikok vagyunk „a hazai zenekari bérlistán”. Nemzeti alapintézményként tehát sok mindent megtehetünk, csak olyan béreket nem tudtunk biztosítani, ami ehhez a névhez méltó lenne.

A menedzsmenten belül van négy munkakör, aminek kiemelt a bérátlaga. Ez a vezető muzikusok béréhez közelít. (A kiemelt vezetők bérét a művelődési miniszter határozta meg.) Tudomásul kellett venni, hogy a zenekarban az egyik fajta bér a piaci igényekhez igazodik, a másik fajta pedig a hazai összehasonlításba kerül be. Az elsőnél minimális létszámról (mindössze négy emberről) van szó, a másikonál 190 emberről.

Nagyon hosszú ideig tartott, amíg sajtóügyekkel, PR-ral, szponzorálással, pályázatokkal foglalkozó szakembert találtunk. Az ő munkaterületük oly mértékben pia-cosított, hogy – több tárgyalás során – már

messze túlkínáltam saját lehetőségeinken, amikor még mindig csak mosolyogtak.

Konfliktushelyzet teremtdött, de ezt vállalom, mert valóban jó szakembereket szerződöttem, és amint említettem, béreik nem haladják meg vezető muzikusainkét. Ez tény.

– *Az Ön által említett ötvenmillió forintban benne van annak a próbateremnek a bérleti díja is, amit a zenekar számára építettek annak idején és amit az előző vezetés átadott a Vigadónak?*

– Ebben minden benne van. Nem az előző vezetés marasztalható azonban el, hanem az a kormányrendelet, amely 1993-ban létrehozta a Művészeti és Szabad- művelődési Alapítványt, és amely kimondta, hogy az irodaépület teljes mértékben, a történelmi szárny pedig kezelői joggal az Alapítvány kezébe kerül. Az irodaház bevételei lettek volna hivatottak eltartani a történelmi szárnyat.

– *Nem lesz saját próbaterme a zenekarnak?*

– Tavaly óta 14 helyszínt tekintettünk meg, hiszen a minisztérium erre elkülönített egy relatíve magas összeget. Két művészeti együttesnek kell két önálló próbaterem, kiszolgáló helyiségek – illet még akkor sem találtunk, ha nem ragaszkodunk ahhoz, hogy a menedzsment is abban az épületben legyen. Pillanatnyilag keresünk, konzultálunk. Még azt is megpróbáltuk, hogy az Alapítványtól az állam visszavásárolja jelenlegi termeinket, szobáinkat. Jogilag ez nem kivitelezhető és ezen még az sem segít, hogy a Vigadó vezetőivel rendkívül jó a kapcsolatunk. Nekik egyébként az a véleményük, hogy a számunkra előírt bérleti díjak még mindig nagyon alacsonyak a piaci árakhoz képest és – egy kurátor szerint – egyébként sem szükség-szerű, hogy egy zenekarnak Közép-Európa egyik legdrágább terén kelljen funkcionálnia. Nem akarok csatabárdot kiásni, csak ismertetem a kopogó tényeket: mindennek az ára egészen pontosan 48 és fél millió forint, aminek jelentős részét szívesebben költöttem volna másra – történetesen a muzikusok béremelésére. Nagyon sok érveim szól amellett, hogy miért kellene bért emelni, csak sajnos nem én adom a pénzt, hanem az állam. Idei költségvetésünk arra volt elég, hogy automatikusan 15 illetve 25 százalékkal emeljünk. Januárban azonnal levelet írtam a minisztériumnak, ahol mindazt, amit most elmondtam, leírtam. Azóta tárgyalunk.

Gyimesi Lászlóval történt konzultációk eredményeképpen kitaláltunk egy pótlék-rendszert, ami a kiemelt nemzeti alapintézmények művészeinek szól kizárólag. Erre össze is gyűlt valamennyi pénz a minisztériumban, de abból az énekkarnak már nem jutott volna. Újabb egyeztetések után az a döntés született, hogy a zenekar is vár (vagyis lemond negyedéves béremeléséről) októberig, amikor annyi pénz lesz, hogy a kórus is kaphasson.

A következő költségvetési évben igyekszünk ezeket az igényeket figyelembe vettetni. Arra is felhívtuk a figyelmet, hogy zenekarunk idei költségvetése messze elmarad a Rádiózenekar tavalyi költségvetésétől, pedig ott bérleti díjat sem kell fizetni. Hangsúlyozom, hogy örülök a Rádió jobb helyzetének; szeretném azonban, ha nálunk is jobbak lennének a körülmények.

– *Mit tud arról, hogy az új Szervezeti és Működési Szabályzatban a tervek szerint szerepel egy passzus, amely szerint a zenekari muzikusok csak külön engedéllyel nyilatkozhatnak a sajtó számára?*

– Valóban van egy pont a tervezetben, amely korlátozza a társulati tagoknak a sajtónyilatkozat-tételi jogát, mondván, hogy a cég érdekeit kell elsősorban szem előtt tartani. Azaz bárki nyilatkozhat, de előtte ezt jeleznie kell a vezetőségnek és konzultálnia, hogy milyen ügyben. Lehet, hogy ez durvának és diktatórikusnak hat, de teljesen természetes. Ez ugyanis egy olyan intézmény, amely – többek között – a piacról is él. Értelemszerűen a társulat minden tagja nem lehet tisztában minden olyan összefüggéssel, ami a zenekar hazai és nemzetközi tevékenységét illeti. A legnagyobb jószándékkal és jóindulattal is elhangozhatnak olyan információk vagy félinformációk, amik belezavarhatnak a zenekar munkájába. Kereskedelmi cégek-nél ezt egyértelműen és brutálisan szabályozzák. Bármilyen jó szándékú, de nem elég körültekintő nyilatkozattal azonban egy művészeti együttesnek sem szabad ártani; volt erre példa a közelmúltban, ami azonnal a szponzorokban támasztott kétélyeket. A szponzorok jóhoz akarnak tapadni, nem pedig botrányokhoz. A vezetői asztalon minden információ összefut; aki tehát nyilatkozni akar, győződjék meg arról, hogy megfelelően tájékozott-e az adott témában – ebben az esetben bizonyos, hogy nem fog saját cége ellen nyilatkozni.

Tóth Anna

30 éves a Győri Filharmonikus Zenekar

Március 1-jén volt harminc esztendeje, hogy a Győrben több, mint hetven éve, addig amatőrként működő szimfonikus zenekar a várostól hivatásos státuszt kapott.

A kerek évforduló minden bizonnyal többeket készítet visszaemlékezésre.

Néhány, talán mások számára sem érdektelen dologról Baross Gábor zenekari igazgatót és Pothof Csaba koncertmestert kérdezte a Zenekar.

– *Mi volt a mai zenekar elődje? Milyen tagjai voltak - zenetanárok, orvosok, esetleg más szakmabeliek?*

– A Kiegyezés után, a múlt század utolsó harmadában jött létre a Győri Ének- és Dalegylet. 1894-ben az alábbi néven szerepelt az együttes: Győri Filharmonikus Zenekar, karnagya Fravetz Gábor volt. Tagjai között zenetanárok, idősebb növendékek, katonazenészek voltak.

– *Mi tette szükségessé vagy lehetővé a hivatalos státusz elnyerését?*

– A második világháború után újjászerveződött a zenekar. Egyre gyakoribbak lettek az együttes városon kívüli felkérései, megnövekedett a hangversenyek száma. Sürgetővé vált az igény, hogy a Győ-

ri Filharmonikus Zenekar hivatásossá váljék. Ekkor Fejér György, az Állami Hangversenyzenekar csellistája dirigálta a muzikusokat. A függetlenedéssel járó megnövekedett mennyiségű feladatot már nem tudta vállalni, így karmestert kellett váltanunk. Ekkor, 1968. március 1-jén lépett a pulpitusra Sándor János. A zenekar ekkor 38 főállású muzsikust foglalkoztatott. Kiegészítésképpen a Kisfaludy Színházból jöttek a kollégák. Ellentételezésként a Győri Filharmonikus Zenekarnak kellett ellátni a színház zenés előadásait is. Ez volt egyébként a függetlenedés egyik feltétele. Ez a konstelláció 1973-ig. Az egyre nehezebbé váló egyeztetések és a sokasodó feladatok szükségessé tették, hogy a Győri Filharmonikus

Zenekar „megszabaduljon” a színházi szolgálatoktól. Azóta csak hangversenyeznek a zenekar, illetve az utóbbi hét évben a Győri Nemzeti színház operaelőadásain, szolgálatban kell, hogy kiegészítse a színház zenekarát. Ez évadonként egy opera húsz előadását, alkalmanként 10-18 muzsikusközreműködését jelenti.

– *Milyen irányban változott a zenekar repertoárja az évtizedek során?*

– Mindent játszó zenekar vagyunk. 1968 és 1975 között, amikor Sándor János volt az igazgató-karnagy, nagyon sok kortárs darabbal foglalkoztunk. A zeneszerzők sorra komponálták műveiket együttesünknek. Így ismertük meg Bozay, Durkó, Balassa, Petrovics,

Szóllósy kompozícióit. Könyv is jelent meg erről a korszakunkról Kinek kell a magyar zene? címmel, amelyet Feuer Mária publikált. A Győri Filharmonikus Zenekar bekapcsolódott az ország zenei vérkeringésébe és elismert együttessé vált.

– *Mennyiben kellett a „piachoz” alkalmazkodni a repertoár kiépítésénél?*

– Természetesen a mindenkori nevelési, műsorpolitikai szempontok alakították a zenekar repertoárját. A zenei fejlődés elengedhetetlen kelléke a bécsi klasszikusok (Haydn, Mozart, Beethoven) alapos ismerete, folyamatos műsoron tartása. Nem lehet kérdéses a kortárs magyar muzsika ápolása, hiszen ez minden magyar együttes kötelessége. Igaz, ezt nem minden igazgató-karmester tartotta egyformán fontosnak.

A közönség igényét mindig figyelembe kell venni a programok összeállításánál. Szívesen hallgatnak romantikus darabokat, operarészleteket. Nagyon igénylik, hogy kiemelt ünnepek (Karácsony, Húsvét, Pünkösöd) környékén oratóriumok is megszólaljanak. E hangversenyek helyszíne az Evangélikus Öregtemplom, ami egyébként az ország egyik legjobb akusztikájú „koncertterme”.

– *Hány állandó karmestere volt ez alatt az idő alatt a zenekarnak?*

– Sándor János, Jancsovcics Antal, Sulyok Tamás, Sándor János, Koncz Tamás és jelenleg Medveczky Ádám.

– *Milyen kiemelkedő művészekkel dolgoztak együtt?*

– Ebben a harminc esztendőben megfordult nálunk a magyar zenei élet valamennyi reprezentánsa. A kiemelkedőbbek talán Fischer Annie, Kocsis Zoltán, Jandó Jenő, Kiss Gyula, Kovács Dénes, Gertler Endre, Pauk György, Ruha István, Janota Gábor, Inhof Ede, Kovács Béla, Kovács Lóránt voltak. A karmesterek közül fellépett a zenekarral – többek között – Komor Vilmos, Kórodi András, Lehel György, Lukács Ervin, Kobayashi Ken-ichiro, Hiroyuki Iwaki, Carlo Zecchi, Reuter Lajos.

– *Mennyire stabil jelenleg a zenekar helyzete?*

– A korábban a megye által fenntartott zenekart 1991-ben Győr városa vette át. A költségvetési támogatás éppen a rezsi- és bérköltségeket fedezi. hangszert venni, saját hangversenyt rendezni csak a Műve-

lődési és Közkutatási Minisztérium pályázatán elnyert pénzből lehetséges. A zenekart a városban szeretik, elismerik, az önkormányzat lehetősége szerint támogatja is.

– *Milyen a zenekar hangszer- és kottállománya?*

– Éppen az előbb vázolt okok miatt a hangszerállomány jónak mondható. Lassan azonban esedékessé válik a legkorábban vásárolt fúvós hangszerek cseréje. Jó lenne beszerezni még néhány igazán jó hegedűt. Ebben az évben szándékunkban áll Steinway hangversenyzongorát vásárolni.

Kottatárunkban az alapművek (Beethoven, Brahms, Csajkovszkij, Haydn, Mozart szimfóniák) megvannak. Kielégítőnek mondható a barokk anyagunk is. A hiányzó kottákat a Nemzeti Filharmonia (most Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár) kottatárából szoktuk kölcsönözni.

– *Mennyire zsúfolt a program? Milyen jellegű felkéréseknek kell eleget tenni?*

– Évenként 100 körüli a koncertek száma. ezen belül sok ifjúsági hangversenyt és filharmoniai bérletes koncertet vállalunk. Gyakran vendégzerepelünk Ausztriában és Németországban. Öt-hat éve rendszeresen játszunk Bécsben kortárs operákat (Brittent, Ligetit, Pendereckit). Vannak a városnak saját fesztiváljai (Győri Fesztivál, Tavaszi Fesztivál, Győri Nyár, Barokk Nosztalgia), amelyeken állandó közreműködők vagyunk.

– *Mennyire és honnan biztosított az utánpótlás?*

– Az esetek többségében a Zeneművészeti Főiskola hallgatói közül választjuk új tagjainkat. A Győrben tanuló diákok a négy esztendő alatt gyakran mint kiegészítők vesznek részt a zenekari munkában, így alkalmunk megfigyelni, kiválasztani őket. Úgy is mondhatnám, hogy saját nevelésű zenekari tagjaink vannak. Zenekarunk tagjai a város szakiskolájában és főiskolájában is tanítanak, nagyon hatékonyan tudják tehát felkészíteni a pályakezdőket a zenekari munkára. Más városokból (például Budapestről) érkezettek a legtrikább esetben maradnak nálunk; ennek elsősorban egzisztenciális okai vannak.

– *Mennyire szoros vagy laza az együttműködés a színház operatársulatával?*

– 1991-ben Győr város Megyei Jogú Önkormányzata kötelezővé tette a zenekar számára az operaprodukciónak való

közreműködést – ez egyértelmű helyzet. Igyekszünk megoldani az egyeztetést, sajnos nem mindig elég sikerrel. Ha nem sikerül, a mi pénzünkön fogadott kiegészítő játszik az ellátatlan helyen. Nem tartom szerencsés megoldásnak, de pénzszerűe miatt nincs most jobb! A színház vezetőivel egyébként jó a kapcsolatunk. A jövő útja az lenne, ha e kötelezettségünk alól felmentést kapnánk.

– *Hány hangfelvétele van a zenekarnak?*

– A Győri Filharmonikus Zenekarnak összesen 20-25 lemez- illetve CD-felvétele van.

– *Mik a közeljövő tervei?*

– Szeretnénk létszámot bővíteni mintegy 4-5 fővel. Kíváncsok lennének emelni a fizetéseket, mivel az önkormányzati zenekarok közül nálunk a legalacsonyabb az átlagbér (46.800.-Ft). Jó lenne, ha a zenekar léte továbbra sem forogna veszélyben.

Egy biztos, van törzsközönségünk; ők szeretnek és elismernek minket – ez a legfontosabb!

– *Mennyire függ egy szólamvezető illetve koncertmester munkájának mennyisége és hatékonysága a zenekar mindenkor vezető karmesterétől?*

– Alapvetően ennek a függvénye, hiszen a cél ugyanaz: a zenekar a közönséget minél magasabb színvonalú hangversenyekkel szeretné megajándékozni. Ebbe a törekvésbe nem fér bele a karmester és a koncertmester (valamint a szólamvezetők) szakmai szándékainak különbözősége. Emiatt aztán valóban az történik hogy a vezető muzsikások munkájának intenzitása és hatékonysága legnagyobb részt éppen a karmester munkájának intenzitásától és hatékonyságától függ.

– *Voltak-e és ha igen, milyen kínos, nevetséges szituációk az idők során?*

– Nagyon mulatságos szituációk tarkítják egy zenekar életét. Én mégis inkább egy, a munkámmal szorosan összefüggő, kínos szituációt említenék meg. Szombathelyre utaztunk és ott derült ki, hogy az est karmestere Csornán kiszállt az egyik autóbusból és nem érkezett meg. Nagyon bonyolult barokk művet játszottunk, amelyet addig még nem is adtunk elő. Koncertmesterként rám várt a feladat, amire egyáltalán nem voltam felkészülve: le kellett valahogy vezetnem a hangversenyt. Nagyon-nagyon nehéz és kellemet-

len feladat volt, évek múltán is elborzongok, ha eszembe jut.

– *Bizonyára végigüli a próbajátékokat; mennyiben változott a főiskoláról kikerült fiatalok technikai, zenei felkészültsége, szólamismerete, a zenekari munkához való affinitása?*

– A próbajátékokkal kapcsolatban nagyon jók a tapasztalataim a jelentkezők hangszeres tudását, zenei felkészültségét illetően.

– *Mit tart egy kezdő zenekari művész legfőbb erényének és feladatának?*

– Pontosság, szólamtudás, beilleszkedési képesség.

– *Ön szerint egy Győr nagyságrendű város saját szimfonikus zenekarának milyen és mekkora az ideális összetétele? Mennyiben elégedett ebből a szempontból a jelenlegi helyzettel?*

– Ideálisnak 100-110 tagú együttest tartanék; ettől most messze van még a győri zenekar.

– *Pályája során találkozott-e különösen kellemetlen vagy kellemes karmester- és szólista-egyeniségekkel?*

– A pályán eltöltött 43 év alkalmat kínált minden lehetőség kipróbálására. szeretek azonban inkább a kellemes dolgokra emlékezni; ebben az esetben pedig Kobayashi Ken-Ichiro neve jut eszembe, mint a zenével, a zenekarral a legnagyobb hozzáértéssel és szeretettel foglalkozó, igen kellemes, szeretetre méltó emberé.

– *Milyen hangszereken játszik? Melyik volt a legjobb hegedű, amit életében a kezében tartott?*

– Jelenleg egy francia hangszeren játszom és nagyon elégedett vagyok vele.

A „legmiskolcibb” intézményről

– *a nemrég Budapesten vendégszerepelt Miskolci Szimfonikus Zenekar helyzete és perspektívái Kovács László karmester valamint Sir László igazgató szemszögéből –*

Kevés hűhó sokmindenért

– fél óra Kovács László karmesterrel –

– A Miskolci Szimfonikus Zenekar ez elmúlt évek során az ország legjobbjainak egyikévé vált, és ez elsősorban az Ön tevékenységéhez kötődik. Általában ugyanis az történik, hogy egy budapesti illetőségű muzikus néhány évet dolgozik egy-egy vidéki városban, majd leköszön, mert fárasztó az utazással terhelt életmód. Ebben az esetben pedig nem ez történt; mi volt az a marasztaló erő, ami feledtetni tudta a kényelmetlenséget? Amikor pedig sikerekkel kezdett megtérülni a munka, milyen módon honorálta (természetesen átvitt értelemben) az együttes, a város?

– Annak idején, amikor 27 évesen az együttes zenei vezetője lettem, a munka kezdetét semmilyen hűhó nem övezte, a váltás csendben történt. Utána sem voltak látványos intézkedések; apró lépések sokasága következett. Nem rúgtam ki senkit (még olyan tagot sem, aki valóban használhatatlan volt), nem írtunk ki próbajátékokat, nem sugalltuk, hogy a teljes gárda lecserélésre törekszünk, nem játszottunk meg újra mindenkit.

– *Ilyen nyugodt tempójú átalakulás mellett mennyi időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy olyan együttes, olyan technikai színvonal, olyan hangzás alakuljon ki, ami az adott körülmények között maximálisan elvárható?*

Bizony el kellett telnie egy pár évnek, amire szinte mindenki az őt megillető helyre került, ugyanakkor – elkerülve az erőszakos beavatkozásokat – sikerült megőrizni az oldott zenekari légkört, amit mindig alapvetően fontosnak tartottam. Terhelni kellett a zenekart és elhíttetni, hogy jól játszik. Majd amikor már tényleg jól játszott, hozzászoktatni ahhoz, hogy csak így szabad.

– *Hogyan lehetett áthidalni azt a problémát, amit az ottani munkára alkalmatlan, de el nem mozdítható emberek jelenléte okozott? Másfél évtizede nem lehetett csak úgy valakit kirúgni az állásából.*

– Akkor sem lehetett és most sem lehet. Az alkalmatlanság ugyanis szinte bizonyíthatatlan – még akkor is, ha a „vádolt” bizonyíthatóan: mondjuk alkoholista, vagy már csak gyengén játszik a hangszerén. Több sikerrel kecsegtet, ha sikerül elérni, hogy az ilyen emberek ne kerül-

hessenek exponált helyzetbe a koncerteken, nehogy látványosan elrontsák a produkciót.

Azért van egy határ, amikor a vezetőknek lépni kell, de a zenekar tagjai számára a magas színvonalú játékhoz való motivációt inkább a saját munkájukkal szemben kialakult igény szolgáltatta, mint a kirúgástól való félelem.

Fontosnak tartom, hogy a tagok megéreztek, hogy közös munka folyik egy közös cél érdekében. Amit megígértünk (a vezetőség), megpróbáltuk megtartani, de ha mégsem sikerült, nyilvánvaló volt, hogy nem a szándék, hanem az időközben megváltozott helyzet vetett gátat a megvalósításnak.

– *Mindez mikor volt?*

– 1984-től kezdődően.

– *Akkor azért mások voltak a körülmények.*

– Valóban, bár én akkor sem éreztem a sokat szidott szocializmus hátrányait – talán mert akkorra már az a rendszer is sokkal nyitottabbá vált. Életemben nem jártam pártközpontba és a tanácshoz beszámolókra. Még ügyet intézni is csak egyszer kényszerültem személyesen az ön-

kormányzatnál a közel másfél évtized alatt.

– A más körülményeket nem is a más politikai rendszeren, hanem inkább a más elvárásokon, divatos szóval a más piaci körülményeken értettem. A zenekarnak volt Miskolcon egy státusza, amit senki nem kérdőjelezett meg, nem alakult ki olyan kutyaszorító, ami kétségbeesett ten-nivágásra, kapkodásra ösztökélhette volna az együttest.

– Az élet valóban nem volt túlságosan izgalmas. Tipikus nyugodt vidéki életünk volt, de hamarosan azért megpróbáltunk új játszóhelyeket keresni, törekedtünk minél nagyobb budapesti jelenlétre. Akkor feltétlenül azt vallottuk, de ez még valamennyire most is igaz, hogy a budapesti koncertek nélkül nem lehet igazán komoly munkát végezni. Az akkori, egy évadban rendezett tíz-tizenöt budapesti hangverseny ismertebbé, jelentősebbé tette a zenekart, jobban aktivizálta a muzsikusokat.

– Annál is inkább, hiszen az egyik budapesti bázist éppen a Korunk Zenéje sorozat jelentette.

– Kilenc vagy tíz éven keresztül szerepeltünk – néha több koncerttel is – biztos zenekarként a Korunk Zenéjén. Ezen időszakban játszottunk nagyon jó, játszható, és szörnyű darabokat. Az utolsó év vé-

gén az együttes értésemre adta, hogy nem tartja arányban lévőnek az általunk befektetett munkát, (általában 2-3 hétig keményen készültünk a koncertekre) a produkcióból fakadó sikerrel. (Zeneakadémia 40-50 fanyalgó néző) S bár a szakmai kritika elismeréssel szólt az előadások színvonaláról, a muzsikusok számára ez a sorozat összeforrt a Zeneakadémia üresen tátongó padosrai látványával. Levonva a tanulságokat, a zenekar azóta nem lépett fel ezen sorozat keretén belül. De ha az azóta megjelent 8 kortárs lemezünkre gondolok, vagy a más keretek közt ját-

szott mai darabokra, azt hiszem továbbra sem kell szégyenkezniünk.

– Mennyire befolyásolta a zenekar munkáját, műsorválasztását az utóbbi évek piaci igénye? Hogyan tudtak anyagi-lag is alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz?

– Hamar felfogtuk, hogyha az intenzív miskolci koncertéletet a csökkenő Filharmóniai lehetőségek ellenére szinten akar-

– Többnyire a Nemzeti Énekkarral dolgozunk. Nagyon jó kapcsolat alakult ki közöttünk és ez is amellett szólt, hogy minél többet dolgozzunk együtt. De többször szerepeltünk a debreceni Kodály Kóruossal és bizonyos művek esetében a miskolci Bartók Kóruossal.

– Milyen nagyságrendű szólistákat tudtak meghívni?

– Nincsenek szólista problémáink. Az elmúlt évek során nagyon sok kiváló művésszel kerültünk olyan kapcsolatba, akik a „mennyi” helyett csak azt kérdezik „mikor”.

– És a vendégkarmestereket ki választja ki?

– Miskolcon minden évben 10-12 vendégkarmester fordul meg. A kiválasztás szempontjai: a zenekar szívesen játsszon vele és távo-zása után maradjon valami emlékezetes, amitől többek lettünk. A lista összeállítása – természetesen javaslatokat figyelembe véve – az én feladatom és felelősségem.

– Mennyire befolyásolja a zenekar tevékenységét, műsorpolitikáját az a tény, hogy Ön folyamatosan, a miskolci munkával párhuzamosan Budapesten is dolgozik?

– Remélem, hogy a hatás pozitív. A zenekar és a város is azt érezte, hogy nem telepedtem le, mindig utaztam – ez ugyan sok időt és energiát követelt, viszont a független-

ségemet meg tudtam őrizni. Egy karmester számára rendkívül fontosak az új meg új benyomások; az, hogy más együttesek, más dirigensek interpretációjában hallhatja az általa is vezényelt műveket. A „jó ötletek” aztán a saját zenekaron is behajthatók.

– Érkeztek-e a zenekar számára olyan meghívások az elmúlt évek során, ami az Ön személyes munkájának, ismertségének volt köszönhető?

– Valamikor 14 évvel ezelőtt a berlini Filharmóniában dirigáltam a Berli-

duk tartani, akkor a költségvetésünk jelentős hányadát kitévő pályázati pénzeket fel kell használni a fedezetlenül maradt koncertek pénzügyi háttérének megteremtéséhez. Ebből adódóan a zenekar maga finanszírozza a koncertek 70-75 %-át. Ez azt jelenti, ha bármiképpen változna a jelenlegi hangversenyrendezési struktúra, a zenekar továbbra is stabilan állna a saját lábán, és a közönség alig érzékelné a változásokat.

– Vokális művekhez milyen kóruossal áll módunkban együttműködni?

Szimfonikusokat. Koncert után odajött valaki, aki felvetette annak lehetőségét, hogy az általa rendezett fesztiválra engem zenekarostul meghív. Azóta 19 alkalommal jártunk ott, jelentős sikereket arattunk. 12 éven keresztül minden nyáron dupla koncerteket játszottunk két-kétezer ember előtt. A program vegyes stílusú volt (spanyol, magyar, orosz darabok, Mozart-művek, operett egyaránt megszólalt). Többször jelezték, hogy legközelebb már mást kell meghívniuk, de végül mégis mi mentünk, akkora volt a siker. Talán ez a legjelentősebb, ami hozzám kötődik.

Az ilyen jellegű szervezések nálunk sosem váltak el határozottan a különböző munkaköröktől: mindenki, aki lehetőséget talált, igyekezett a legjobban kiaknázni – a zenekar javára.

– *Egyszóval nincsenek belső acsarkodások?*

– Szerencsére nincsenek és ez az egyik legfőbb oka, hogy ilyen hosszú ideje itt vagyok. A légkör nyugodt és békés, a vezetés tagjai jól tudnak együttműködni és ez áll a vezetés és zenekar kapcsolatára is. A pillanatnyi esetleges nézeteltérések sosem vezettek olyan botrányos konfliktusokhoz, mint amilyenekről lépten-nyomon hallani, olvasni lehet.

– *Hány hangfelvétel készült ezalatt a 14 év alatt?*

– legalább 15 felvétele van a zenekarnak. A Naxos kiadó Best of....sorozatának első három CD-jét (Best of Operetts) például mi készítettük.

– *Van-e valamilyen kézzelfogható hatása a zenekar életében annak, hogy az utóbbi években valóban ez a legjobb vidéki szimfonikus zenekar? Lehetnek-e ennek anyagi vonzatai is?*

– Fizetésben semmiképpen, hiszen a közalkalmazotti bértábla az én kezemet ugyanúgy megköti, mint más együttesek vezetőit. Sokáig még ahhoz a nemes elvhez is tartani tudtuk magunkat, hogy rangon alulinak értékelt „haknikat”, töredék-együttest foglalkoztató turnét nem vállalunk. Igyekeztünk csak a teljes együttesrel utazni, ápoltuk az operaturnékat. A bécsi főiskolával például több hónapos utat tettünk német nyelvterületen, ahol mi adtuk a zenekart, a főiskola az operaegyüttest. Végigjátszottuk a nagy Mozart-operákat és más komoly darabokat.

Egy idő után kénytelenek lettünk kicsit alább adni, mivel a keleti blokk nyitásával az elmúlt években megváltozott a hakn piac; az ő áráikkal nem lehetett versenyezni. Azért a színvonalas irányvonal mellett áll a zenekar őszi turnéja, melyen Strauss Zarathustra-ját játszottuk 5 koncerten, Németország legnagyobb koncert termeiben

– *Mennyire működnek együtt a Miskolcon megalakult operatársulattal?*

– A színháznak teljesen önálló, saját zenekara van és számunkra ez a létező legjobb megoldás. Kivételesen, esetlegesen tudunk kiegészítőket adni. Vallom, hogy egy zenekar akkor lehet ütőképes és magas színvonalú, ha szimfonikus zenekarként működik, ha nincs színházi kötelezettsége. Itt vannak például a próbák és koncertek közötti arányok: mi nyolc próbát tartunk egy koncertért, ott ennek a fordítottja igaz, ami nem használ a minőségnek. Ha nekünk a színházban is játszaniuk kellene, az csak a városnak adott koncertek rovására történhetne. Jelenleg ugyanis terhelhetőségünk maximumán vagyunk. Az együttesnek közel 90 tagja van, tehát ha negyven ebből a színházban szerepel, akkor arra az időre annyival kevesebb teljesítheti szimfonikus zenekari kötelezettségeit.

– *Mik a közeljövő legfontosabb feladatai?*

– Össze egy olasz és egy dél-koreai turné várható, tavasszal Salzburg, jövő nyáron ismét Berlin....

– *Ha pályázatot írnak egy-egy megüresedett szőlőre, lehet válogatni a jelentkezők közül?*

– Sajnos nem vagyunk olyan jó helyzetben, mint a többi zenekar, nem nagyon tudunk válogatni. Egyetlen egyszer fordult elő, hogy nem miskolci illetőségű jelentkezett próbajátékra. Csak az itt végzettkre, saját lakással rendelkezőkre, miskolci kötődésűekre, itt másik állást is találni tudókra hagyatkozhatunk. és bár a miskolci főiskola jó, a legjobb szakiskolások mégis a Zeneakadémiára mennek, a tanárképzőt végzett legjobbak pedig szintén oda törek-szenek. Aki pedig egyszer Budapestre kerül, ott is marad. ezzel együtt az elmúlt tíz év alatt nem vettünk fel olyan muzsikust, akivel ne lennénk megelégedve. Nagyon előre kell tervezni; tudnunk kell, mikor

megy nyugdíjba és mikor végez valaki. Egy-egy jelöltet akár évekkal korábban el kell kezdeni foglalkoztatni, hogy mikor a régi tag valóban nyugdíjba megy, valóban kéznél legyen. Történnék így átfedések is, de csak így biztosíthatjuk hosszú távon a zavartalan működést.

A „legmiskolcibb” intézményről

– *Sir László zenekari igazgató –*

– *Változott-e és ha igen mennyiben a zenekar helyzete a Filharmónia átrendeződésének következtében?*

– Mi már évekkal ezelőtt egy sajátos konstrukciót hoztunk létre a Filharmónia miskolci kirendeltségével, a mostani Filharmónia Kht. Keletmagyarországi Régiójával. Miskolcon jelenleg négy felnőtt bérleti sorozatunk van: a szezonbérlet hét, a Népszerű Bérlet öt, a mesterbérlet négy, a Mozart Bérlet pedig három hangversenyt jelent évadonként. Ebből a Szezonbérlet hét koncertjét finanszírozza a Filharmónia, a többi bérleti és további mintegy tizenöt egyedi koncertet Miskolcon pedig maga a zenekar. Valójában a szezonbérletet is támogatjuk anyagilag, hiszen egy-egy alkalommal összesen 50.000.- Ft-ért szerepelünk, ami gyakorlatilag térítésmentes fellépést jelent.

A Filharmónia átalakulása ezen a konstrukción nem változtatott. A zenekar által finanszírozott bérletsorozatokat, de még az egyedi koncerteket is a Filharmónia értékesíti, adja el a közönségnek és ezért a szervező munkáért jutalékban részesül; a teljes bevétel azonban a zenekart illeti. A Filharmóniával közös ügyünk továbbá az évente 35 ifjúsági hangverseny megrendezése, amit szintén jelentős összegekkel segítünk magunk is.

A zenekar nem rendelkezik jegyirodával és szervező kapacitással, ezért számára még fontos a Filharmónia jelenléte. Nem árt tudni azonban, hogy az átalakulás következményei még nem mérhetők föl teljesen. A miskolci filharmóniai iroda megítélésem szerint csak jelentős személyi fejlesztés mellett tudja majd korszerűen ellátni feladatát, hiszen jelenlegi kapacitását nagy mértékben leköti az országgrésznyi feladatok koordinálása.

Belső ellentmondása ennek a konstrukciónak, hogy a zenekar forgalmazása egy, a zenekaréval sokszor ellentétes érdekeket képviselő szervezetre van bízva. A ze-

nekar és a Filharmónia ugyanis bizonyos értelemben egymás konkurensei, ugyanarról a piacról akarnak megélni, ugyanattól a szponzori körtől várnak segítséget, ugyanazokon a pályázatokon vesznek részt. A Filharmónia egyáltalán nem érdekelt a zenekar bevételeinek növelésében, mert maga is bevételekre szorul. Példaként említem, hogy ha a Filharmónia a miskolci zenekart mondjuk Nyíregyházán vagy Kecskeméten akarja felléptetni, ott is csak 50.000.-Ft-ot kínál a szereplésért, mert az is az ő területe, a minél olcsóbb rendezésben érdekelt tehát, nem a méltányos díjazásban. Ugyanakkor Miskolc városának a zenekar egyetlen szolgálata több százezer forintjába kerül.

A Filharmónia-jelenség addig volt életképes, amíg a zenekaroknak nem volt bevételi kötelezettségük, a Filharmónia pedig teljes körűen tudta fedezni költségvetéséből a rendezési költségeket.

Az itt vázolt belső ellentmondások a zenekarok és a Filharmónia Kht.-k jelenleg még meglévő együttműködését két-három éven belül szét fogja feszíteni. A hangversenyzés és hangversenyrendezés csak akkor választhatók el egymástól, ha korrekt üzleti alapokon nyugvó együttműködés alakul ki közöttük. Ha azonban a zenekarokra hárul a hangversenyrendező tevékenységének finanszírozása is, akkor ez fából vaskarika.

Az ellentmondások feloldására két lehetőség kínálkozik:

1) A Filharmónia Kht. koncerteket tervez és rendez, ezekre zenekar(oka)t kér fel és munkájukat értékükön megfizeti. Az adott zenekar ezekhez a rendezési költségekhez nem járul hozzá, hanem éppen ellenkezőleg, saját bevételi tervét realizálja ilyen alkalmakkor. (Ez azt jelentené, hogy csak a miskolci bérleti koncerteken az együttes nyolc-tízmillió forint tiszta bevételhez jutna a Filharmóniától. A jelenlegi bevétel, ami ebben a konstrukcióban a Filharmóniától származik, évi 300.000.-Ft.)

2) A zenekar saját, korszerű marketing- és PR-tevékenységet végző szervező irodával rendelkezne, koncertjeit maga rendezné, kész programjait maga forgalmazná.

Ma a két rendszer együtt él úgy, hogy a Filharmónia Kht. nem rendelkezik elég pénzzel, a zenekarnak pedig hiányzik a rendezéshez szükséges infrastruktúra és személyi feltétel.

– *Mennyire van saját piaca a miskolci zenekarnak?*

– A zenekar telt házak előtt koncertezik, akár a nagyszámú bérletes, vagy az egyedi hangversenyekre (újévi, szabadtéri, jótékonysági koncertekre, az úgynevezett eladott műsorokra, gálaestekre) gondolok. Van tehát piaca az együttesnek mind a közönség, mind a fellépési lehetőségeket illetően – évente átlagosan 80-90 hangverseny erejéig. Kevés azonban az ismétlési lehetőség, ezért állandóan új programokat kell megtanulni, aminek eredményeképpen nagyon nagy az együttes repertoárja. ez jó az állandó tanulási és próbakényszer miatt, nem kedvez azonban a művek valódi megérlelésének.

Külföldi koncertszervező irodáknál a zenekar eladható. Igyekezünk csak méltó feladatokat elvállalni, kerüljük a hahnijelleget, de koncertzenekarként kevesebb-szer tudnánk külföldre jutni, mint alkalmi együttesekkel és jóval kevesebbszer, mint szeretnénk. Ebben az évadban azért nagy-sikerű német turnén vettünk részt, ahol Prokofjev, Richard Straus, Sibelius és Schubertet játszottunk többek között a düsseldorfi Tonhalleban, a bielefeldi Oetkr Halleban és Erlangenben. Jó tudni, hogy vissza is hívnak bennünket. Érdeklődik irántunk az idegenforgalom (szeptemberben például Kékszakállút játszunk az Aggteleki barlangban), számolnak velünk különböző fesztiválokon (az elmúlt szezonban közreműködtünk az Egyházzenei Fesztiválon, a Borfesztiválon és a Tavasz Fesztiválon). Hangversenyztünk a Vigadóban, a Nemzeti Galériában. Miskolcon kívül alighanem Budapesten szereplünk leggyakrabban.

– *Milyen kapcsolatban áll a zenekar a színház zenei tagozatával?*

– Miskolcon a Nemzeti Színházban tartjuk koncertjeinket, mivel sajnos nincs saját hangversenytermünk. A színház zenés előadásain azonban nem veszünk részt, ahogy azt Kovács László karnagy úr is elmondta. Szurkolunk azonban az új operatagozat kiépítéséhez, ami éppen folyamatban lévő esemény. A színházzal természetesen jó a kapcsolatunk, lehetőségeink szerint segítjük az ottani munkát. Mint ahogy a város más zenei intézményeivel – a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetével, a szakközépiskolával és a három zeneiskolával – is jó a kapcsolatunk.

– *Mennyire érezhetik saját helyzetükön a muzsikusok azt a tényt, hogy a miskolci jelenleg az ország egyik legjobb zenekara? (Jobb fellépések, jobb meghívások, stb.?)*

– A gazdasági szféra itt Miskolcon nehezebben mozdul a kultúra irányában, de ebben az évben igen erős támogatót találtunk a Tisza Vegyi Kombinát Rt.-ben. nagyvonalú támogatásával valósíthatjuk meg a jövő évad négykoncertes Mesterbérletét.

A magas színvonalnak köszönhetően közreműködőivé váltunk a Magyar Televízió Karmesterversenyének, harmadik alkalommal rendezzük meg a Jurij Szimonov által vezetett nemzetközi karmesterkurzust.

A zenekar munkájának, törekvéseinek kedvező tehát a fogadtatása. A zenészek azonban – túl a szakmai öröme – legtöbbször igazán keveset éreznek, mert a zenekari fizetések nem honorálják a több és jobb zenekari munkát. A közalkalmazotti bértábla nem tudja kifejezni sem a munka eredményét, sem a munka specialitását.

– *Mennyire válogathat jó jelentkezők között, ha próbajátékot hirdet?*

– Éppen az elmondottak miatt nem is túlságosan vonzó a zenekari munka, hiszen önmagában nem biztosítja a megélhetést. Jól mutatja ezt az a tény is, hogy az utóbbi 15 évben mindössze két-három nem Miskolcon végzett zenész került az együtteshez – ők házasságkötés miatt vagy tanítási célból jöttek a városba. Az elmúlt tíz évben mindössze kétszer fordult elő, hogy egynél többen jelentkezzenek próbajátékra egy-egy meghirdetett posztra.

Ahhoz, hogy magas színvonalú zenekart tudjunk fenntartani, elengedhetetlenül fontos a helyi zeneoktatás magas színvonala. szerencsére a főiskoláról kikerülő utánpótlás több mint megfelelt. A zenekarépítés kényszerű belterjességének azonban nyilvánvalóan vannak veszélyei is, ezekre folyton figyelni kell.

Majdnem mindenki miskolci a zenekarból; itt tanultak, itt telepedtek meg a muzsikusok. kevés annyira igazán miskolci intézmény van, mint a zenekar. A város tehetséges polgársága évszázadnyi igyekezettel, igazgyöngyként izzadta ki magából ezt az értéket – és meg is becsüli.

Tóth Anna

A pécsi szimfonikusok Kolozsváron

1994-ben jártam először Pécsen. Meglepett a város szép fekvése, akkurátus jól-rendeztettsége, kedves, mondhatni könnyű bájosága ahogyan a süvegszerű hegy elég meredek oldalában mind fennem kapaszkodik, mintha a kék ég végtelen magasságába szeretne belemerülni.

Kolozsvár zordonabb város. Világért sem olyan lírai mint Pécs. Pedig ez a mi völgyi katlanba belemélyülő településünk is a magasba kapaszkodik a feleki tető lejtős oldalán, valahogyan úgy, ahogyan azt Pécsen láttam, megéltem.

Ha Pécs egy lírai dalsokor, akkor Kolozsvár inkább drámai zongoraszónáta. És mivel az ellentétek között mindig nagy a vonzerő, e két világ szorosan is egybekapcsolódott az elmúlt évek során. Mindnyájunk örömeire. Bár elég nagy a földrajzi távolság – majd egy napi autótút! – mégis élénk kapcsolat alakult ki közöttünk. Ez kulturális vonatkozásban is meghozta a maga eredményét. Nehéz lenne felsorolni mind azokat a rendezvényeket, amelyek kórusok vendégszereplésétől a mostani, május 14-i szimfonikus hangversenyig ezer színben, élményben hozták el számunkra Pécs szellemi és emberi világát. És vittük el mi magunk is a mi világunkat Pécsre. Jó ez a közelség. Termékenyítő! Ösztönző!

A pécsi szimfonikus zenekar szereplése nagy siker volt. Nagy siker egy olyan városban, amelyet két opera, egy nagy-szerű szimfonikus zenekar néhány kiváló,

külföldet járó kamarazenekar, kamara-együttes kényeztet el nap mint nap felhangzó európai színvonalú hangversenyeivel. És ha ehhez még hozzávesszük a kolozsvári Zeneakadémia heti hangversenyműsorát a kitűnőbbnél kitűnőbb szó-lóestekkel, kórusfellépésekkel, orgona-koncertekkel, a kép szélesre tárul előttünk. Íme, ebbe illeszkedett be a maga európai színvonalával a pécsiek nagyszerű szimfonikus estje.

Először Bartókot játszottak. A *Két képet*, a *Virágzás* és *A falu tánca* kora-bartóki remekét. Ez az immár klasszikus repertoárdarabként szereplő mű ritkán hangzik fel minálunk, ezért is voltunk oly hálásak a mű ihletett megszólaltatásáért. A mű költői mondanivalója maradéktalanul érvényesült.

A hagyományos hangverseny-szerkezetben soron következő Beethoven: *3. c-moll zongoraversenyét* Király Csaba játszotta a pécsi zenekar hajlékony, precíz kíséretével. A zongoraművész méltó képviselője a nagyhírű magyar zongoraiskolának. Játékát technikai biztonság, közvetlenül ható művészi kifejezőerő jellemzi. A ráadásul eljátszott *Bartók I. román tánca* főlényes virtuozitásáról is meggyőzte lelkes közönségét.

Csajkovszkij: *IV. szimfóniája* zárta a hangversenyt. HOWARD WILLIAMS a pécsiek immár több év óta vezető karmestere remekelt e sodró erejű, robbanó feszültségű zenedráma életre keltésével.

Nemkülönben a zenekar, amely a pillanatról pillanatra változó zenei képek hangulati és komoly hangszertechnikai problémákat felvillantó áradó sodrásában főlényes biztonsággal, művészettel bontotta ki a mű minden szépségét. Öröm volt hallgatni. Érthető, hogy két ráadást is kért a közönség.

Minden igazi, nagyszerű vendégszereplés friss levegőt is hoz magával művészi, szellemi életünkbe. Mintha csak tágra nyitnánk ablakainkat, hogy azon beáramoljon más tájak, emberek, vágyak, gondolatok sok színű élményanyaga. Mi leszünk, lettünk gazdagabbak tőle.

A magam részéről csak egy kis dolgot sajnáltam, hogy a zenekar nem hozott számunkra új magyar zenét. Ezt annál is inkább hiányoltam, mivel jól ismerem a pécsi szimfonikusok előadásában néhány új, *Balassa Sándor-mű* nagyszerű bemutatóját. A *Négy arcképre* gondolok – többek között! – amelynek első és utolsó darabja, Kőrösi Csoma Sándor, illetve Szabó Dezső zenei portréja a művet nagyon is összekapcsolja a mi szellemtörténeti hagyományainkkal. Érdekes lett volna meghallgatni előadásukban. Talán majd legközelebb. Mert reméljük és szeretnénk, hogy ezek a találkozások rendszeressé váljanak az örökös pénzgondok ellenére. A kultúra, igaz, sokba kerül, a kultúrátlanság még többbe!

Terényi Ede

SIMONOV KARMESTER-KURZUS

A **Miskolci Szimfonikus Zenekar** idén harmadik alkalommal rendezi meg Yuri Simonov vezetésével Karmester mesterkurzusát. A kurzusra 38 fő jelentkezett 20 országot képviselve, akik közül 20 jelentkező vehet részt a foglalkozásokon. A kurzus a miskolci Szimfonikus Zenekar székházában kerül megrendezésre 1998. június 29-július 10-ig, amikor is a résztvevők d.e. 10 órától a zenekart d. u. 3 órától pedig a zongorát vezényelhetik.

Műsor: Beethoven: 3. szimfónia IV. tétel, Berlioz: Fantasztikus szimfónia I. tétel,

Brahms szimfóniáinak III. tételei, Dvorak: IX. szimfónia (a teljes szimfónia), Mozart következő szimfóniáinak II. és III. tételei (D-dúr K.504., Es-dúr K.543., g-moll K.550., C-dúr K.551.), Mussorgsky: Egy éj a kopár hegyen, Rimsky-Korsakov: Seherezade III. tétel,

Schumann: 4. Szimfónia I. tétel, Sosztakovics: 5. Szimfónia III. tétel,

Csajkovszkij: 5. Szimfónia II. tétel, valamint Wagner: Tannhäuser-nyitány.

A kurzus záróhangversenye a miskolci Nemzeti Színház Szabadtéri Színpadán lesz megrendezve, Beethoven: Hármasszerenye és Dvorák: IX. szimfóniáját vezényli Yuri Simonov.

Bennfentesen – kívülről

A Philharmonia Hungaricáról, elsőkézből

Az 1956 után magyar emigráns muzsikusokból alakult Philharmonia Hungaricának 1960 óta ad otthont a százezer lakosú német kisváros, Marl. Abban az évben csatlakozott a zenekarhoz brácsásként Kuster András, aki a közműltig tagja volt az együttesnek.

A kapcsolatot továbbra is őrzi: túl azon, hogy az együttes történetének egyszemélyes mindentudója, a zenekar archívumát vezeti, ahol évenként kötetet állít össze a PH életével-művészetével foglalkozó újságcikkekből. A dokumentumok sorában helyet kap a *Spiegel* hetilap szennációhajhászó cikke is, amelyet – kivonatolva – a magyar újságok és folyóiratok közül többen átvettek. Rólunk sokáig szinte semmit sem tudott a magyar zenebarát – majd a Doráti Antal vezényelte Haydn-szimfóniák összkiadás-felvételével a legjobb véleményét vívta ki magának a németországi magyar zenekar. Az elmúlt évtizedben többször megfordultak Budapest hangversenyermeiben, így szinte személyes ismerősként tarthatjuk számon. És mégis, alig tudunk róla valamit. E hiányt pótlandó, kértünk interjút a Budapestre látogató Kuster Andrástól.

F.K.: Hol tart most a Philharmonia Hungarica (PH)?

K.A.: Viszonylag nyugvó álláspontra helyezkedett úgy művészileg, mint bürokratikus szempontból. Az utóbbi kb. 12-15 év roppant veszélyes volt: a management problémáiból adódóan (mert egymást követték olyan gazdasági vezetők, akik nem voltak teljesen megfelelőek a posztjukra), a zenekar tevékenysége lecsökkent. Azt mondhatjuk, majdhogynem „álló zenekarrá” vált. Ráadásul az elmúlt másfél évben meginduló takarékosági folyamat is leállásokat idézett elő, néha koncertmentes heteket.

F.K.: Ahhoz, hogy megértsük az „álló zenekar” szituációt, ismerni kell mozgalmas múltját.

K.A.: Visszatekintve, majdnem minden turnén részt vettem. Talán az első tíz év jelentette a zenekar számára a legnagyobb igénybevételt, utazások és koncertek szempontjából egyaránt. Erre az időszakra esnek a nagy amerikai szereplések is. Meg kell említenem az akkori művészeti vezető nevét: a pár hónapja hirtelen elhunyt görög származású bécsi karmester, Miltiades Caridis kiegyenlített munkatípust honosított meg nálunk. Roppant fontos a zenekar igénybevételével kapcsolatban, hogy mennyire lesz „lestrapálva”. Ezek a régi utazások manapság már nem jönnek vissza...

1970 után kezdődött a lemezfelvételek kora. Legnagyobb hatása a három évig tartó Haydn-sorozatnak volt: mindenki észrevette, mennyire fejleszthetően hatott a zenekarra az a koncentrált munka, amit Doráti megkövetelt. Ekkoriban kitüntetések, elismerések követték

egymást. Mint akkori szakszervezeti vezető, magam is jelen voltam, amikor a londoni DECCA hamburgi képviselője 1975-ben átadta az egymillió eladott példányt jelentő aranylemezt. Mint Doráti Antal életrajzi regényében is olvasható, a második millió példányszámot megőrkítő második aranylemezt 1979. november 19-én kapta kézhez a karmester. Bizony, alig tudtuk elhinni, hogy eljutottunk idáig. Az egyetlen, amit nem kaptunk meg, az a Grammy volt. Folytatódott a siker-széria: 1979-ben a német hanglezmez nagydíjat érdemelte ki az operett-világban a Boskowskyval készített felvételünk. Kilendült egy másik irányba is a zenekar, ez volt a Deep Purple. Sokmindent említhetnék még, zongoraverse-

1998. február 15-én adták át rendeltetésének Marlbán a művészetek új, állandó otthonát, a Menuhin-házat. Ebben az épületben kapott helyet a Philharmonia Hungarica irodája is. Ebben az épületben van a művészeti vezető állandó lakása, továbbá tíz lehetőség arra, hogy diák vagy újonnan belépő zenekari tag ott lakhasson egy ideig. E lehetőségekkel Marl ismételten a zenekar mellett voksolt, amely immár 38. éve működik ott, s teszi ismertté-híressé világszerte.

nyeket Károlyi Mihállyal, többször vezényelte a PH-t Kertész István, a fiatalok közül Christoph von Dohnányi. A mai nappal elértük kb. a 360-as számot, persze ebben bennefoglaltatnak az ismételt kiadások is. Köln, Essen, Bonn, Düsseldorf: operajátzásunk színhelyei, nagyjából 1990-ig. Az utóbbi években kiestünk az operai munkából, ennek okát sajnos nem tudom. A PH munkájának harmadik nagy komplexuma a rádiós munka. Kölnben a WDR-nél számos stúdiófelvételt készítettünk, eljátszottuk sok kortárs komponista művét is.

F.K.: Abból a beszélgetésből, amit J. Győri László a Muzsika hasábjain tett közzé, megtudtuk: egy időben éltek azzal a kompromisszumos megoldással, hogy a Philharmonia Hungarica név alá odaírták, hogy „a Német Szövetségi Köztársaságban”. Így hívták fel a figyelmet arra, hogy melyik ország adott ott-

hont az együttesnek. Hogyan alakult azóta a helyzet; magyar-e a Philharmonia Hungarica?

K.A.: Olyannyira, hogy 60 %-a magyar anyanyelvű. Ők, függetlenül állampolgárságuktól, értenek és beszélnek magyarul. Természetes folyamat, hogy az első generáció már kilépett, de a későbbi zenekari tagok – ebben bizonyos vagyok – örökölték, átvették a régi „Hungaricás” légkört. Minden fiatalság más. Minden szülő tudja, hogy mennyire mások a mai gyerekek, mint amikor még ők voltak gyerekek. Ez a jelenség itt is megfigyelhető.

F.K.: Hogyan kerülnek új tagok az együttesbe?

K.A.: A jelentkező új zenészeket éppen olyan folyamat alapján vesszük fel, mint mások. Megkapják a próbajáték anyagát, azt kell egy bizonyos idő után eljátszani a zenekar tagjai előtt. Először ismeretlenül, függöny mögött játszanak, aztán a zenekari állásokat „nyilvánosan” szólatatják meg. A legjobb kapja meg az állást. Egyébként próbajátékra akkor kerül sor, amikor üresedés van. Néha előfordul, hogy nem azonnal töltjük be az állást, hanem hívunk egy főiskolást, aki szeretne zenekari gyakorlatot szerezni. Mivel ő nem kap teljes fizetést, ez a megoldás előnyös a zenekar szempontjából is. Az életkor most átlag 30 és 35 év között van, s a takarékoság miatt a létszám is csökkent. Most kb. 84-en vannak, míg az eredeti létszám 95 volt.

F.K.: A Haydn-korszak Doráti Antal nevével fémjelvezhető. Utána kik álltak az együttes élén, művészeti vezetőként és hogyan kerültek a PH-hoz a vendégkarmesterek?

K.A.: A bécsi időszakhoz hozzátartozik Kubelik neve, majd Heinrich Hollreiser és Swarowsky nevét említeném. Az első időszak után Rozsnyai Zoltán nem kísérte tovább a zenekart Németországba, ő Amerikába költözött. Őt legközelebb csak 1981-ben láttuk viszont, egy lemezfelvétel készítésekor. A későbbi karmesterek közé tartozik Reinhard Peters művészeti vezető, utódaiként Uri Segal, s a legvégén Gilbert Varga, aki Varga Tibor professzor fia. A karmesterek vendégjárása a management-től függ, kinek milyen kapcsolatai vannak. És emellett pénz-kérdés is, mert például Soltit szeretnénk volna megnyerni mindenképp, de őt annakidején nem lehetett megfizetni. Fontos, hogy nívós dirigensekkel dolgozhassunk – de nem kevésbé fontos, hogy valamely karmester milyen további kapcsolatokat és üzleteket hozhat. Ilyen szempontból kiegyenlítettnek mondhatóak még a 70-es és 80-as évek is. Karmestereink zöme európai, bár az utóbbi időben volt néhány amerikai is. Amióta Budapesten is szerepeltünk, lehetőség nyílt a magyar kapcsolatok kibővítésére, azóta magyar karmestereket is vendégül láttunk.

Szimfonikus Zenekarral,
Bécsben

Luigi Dallapiccola (1904-1975) humanista művészetét két egyfelvonásos képviselte 1998 áprilisában Bécsben. A Képzőművészeti Akadémia műteremháza (Semper Depot) adott otthont „A fogoly”-nak és az „Éjszakai repülés”-nek. A Neue Oper Wien énekeseihez (szólistákhoz és kórusokhoz) a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar társult, folytatva a korábbi eredményes együttműködést.

A rendező, Ches Themann-Ulrich ideálisnak minősíti elképzelései realizálásához a helyszínt, amely egyszerre „mindent tud”, amelynek „mindene van” és ami ugyanakkor „semmi különös”.

A hosszú-keskeny téglalap alakú helyiség egyik fele szolgál játéktérül és nézőtérnek, a másik (a nézőktől jobbra lévő, részben lehatárolt) területen kapott helyet a zenekar. A hagyományos-szokásos hangzáshoz képest furcsa ez a mesterséges sztereóítás, bár csakhamar megfigyeljük erről, olyanynira lebilincselő az énekesek színpadi teljesítménye.

A hangszeresek szempontjából aligha dicsegetések ezek a körülmények; nemcsak arról van szó, hogy nem látják a színpadi történéseket (zenekari árokból se lenne módjuk a mű-egész figyelemmel kísérésére) – de így módon indokolatlanul szorulnak háttérbe. Aligha érezhetnek kontaktust énekes-szólistával vagy -együttessel, feladatuk tennivalóvá silányul, hiszen aligha érezhetik részvételük személyességének fontosságát. Az énekesek kvalitásának ismeretében talán nem túlzás azt állítani, hogy az élő-zenekar játékát tökéletesen tudná helyettesíteni korábban elkészített (korlátlan számban lejátszható) hangfelvétel is. Ez pedig aligha lenne cél, hiszen úgy Dallapiccola színeje még kevesebb élő megszólaltatást kapna.

F.K.: Hogy kerül az együtteshez a menedzser?

K.A.: Kiválasztásuk nem tartozik a zenekar feladatai közé. A PH-nak van egy felső szerve a bonni kormányánál, amely politikailag is képviseli a zenekart és nagy szerepet játszik a pénzszerzésben is. Fontos, hogy a zenekar élére olyan organizátor kerüljön, aki jó kapcsolatokkal rendelkezik világszerte. Az utóbbi mintegy tíz évben, véleményem szerint a rossz management-nek „köszönhető”, hogy a zenekar bizonyos fókig elvesztette külföldi koncertterületét (azelőtt, a 70-es években minden évben turnézott külföldön a zenekar, Spanyolországban vagy Olaszországban), ráadásul Németországban is keveset szerepelt az utolsó években. Véleményem szerint a tevékenységi terület leszűkülését nem a zenekar művészi kvalitásának a csökkenésével kell magyarázni. Miután a takarékoság évei következtek, komoly összeggel csökkent a szubvenció, a kisváros környékén alakítottunk ki területi aktivitást. Ebben a nehéz helyzetben új, életrevaló gondolatok, tervek is születtek. Létrehoztak többek között egy nyári koncertfesztivált, s a nyári szabadtéri esteken túl koncertteremnek újonnan átalakított épületekben is fellép a zenekar. Felújították a megszüntetett bányarészek épületeit, akusztikáról nemigen beszélhetünk, de nem rosszabb némely színháznál. itt is szép nyári estéket lehetett szervezni...

F.K.: Nézzük a fenntartás kérdéseit!

K.A.: A PH: Staatsorchester, tehát a Német Szövetség kormánya tartja fenn. Most a bonni kormány adja a szubvenció 80%-át, egy bizonyos részt ad a weszfáliai kormány Düsseldorfból, s maga a kisváros, Marl is kb. 700.000.-DM-t ad hozzá, tehát 10-12%-ot, ami nem kis összeg. Ez a helyzet most egészen 2001-ig, akkor nagy probléma elé nézünk. A PH fennállásának alapja a menekült-státusz volt. Amikor a német kormány letelepedési lehetőséget kínált a zenekarnak Marlban, tudni lehetett, hogy a genfi egyezmény szellemében jár el. Gyakorlatilag az első generáció megkapta a lehetőséget, hogy megéljen, otthont teremtsen, családot alapítson, stb. Igenám, de azóta nagyot lendült a történelem kereke, amikor a magyarok „szétvágta a drótokat”. A belügyminisztérium szerint megszűnt a szubvencionálás alapja, mert Magyarországról nem érkeznek többé menekült-muzsikások. E megfontolás alapján a bonni kormány megszüntetheti a szubvenciót. Azt az állítást, miszerint nincs jogalap a menekültkénti támogatásra, 1995-ben hallottuk először. Rögtön megindult egy akció, hogy hogyan lehetne másképp értelmezni ezt a helyzetet, merthogy a zenekarból már majdnem mindenki német állampolgár. Ráadásul általános probléma a német kulturális élet egészének anyagi finanszírozása. Az egyesülés óta újabb gondok vannak, a kulturális élet valamennyi területén erőteljes takarékoság figyelhető meg. Sok a zenekar. A Ruhr-vidéken, ahol a PH is működik, 22-23

nagyzenekar létezik (80-100 fős létszámmal), több mint hat opera – nem véletlen, hogy ismét jelentkezett az a törekvés, hogy összevonjanak 3-4 zenekart, megtakarítandó bizonyos tete-tes összeget. Ilyen gondolatok régebben, akár 20 évvel ezelőtt is felmerültek, a PH-val kapcsolatban is. Igenám, de a legtöbb város ragaszkodik saját zenekarához.

F.K.: Ilyen körülmények között nagyon negatív hatású egy-egy hatásvadász botránykrónika.

K.A.: A Spiegel-beli cikket abszolút el lehet ítélni. Ráadásul olyasmiket közölt, amik a német törvény által védett személyes aktákból származnak. Amögött állt valószínűleg az is, hogy egy bizonyos réteg jobbnak tartaná, ha a PH megszűnne.

F.K.: Megnevezné konkrétan?

K.A.: Nem szükséges, mert a Spiegel maga is szenzációhajhászással foglalkozik többnyire. Szándékával ellentétet hatást ért el jöllehet Marl kisváros, nem tudja eltartani a zenekart, viszont aktivizálódott egy szűk réteg. Van a zenekarnak úgynevezett „Baráti Köre”, és van egy egyesület, amely csak az anyagiakkal törődik, a privatizációval. A szükség mindig arra inspirál, hogy gyerünk, csináljunk valamit. Van egy bankár-réteg, aki szponzorokat próbál keresni, és számos jótékonyági koncertet is ad a zenekar. A koncert-publikumból kialakult a pártoló tagok köre, akik pártoló gyűléseket rendeznek. Olyan iniciativa, rezonancia van a város részéről, ami korábban nem volt.

F.K.: Felmérhető-e, milyen a PH rangja a németországi zenekari élet egészében?

K.A.: Csak azt tudom mondani, hogy a nyugatnémet zenekarok között a 44. sorszámban áll – de ez összefügg a létszámmal, s a zenészek anyagi dotációjával is. Egyébként Németországban, a keletnémetekkel együtt kb. 140-145 zenekar működik. A zenekar nem „Weltspitze” – ezt akkor is hangoztatták, amikor a Haydn-szimfóniák „csúcsteljesítményét” mutattak fel.

F.K.: Véleménye szerint képes lenne-e a mai PH is hasonló csúcsteljesítményekre?

K.A.: Lenne erre lehetőség, ha megfelelő feladatok elé állítanák az együttest. Nehéz és szép feladatokat kellene kapnia, olyanokat, amikkel érdemes megbirkózni.

F.K.: Mi hiányzik a zenekarnak?

K.A.: Olyan helyeken kellene koncertezni, ahol a legjobb zenekarok is fellépnek. Mindenki arra törekszik valójában, hiszen az értékes meghívások már önmagukban is felértékelést jelentenek. Gondolok itt olyan helyekre, mint a Carnegie Hall, az Edwin Fischer Hall, a Konzertverein Bécsben, a Londoni Festival Hall. Szükség lenne arra, hogy komoly kritikások értékeljék a zenekar tudását és teljesítményét, ne pedig csak szóvirágok tömegével lásák el. Valójában a zenekar léte függ attól, hogy az új generáció olyasmit tudjon produkálni, ami eddig még nem történt.

Fittler Katalin

Vásáry Tamás – a vérbeli karmester

El País – 1998. március 27. péntek (részlet)

A színpadi produkció koordinálásában az említett körülményekből adódóan megkülönböztetett szerep jut a karmesternek: Bernhard Schneidernek, aki iskolázottságát és zenei praxisát tekintve elsősorban karigazgató. Schneider aligha könnyítette meg a zenekari játékosok feladatát; dirigálása elsősorban a pontosságra irányult, vagyis arra, hogy „együtt” legyenek az énekesek és a hangszeresek. Körültekintésének köszönhetően az általa betanított kórus mindenkor (külső karként is) pontosan illeszkedett az együttes hangzásba.

A zenekari játékosnak a számára ismeretlen mű megszólaltatásakor kiindulási alapul a szólamkotta szolgál. Jó esetben a próbák során megszületik a partitúra hangzsképe, s így – az Egész ismeretében – valamennyi hangszeres keresi, s ideális esetben a karmester irányításával meg is találja szólamának helyét-szerepét. A karmester részéről ezúttal nem vehettünk észre valamiféle konkrét-aktív irányító szándékot; ami azt jelenti, hogy a zenekari szövet olyanná vált, amilyen hangzást a kottában rögzített szerzői üzenet olvasata eredményezett. Hogy értő olvasatról van szó, az első hallásra is nyilvánvalóvá vált; a történeti és kortárs zenében egyaránt otthonos zenekar tagjai mérhetetlenül többet „teljesítettek”, mint amennyit mozdulataival a karmester kért tőlük. E tevékenység által ismételt bizonyítva látom azt, hogy a szimfonikus és a színpadi zene között is működik a transzfer-hatás; a korábban megtanultak-beidegzettek (és hosszú időn át gyakoroltak) nem vesznek kárba-feledésbe.

Harmonikusnak tűnt a kapcsolat az énekesek és a hangszeregyüttes között. Gondolom, inspiráló lehet olyan művészekkel együtt szerepelni, akik állandóan magas hőfokon tartják az előadást, olyan énekesek jelenetéhez gondoskodni hangulati háttérrel, akikhez nem kényszerű udvariassággal kell alkalmazkodni, például mesterségesen visszavett dinamikával. Mert a Neue Oper Wien énekes-szólístái (csakúgy, mint a „Wiener Operntheater” esetében) példaadónak képztettek; hangi adottságuk, szereptudásuk, színpadi játéktechnikájuk lenyűgöző. Sőt, pontosítanék rögtön: az, amit jobb híján „játék”-nak szokás nevezni, náluk a szereppel való azonosulásból fakadó átélés. Ilyesmire még a „háta közepével” is fogékony a hangszeres/kísérő – már csak ezért is tanulságos a szimfonikus zenekar számára a színpadi produkcióban való részvétel. Az általa korábban kevésbé ismert, esetleg soha nem hallott zeneművek megismerése további haszon és nyereség, akár önálló zenetörténeti-elméleti tanulmányokra inspirálja az érdeklődő muzsikust, akár pusztán a próbák és előadások során tesz szert egyfajta analízisre, majd összehasonlító stílusismeretre.

Pár lépés a határ attól a helytől, ahol az élmény hatására e gondolatokat papírra vettem. A másik irányban, a határ másik oldalán megtett hasonló „pár lépés” által idehaza lehetne felbecsülhetetlen értékkel kamatoztatni a Bécsben tanultakat. Bárcsak mielőbb sor kerülhetne erre...

Fittler Katalin

Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara

Karmester: Vásáry Tamás

Szólista: Truls Mork (gordonka)

Kodály: Galántai táncok, Dvořák: h-moll gordonkaverseny, Bartók: Concerto Auditorio Nacional, Madrid, 1998. március 25.

Vásáry és a Magyar Rádiózenekar friss, rendkívül élő és népi hagyományokkal teli, sokszínű Bartókot mutattak be, a drámai részeknél feltárva a szédítő mélységeket is. A hangverseny egy olyan jelentős életművel rendelkező művész önkifejezése volt, aki már élete delén túljutva, nagy lelki gazdagsággal feltöltekezve képes belső energiáit kisugározni. Vásáry ismeri a bartóki érzésvilágot, tökéletesen uralja stílusát és kifejezési nyelvéét, oly módon, hogy az eredmény az érzékenység és tökéletesség, az erő és könnyed szárnyalás összességét hozta.

Először Kodály Galántai táncainak elbűvölő szimfonikus átirata hozta közel hozzánk a népi hagyományokat, majd a másik nagyszerű művész, a norvég csellista, Truls Mork adta elő Dvořák gordonkaversenyét. Mork csellóhangja egyike a legszebbeknek, amit valaha is hallottunk! (A szólista és a nagy múlttal rendelkező zenekar diadala leírhatatlan volt, amit a szünni nem akaró taps nyomán adott ráadások is jeleztek.

Enrique Franco

Gonzalo Augusto, a turné spanyolországi menedzsere:

(Helyszín: a Santiago de Compostela-i hangversenyterem)

– A két madridi hangverseny nyomán milyen véleménye alakult ki a Rádiózenekar hangzásáról?

– Nagyon mély benyomást tett rám a zenekar. Úgy találom, igen dús a hangzása; az egyes szekciók nagyon kiegyenlítették. Évente hét-nyolc zenekart hívok meg, és tizenöt szezon után már van összehasonlítási alapom. Nagyon régen ismerem Vásáry Tamást, tizenkét éve dolgozom vele. Nagyszerű zenész. Úgy látom, hatalmas munkát végzett a kiegyenlített, sima zenekari hangzás megteremtése érdekében. A vonósok hangzását egyfajta különösen édes tónus jellemzi, nagyon jólesik a fülnek. A rezek soha sem túl harsányak. Az összes fafúvós nagyon jó, a fagott, a fuvola, az oboa és a klarinét; a klarinét különösen tetszett a Galántai táncokban. Ez egy olyan zene-

kar ahol nem találni gyenge részeket, minden kiegyenlítetten jó.

– Tetszett Önnek a Pedrell-mű előadása?

– Nagyon jó volt, kiváló. Felipe Pedrell a múlt századvég posztromantikus zeneszerzője volt. Az Excelsior azoknak a zenetudósoknak javaslatára került műsorra, akik a madridi egyetemen 1991-ben elkészítették e kompozíció új kiadását. Az előadás után odajöttek hozzám, és azt mondták, fantasztikus, hogy maestro Vásáry e nagyon bonyolult, gyakori ütemváltásokat tartalmazó művet kívülről vezényelte. Az egyetem muzikológiai tanszékének vezetője azt mondta, hogy ez volt a legjobb előadás, amit ebből a műből valaha hallott. Ezt egyszerűen már nem lehet jobban eljátszani.

– A spanyol közönség nagyon lelkes, mindazonáltal az hallottam, hogy ugyanakkor nagyon kritikus és szigorú. Úgy hírlik, hogy néhány vezető vendég-

zenekar nem aratott osztatlan sikert, igaz ez?

– Pontosan. A közönség nagyon lelkes, ha a koncert nagyon jó. Ez ilyen egyszerű. A világon mindenhol vannak jobb koncertek és rosszabb koncertek. Teljesen mindegy, hol van: ha jó a koncert, mindenhol jó a fogadtatás. A spanyol közönség ugyanakkor valószínűleg tájékozottabb, mert az elmúlt tizenöt-húsz évben kiépült új koncertermi hálózatban nálunk nagyon sok vendégzenekar lépett fel; a világ legjobb zenekarai jönnek minden évben. A Berliini Filharmonikusokkal nyitottuk a szezont, Claudio Abbado vezényletével. Santiago, Észak-Spanyolország egyik százszázérfős kisvárosa, és fellép itt a Berliini Filharmonikus Zenekar! Az emberek tehát rá vannak hangolva a magas színvonalra, és észreveszik, ha valami jó. Észreveszik, amikor a zenészek komolyan dolgoznak, amint ez most a Pedrell-mű esetében is történt. Ez nem magyar zene, semmi köze Magyarországhoz; ez spanyol zene, de még csak a tipikus spanyol zenéhez (mint Manuel de Falla, Albéniz vagy Granados) sincs sok köze. A közönség észrevette, hogy a zenekar és maestro Vásáry nagyon elmélyülten foglalkozott ezzel a darabbal, és ezt lelkesen honorálta tapsával.

– Tervezi-e a zenekar ismételt meghívását?

– Már az első madridi koncert után oda-
jött hozzám egy koncertszervező, és azt mondta, hogy ezzel a zenekarral szeretné nyitni a következő szezont. Ennél jobb reakció nem kell. Abban bízom, hogy legközelebb a 1999/2000-es szezonban sikerül egy országos turnét szerveznünk, amely hét-nyolc, esetleg tíz hangversenyből áll majd. Mint már említettem, országunkban sok új hangversenyterem épült, ahol a zenekar játszhat, csak az a feladat hogy összehangoljuk a dolgokat. Spanyolországban 24 hivatásos zenekar működik, továbbá legalább 60 vendégzenekar lép fel évente. Ez hihetetlenül nagy szám, ennyi hangversenyt nem könnyű egyeztetni. De hát ez az én dolgom. És ez a zenekar mostani sikereinek eredményeképpen biztosan sikerülni fog.

Göncz Zoltán

A budapesti filharmonikusok Spanyolországban

A Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara május 10 és 23 között spanyolországi turnén vett részt a Gergely Arts kiváló szervezésében. A meghívást a zenekar vezetősége már 1997. elején elfogadta, de ahogy az nálunk az Operaházban lenni szokott – „változás lehetséges” – a megvalósítás időszakára nehéz helyzetbe kerültünk. Az Opera ebben az időben játszotta Wagner Ring-jét, illetve májusra tűzték ki a Varázsfuvola bemutatóját a Thália Színházban. Ebben a helyzetben két budapesti zenekar vezetőihez fordultam kollegák kölcsönkérése céljából. Így a kiutazó 78 zenekari művészből 16 fő a Nemzeti Filharmonikusok és a Rádiózenekar tagja illetve kiegészítője volt. A hazai felkészülés 11 próbáján Kovács Jánosnak, a turné karmesterének minden tudására és türelmére szükség volt, hogy a rendkívül nagy repertoárt (9 mű, közte Csajkovszkij V. szimfóniája és Beethoven négy szimfóniája) betanítsa, de már ekkor látszott, hogy a tőlünk elvárt színvonal teljesítése érdekében Spanyolországban is keményen kell próbálnunk. Ilyen előzmények után indultunk neki a nagy útnak.

Az első koncert helyszíne Pamplona volt, ahol egy kiadós próba után, egy múlt századi színházban mintegy ezer néző előtt léptünk fel. A hangverseny kirobbanó sikere és a spanyol impresszárió boldog gratulációja jelezte, hogy a Budapesti Filharmonikusok – mint már annyiszor – képesek felnőni mindig a feladathoz és minden bajjóslatú előjel ellenére nemzetközi színvonalon tudnak muzsikálni. Ettől kezdve „már csak” az volt „igazi” turné napi rendszeres utazással (legtöbbször 400 km körüli távolságokra) próbákkal, koncertekkel és természetesen minden nap más szállodával. Zaragoza, Salamanca majd Madrid volt az útvonal. Itt meg kell állnunk, hiszen – nagy megtisztelésként – az Auditorio Nacional-ban a Budapesti Filharmonikusok a Cseh Filharmonikusokkal osztoztak meg egy Beethoven összes szimfóniáját magába foglaló sorozaton, ahol mi az első estén a II. és III. szimfóniát, majd három nap és vagy ezer kilométer utazás után a második „esten” (a koncertek 22.30-kor kezdődtek) a IV. és VI. szimfóniát játszottuk el a mintegy kétezer fős közönség előtt. A két madridi hangverseny között „elugrottunk” Granadába és Ubedába természetesen más műsort előadni. Az egy hétig tartó folyamatos utazást és koncertezést követően az első – és egyetlen – szabad esténket 17-én Madridban tölthettük el, mely nagyon ráfért a kimerültség jegyeit magukon viselő zenekari művészekre. A második hét a második madridi koncerttel kezdődött, majd Murcia volt a következő állomás. Május 20-án szinte egész nap utaztunk busszal illetve hajóval, hiszen a következő koncert helyszíne Palma de Mallorca volt. Ez az éjszakai hajózás, a napfelkelte a tengeren – úgy vélem – mindenki számára egy életre szóló élményt jelentett. A nagysikerű mallorcai koncert után – nem kevés szervezést követelve – repülőn kellett visszatérnünk a szárazföldre, hogy időben elérhessük utolsó hangversenyünk helyszínét, Castellont. Minden esetre éppen csak „beestünk” a gyönyörű színházterembe, ahonnan – mint mindig a turné során – a magyar zenekaroktól elvárt ráadásszámok eljátszása után távozhattunk csak.

A turné tapasztalatait értékelve elmondhatjuk, hogy a koncertek nagyobbik részét – még a kisebb városokban is – olyan színvonalú modern hangversenytermekben játszhattuk, melyről itt Budapesten csak álmodozhatunk. A spanyol közönség részéről nagy érdeklődéssel kísért koncerteket mintegy 15 000 ember hallgatta meg. A zenekar fiatal szólistája – Szalai Antal hegedűművész – élete első turnéján nagy sikerrel helytállt. És végül, de nem utolsósorban a zenekar ismét bizonyította, hogy képes a fáradtságon és nehézségeken túltéve magát olyan emberi és művészi helytállásra, melyet megkövetel a magyar zenekultúra nemzetközi rangja. Ebben a sikerben méltán osztoznak „vendégművészeink” is, hiszen – mint a turné végén a köszönetet kifejező szavak mellett elmondhattam – karmesterünk jóvoltából nagyszerűen „össze-Kovács-olódtunk”...

Melis Béla a Választmány elnöke

Befejeződött a „Hazai Szimfonikus Zenekarok” Fesztiválja a Pesti Vigadóban

Csaknem három hónapos szünet után, májusban került sor a rendezvénysorozat utolsó két estjére. Május 4-e minden bizonnyal szép emlékként él a Miskolci Szimfonikus Zenekar emlékeztetésében. Olyan koncertet adtak, amit – okulásul – nem lett volna felesleges meghallgatni más együttesekben játszó kollégáiknak sem.

Ezt a műsort a közönségnek „találták ki” – sikerült úgy összeállítani a programot és realizálni a darabokat, hogy az általános jóérzés, megelégedettség ritka jelenségét észlelhessük. Az est első felében magyar muzikát hallhattunk: Weiner Leó Op. 18. Szvitjét, valamint Hidas Frigyes II. Trombitaversenyét. Nemcsak nemzeti-sége közös a két komponistának; mindkettőjük zenéjének meghatározó jellegzetessége a természetesség, a tetszetős közérthetőség, ami gazdag hangszín-fantáziával (hangszerismerettel) és biztos formaérzékkel társul. A népies hangvétel atmoszférateremtőnek bizonyult, érezhető volt, hogy nem a zenekari tagok akarata ellenére került műsorra. Kovács László zenekarra pontosan játszik, általában karakterizáltan is. Feltűnően jók a mélyvonósok (sohasem „mackósodik” el a csellók-intonálta frázis), nemcsak tudják szólamukat, hanem mindig megtalálják helyüket a hangzás egészében. Ha kíséret a feladatuk, nem válnak jellegtelenné-jelentéktelenné, mindenkor biztos fundamentumot adnak a dallamjátszó hangszereknek, s megbecsülik, ha kiemelt szerephez jutnak.

A hegedűsök halk részekben hajlamosan arra, hogy markírozzanak, szinte csak imitálják a játszanivalót. Így könnyebben megvalósítható a kért dinamika, de ez nem pótolja sem azt a tömör pianót, amely távolból hangzó dallamot sejtet, sem a színpadi suttogás hatás-effektusát. És az ilyen markírozott hangzáshoz nehezebb alkalmazkodni a többi hangszeresnek is!

Gyönyörű volt a koncertmester szólója (a 3. tételben), fátyolos tónusával láttató erejűnek bizonyult. A hangszerek párbeszéde illetve váltakozása élő-eleven hatást keltett. A fináléban kedélyesen szóltak a fúvós-motívumok, s a tutti-állásokat ismét „érezte” a zenekar. (A sok pozitívum mellett nem hallgathatom el, hogy bizony különbséget lehetett tenni az alkalmi gikszerek között – szerencsére kevés volt belő-

lük – és az olyan megoldatlan helyek között, amelyek az adott játékos adott felkészülési szintjén szinte sohasem sikerülhetek volna. Ez utóbbiakból még az egy is több a kíváncsnál!

Törésmentes volt a folytatás: Hidas Frigyes II. Trombitaversenye, Póti Tamás szólójával. A mű, amelynek kottája 1983 óta kapható, remélhetőleg mind több trombitás repertoárján helyet fog kapni. Jellegzetesen Hidas-muzsika, frappáns-szellemes, első hallásra közérthető, ugyanakkor mindig meglepetéseket is tartalmazó. Ilyennek érzik az alkotó-előadó-hallgató számára egyaránt élvezetes zenét az a komponista, aki magát – a 70. születésnapja alkalmából készített rádiós stúdióbeszélgetésben – az utolsó magyar romantikusként jellemezte.

Pergett a koncert – szinte „jólesett” a második részben az elmélyült-lassú zene, Mahler V. szimfóniájának Adagiója. Itt mutatták meg igazán a hegedűsök, hogy milyen muzsikusok: nem volt egyetlen jelentéktelenül elsikkadó hang sem, tónusosan, dúsan szóltak a vonósszólamok. Mahler zenéje: egész embert kíván, s ilyen igényt támaszt nemcsak az előadók, hanem a hallgatók iránt is. A közönség jól fogadta a gyönyörű Adagiót – s utána fel szabadultan élvezte Richard Strauss színporkázó remekét, Till Eulenspiegel vidám csínyjeit. E szimfonikus költemény akkor hatásos, ha a gazdagon rétegezett partitúrából minél több valósul meg. Kovács László értő irányításával kedvező képet mutatott magáról, s érdekes hangképet Till Eulenspiegellről a zenekar. Kiváltképp a jól eltalált hangzás-arányokat emelném ki, hogy a szólók mindig érvényesültek, de sohasem bolyongtak magányosan valamiféle üres hangzástérben; a kíséresszólamok pedig tudták, hogy mit kísérnek, s az egyes szólisták illetve szólamok képesek voltak a mű kívánalmainak megfelelően villámgyorsan „váltani”, szólistából kísérvé válni, vagy megfordítva.

Az utóbbi időben nem ritkák a fővárosi koncertéletben a mammut-rendezvények, a hosszan elhúzódó koncertek, amelyeket néha a kapott kiadós élmény, máskor a kifáradás tesz emlékeztetéssé. A gyakori koncertlátogató értékelni tudja, hogy ez-

úttal „emberléptékű” műsorról kínálták, melynek végighallgatása után pihentebben távozott a Vigadóból, kikapcsolódva és élményekben gazdagodva, mint ahogy oda – mintegy száz perccel korábban – érkezett. Aki így távozik, már várja, mikor mehet újra hangversenyre, mikor lesz része újból hasonló öröm-muzsikából.

Május 25-én, hétfőn parádésan ért véget az országos zenekar-szemle. A Győri Filharmonikus Zenekar, Medveczky Ádám vezényletével három olyan művet tűzött műsorára, amelyek mindegyike biztos tetzésre számíthat a közönség körében.

Maros Rudolf – szinte észrevétlen – „házi szerzővé” vált Győrött; időről-időre felhangzik valamelyik darabja, s így a zenekar (a rendszeresség okán) értőn olvasza a kottafejekben rögzített szerzői szándékot. A Töredék azok közé a megtévesztő című darabok közé tartozik, amelyek „másról szólnak”, mint amit ígérnek. Ilyenek már legalább Beethoven óta az aligha bagatellizálható Bagatellek, vagy századunk zenéjében az aprólékos pontossággal kidolgozott Vázlatok. E Töredék befejezettségéhez nem fér kétség; amennyiben „eredetileg” tovább szándékozott volna dolgozni rajta a szerző, esetleg nagyobb egészbe illesztve bele – annyiban úgy módosulhat az értékelés, hogy a Töredék: ép, körvonalai nem sérültek, s felülete-fénye sem törik meg sehol. A rövid zenekari tétel a nagy-apparátus kezelés szuverenitásának mintapéldája. Maros mindent tudott a zenekarról, a zenekari színekről és színkombinációkról. A feszültséget ezúttal sem disszonanciákkal, hanem inkább a hangszerelés segítségével, a tónus sötétítésével érte el, míg az oldásnak az áttörtebb, légiesebb faktúrák adtak hangot.

Kortárs-zene? Az 1982-ben elhunyt szerző művére nemigen mondhatjuk – azt viszont nem tagadhatjuk meg tőle, hogy mai, hogy aktuális érvényű napjaink zenehallgatója számára. S talán ez a történetibb kategória...

Ravel remeke, a Lúdanyó meséi szintén megcsillogtatja a szerző gazdag hangszínvilágát, virtuóz hangszerelő készségét. Rosszul játszani talán nem is lehet, de igazi sikerre csak a kitűnő előadás számíthat.

Kidolgozott produkciót kaptunk a zenekartól; nem volt hiány hangulatokból, karakterekből. Már-már láttató hatást keltett némely szólisztikus fordulat, s élvezhetők a mesék sodrát, folyamatát. Néha, talán épp a minél markánsabb effektus kedvéért, a karmester mozdulatai szögletessé váltak – ilyenkor a hangulatfestés a dalformálás rovására ment; széttörték az ívek, mintha megrepesztett volna a ballett-mesére emlékezés filmszalagja.

Már e mű tolmácsolásakor feltűnt, ami C. Franck d-moll szimfóniájában még erőteljesebben érvényesült: a Győri Filharmonikus Zenekar vonósokra kitűnő, arányos a hangzás, van teste a hegedűhangnak is (néha azért lehetne még pontosabban együtt mindkét szólam!). Az ilyen

vonóskar biztos alap, a jó képességű fúvósok mindig a műre-szabottan találhatják meg helyüket a hangzás egészében. A Ravel-műben jelentős feladat jutott az ütősöknek – fiatal, új arcok felbukkanása sejteti: nem véletlen, hogy a hazai ütősképzés egyik fellelője Győr! A hárfa hol jellegzetes színevel tűnt ki, hol pedig a játékos „mesterségesen” avatkozott közbe, pontatlanságokkal vonva magára a figyelmet. (A rezek többszöri pontatlan indítása mindig olyankor fordult elő, amikor Medveczky mozdulataival hangulatot festett, s a puha indítást, a szólamok egymásba fonódását nem akarta veszélyeztetni pontosító „ütéssel”).

A taps: tetszésnyilvánítás. Koronként eltérő, hogyan alakul e szokás. Napjaink-

ban egy-egy opusz végére tartogatja tenyere tornáztatását a komolyzenei koncert publikuma. Közvetápolni: illetlenség, figyelmetlenség, vagy a mű nem-ismerésének jele. Kivéve, ha – és ez az „igazi” siker. Ha például egy nyitótétel olyannyira plasztikusan formált, hogy a hallgató úgy érzi: teljes értékű élményhez jutott, kifejezheti spontán tetszésnyilvánítással a véleményét. Amikor a C. Franck szimfónia nyitótétele után felhangzott a taps, bizonyára voltak, akik tudatosan-szándékosan tapsoltak közbe. Aki véletlenül tapsolt, gyorsan abbahagyta, a többiek folytatták... És folytatta a zenekar is a sodró erejű játékot, hogy olyan fokozással fejezze be a III. tételt, hogy mindenki teljes bizonyossággal tudhatta: itt fejeződött be a szimfónia.

Ebben a hangversenyszezonban hat estére a hat legjelentősebb vidéki zenekarnak adott otthont a Pesti Vigadó. A Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány szervezésében létrejött sorozat lehetővé tette a fővárosi érdeklődőnek, hogy kényelmesen hozzájusson, élő zenehallgatás segítségével, egy országos zenekari kultúra hangképéhez.

Kényelmes – a hallgatónak. Sok-sok szervezést igénylő a lebonyolítóknak, s egy további utazást jelent mindegyik zenekarnak.

Megéri? Minden bizonnyal, főképp akkor, ha megtelik a nézőtér, s az érdeklődő figyelem inspiráló légkörében kerül sor az estekre.

A nagyjelentőségű kezdeményezés: kísérlet volt. Tűnik annyira sikeresnek, hogy reménykedhessünk a folytatásban. Talán a propaganda semmiképp sem felesleges voltára is rámutatott a kezdeti tanulság, s buktatókat kikerülve, zökkenőmentes lesz a folytatás.

Az elmúlt években-évtizedekben vesztett rangjából szinte minden művészeti; életünk mindennapjaiban háttérbe szorultak a kulturális élet eseményei. Gyakran szelektálunk, különféle kényszerű megfontolásokból (érték, érdekesség-aktualitás, idő, s nem utolsósorban az anyagi keretek korlátjai), s mind többen adják fel azt az utópisztikus vágyat, hogy rendelkezzenek, akár csak saját személyes véleményük kialakításához, egyfajta áttekinthetőséggel.

A hazai szimfonikus zenekarok panorámája mindössze hat estét vett igénybe, ám átfogó pillanatképet kínált cserébe. Megérte.

Fittler Katalin

Köszönet illeti a rendezőket: A Művészeti és Szabadművelődési Alapítványt, a támogatókat: a Művelődési és Közkultúrális Minisztériumot és a Nemzeti Kulturális Alapot, továbbá elismerés illeti a résztvevőket akik tudásuk legjavát nyújtva járultak hozzá egy új kezdeményezés beindításához!

Liszt-Wagner Fesztivál

A MÁV Szimfonikus Zenekar a Zeneakadémián

Elismerésre méltó vállalkozás, s most már, a három hangverseny után az is elmondható: elismerésre méltó teljesítmény, amit a MÁV Szimfonikus Zenekar az évad végéhez közeledve megvalósított. Ilyenkor már nem „szokás” külön rendezvénysorozattal jelentkezni; ilyenkor a közönség már annak is örül, ha egy-egy bemutatóval vagy ritkasággal örvendezteti meg valamelyik együttes. Ráadásul igényes a műsor-összeállítás is; finom érzékel kerültek egymás szomszédságába népszerű és inkább csak cím alapján ismert kompozíciók. Jutott tehát munka a zenekari muzikusoknak, közülük nem kevésnek akár bemutató-számba is mehetett egyik-másik darab. Kapott feladatot a

publikum is; a MÁV-zenekarhoz hosszú ideje hűséges, és új arcokkal gazdagodó törzsközönségről aligha mondható el, hogy Liszt, s főként, hogy Wagner-zenén nevelkedett volna. Az első hallásra könnyebben élvezhető klasszikus repertoár bővítésére (mind korábbi, mind későbbi kompozíciók műsorra tűzésével) folyamatosan kerül sor, s ha nincs rossz felhangja, szívesen említeném dicsérőleg a tudatos közönségnevelő szándékot. Minden bizonnyal ennek köszönhető, hogy tisztas látogatottságot könyvelhetett el mindhárom est.

Május 3-án Wagner: Trisztán és Izolda-jának népszerű zenekari részletével kezdődött a fesztivál. Az Előjáték és Izolda

szerelemi halála (amely két részlet így együtt zongora-átíratban is tovább népszerűsödik) atmoszférateremtő hatású, még akkor is, ha az esetleges megszólaltatás nem kiált megörökítés után. Nem lenne csoda, ha a vállalkozás felelősségének átérezése gátolta volna a muzikusokat abban, hogy izzig-vérig romantikusan merjenek játszani. Elfogódott – bár finom hangzású – kezdet után inkább tudtuk, semmint érezhettük volna, milyen elementáris szenvedély történetébe kaptunk bepillantást. Más szempontból is indokolt a visszafogottság: a zenekar tökéletesen tisztában volt azzal, hogy mekkora feladat vár még rá, Liszt: Faust-szimfóniájának megszólaltatásakor. Lukács Ervin irányításá-

val megoldották ugyan a rájuk váró feladatot, de korántsem felszabadultan, mintegy regisztrálva: magas akadályt képesek venni sikeresen. Ez a fajta belső magabiztosság és elégedett igyekezet sajnos hiányzott a monumentális mű tolmácsolásakor. Faust portréja olyan műremekekre emlékeztetett, amelyeket inkább a szerzőnek kijáró megbecsülésből, mintsem az alkotás által felkeltett érdeklődéssel szemlélünk. Ismét keveselltem a csúcspontokat, a kiküzdött apoteózist. Többszöri műsorra tűzés eredményeképp bizonyára személyesebb lesz a kihívás, fölényesebb a nagyforma áttekintése – s így a kidolgozott részletek szerényen a háttérbe húzódnak majd. (Most még úgy tűnt, a páros-kötések megvalósítása, a pizzicato-területek összefoglalása cél a játékosok számára, ahelyett, hogy a megoldott technikai feladatokat a mondanivaló szolgálatába tudták volna állítani.)

Súlylyal nehezedett a nyitótétel a hallgatóra, aki – gondolom, az előadókkal együtt – már-már pihenésnek érezte a közép-tételt. E szellemi relaxálás eredménye, hogy kevésbé intenzíven gyönyörködhetünk, mint amennyire azt a melódia-gazdag zenei anyag egyébként lehetővé tette volna.

A zárótételben remekeltek a rézfúvósok. Nekik köszönhetően felélénkült a megfáradt figyelem, melyet később a tenorszólo és a kórus teljesítménye vont magára. Kelen Péter és a Tóth András karigazgató vezetésével működő Honvéd Művészegyüttes Férfikara úgy koronázta meg a monumentális művet Goethe „misztikus kórusának” megszólaltatásával, hogy a mondandó kinyilatkoztatás-értékét regisztráltuk, a bölcsélet időtállóságát. Ami ezúttal is hiányzott: az apoteózis jellegű megemelés a hangzásnak, amitől könnyedebb nem lett volna, de fennköltebb igen.

A május 12-i, második koncert műsora könnyebben „emészthető” muzsikákat kínált. A terjedelmileg kiegyensúlyozott – igazságosan elosztott – két féldió mindegyike ismert-népszerű darabot is kínált. Liszt: Tassóját az Á-dúr zongoraverseny követte, az együttes rendszeres szólista-partnerével, Jandó Jenővel, Wagner művészetét pedig a Siegfried-idill és a Rienzi-nyitány képviselte. Gál Tamás eddigi repertoárján Liszt foglal el előkelőbb helyet, talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy

a koncert első fele okozzon maradandóbb élményeket. A Tasso mutatós-hálás feladat; szinte minden hangszercsoport, szólam megcsillogtathatja tudását. Meg is tették, általában jó teljesítménnyel a rezek, s legfeljebb azt jegyezhetem meg, hogy amikor valamely dallamjátszó vonós-szólammal törődött Gál Tamás, a kíséző szólamok nem igazán kísérték, inkább csak lejátszottak mindent, ami a kottájukban szerepelt. Márpedig a karmester részéről az is érthető gesztus, ha a dallam mind plasztikusabb megjelentetése érdekében munkálkodik! Hasonló esetben a kíséretre általában csak akkor jut idő-energia, ha a melódia már-már „magától szól”, s a dirigens mintegy a koordinátor szerepét töltve be, gondoskodik számára a méltó zenei háttérrel.

Az Á-dúr zongoraverseny jelentette az est fénypontját. Hallhatóan szívesen muzsikált együtt a zenekar, a karmester és a szólista. Érezni lehetett: mindenki tudja, mi fog következni, várják és készülnek rá – tehát állandósult a zenei összjáték, valamennyi szólam a saját funkcióját töltötte be. Élvezetes volt hallgatni, ahogyan a gordonka szólódallamát hihetetlen érzékenységgel kísérte a szólista, s nem véletlen, hogy a lassú tétel funkcióját betöltő szakasz után minden valahogy „megemelkedett”, amikor már biztosra lehetett tudni: itt már semmi rossz (vagy közepszerű!) nem történhet. A megérdemelt tettségnyilvánítást Jandó Jenő a Vándorévek Itália-kötetének egyik viszonylag ritkán játszott darabjával köszönte meg. Aján-dék volt ez, közönségnek és muzsikusként egyaránt.

Talán nem jogos az a túlzott elvárás, amit az operalátogató közönség támaszt a Siegfried-idill megszólaltatásával kapcsolatban. „Menti” az igényest, hogy a Liszt-Wagner Fesztivállal szinte egyidőben szerepel az Operaház műsorán az immár teljes egészében felújított Ring-ciklus, tehát a Wagner-zene – úgy-mond – a levegőben van. Ilyenkor fokozott mértékben érzékeny a hallás; az ismert motívumok kevésbé plasztikus megformálása hiányérzetet okoz, egyáltalán, szinte szeretnénk kikövetelni a „magasfeszültséget”. Ezúttal nem a drámai töltés erősségére céloznék, hanem az érzelmi telítettségére. Ilyesmit most hiába vártunk a zenekartól, amely tendenciájában híven, de néha intenzitásban csak jelzésszerűen követte állandó karmestere instrukcióit.

Hogy a közönségben „is” van hiba, azt a Rienzi-nyitány fogadtatása tette nyilvánvalóvá. A ritkábban hallható műben szinte önfeledten gyönyörködünk a hatá-sos hangszerelésben, a monumentalitás-ban – mindabban, ami pozitív értelemben hat „lehengerlően” a Wagner-zene mindenkor közönségére.

Célját mindenképp elérte a koncert-program: a nagy zenék hatása alól aligha tudott szabadulni bárki is... Véltük: a hatás még a ruhatáron túl is tartott. Aki részt vett e hangversenyen, minden biztonnyal meghallgatja a sorozat harmadik, befejező estjét.

A Liszt-Wagner Fesztivál zárókoncertjéről

A Liszt-Wagner Fesztivál harmadik, zárókoncertjére június 3-án mindenki úgy készülhetett lelkileg, hogy ott: gazdagodni fog. Ez valóban meg is történt.

A MÁV Szimfonikusok rendszeres vendégkarmestere, Jurij Szimonov ezúttal olyan programot dirigált, amely vállalkozásnak, munkának, teljesítménynek egyaránt tiszteletet parancsoló. Elismerésre méltó már az is, hogy liszt szimfonikus költeményeinek gazdag választékából nem a közismert-közkedveltek kerültek ismételt műsorra – ráadásul a hangverseny második részében magyarországi bemutatóra került sor.

Volt tehát tennivalója a játékosoknak feltehetően a próbák között jelentős időmennyiséget kellett szólamtanulásra fordítaniuk. Tekinthesz ez „magánügynek”, de annyiból mégis közérdekű, hogy a hallgatóságért történt mindez, hogy minél emlékezetesebb maradjon mindenki számára ez az est.

Elégedettek lehetünk a „nagyformát” illetően: a három kiválasztott szimfonikus mű mindegyike jellegzetes liszti alkotás, a programzenei kompozíciók a művésszel, művész-sorssal, művészetekkel kapcsolatos gondolati tartalmat önt hangokba.

Az Orpheusszal kezdődött a koncert, ami nem véletlenül szerepel ritkán a hangversenyek műsorán: anyaga olyannyira áttetsző, hogy akár első hallásra is észrevehető benne a nemkívánatos hang, artikuláció vagy effektus. A szerző a „szép-ség” megjelenítésére törekedett a szólóál-lásokban bővelkedő tételben. Hogy való-ban értették a szerzői üzenetet az előadók,

azt az éterivé nemesített befejezésen mérhettük le: nemcsak a szólamaikat intonálták tisztán a záró akkordmenetben, hanem maguk az akkordok is maximális kiegyenlítettséggel, megtervezett felrakással jelentek meg. Szépen voltak önmagukban, de méginkább gyönyörködtető volt egymásutánjuk.

A bölcsőtől a sírig című szimfonikus költemény valószínűleg közel áll a dirigenshez: az ő kérésére került a programzenei alkotást inspiráló tollrajz kópiája kiállításra. Zichy Mihály gróf képét nézve, megindultan vethető össze a látvány, s a hatására készült öregkori műremek. A késői művek legtöbbjéhez hasonlóan, ezúttal is az eszköztelenség jelenti a fő problémát az előadókban. A technikai nehézségek legyőzéséhez képest homlokegyenest más feladat „kevés szóval sokat mondani”, gondosan ügyelve arra, hogy minden apró gesztus a rangjának megfelelő helyet foglalja el. Nem voltak irigylésre méltó helyzetben a brácsások, akikre hol a „basszus” játszásának feladata hárult (hihetetlen koncentráció szükséges a nyugalom légkörének megteremtéséhez, az állókép hosszú ideig történő életben tartásához – bizony néha-néha megbillent a bölcső), hamarosan pedig dallamokat kellett megszólaltatniuk. Fegyelmezett előadásban valószínűleg meg a hangulati váltások, melyeket már a pregnáns-karakterisztikus indulás pillanatában észlelhattunk. A mű konklúzióját megelőző pizzicatók pontossága bizony hagyott kívánnivalót – de kárpótolt érte az emelkedett tónusú zárlat.

A Mefisztó-keringő (az egész est „slágerdarabja”) szemléletesen jelenítette meg a programot. Kiemelném azt, hogy a dinamikai skála ezúttal szélsőséges határok között mozgott, ráadásul mindig tartalmi meghatározottsággal. Éltek a visszafojtott feszültségű pianók csakúgy, mint az elsőprő lendületű forték. Igényes karmesternek maximális igyekezettel eleget tevő együttesnek köszönhetjük a Liszt-programot. Jóvoltukból differenciáltabbá válhatott bárkinek a Lisztről való korábbi elképzelése.

Wagner Tetralógiája otthonos napjainkban Budapesten. Az Operaház jóvoltából egymás után láthattuk-hallhattuk a négy estét betöltő óriási remekművet, amelyből – olvasmánynapló mintájára – Henk de Vlieger holland zeneszerző ké-

szített koncertpódiumra szánt játszanivalót. Ha utánagondolunk, a vállalkozás eredménye nem lehet más, mint „fából vaskarika”, de szerencsére ezzel maga Vlieger is tisztában volt. Ezért nevezte művét „zenei kaland”-nak. Nos, ebben száz százalékgig igaza van!

Nehéz elképzelnem, mit jelenthet olyan hallgatónak, aki nem ismeri az eredeti Wagner-művet. Rá talán éppen méretével hat a csaknem egyórás szimfonikus muzsika. Pedig milyen kevés ez a mintegy 15 órányi (!), négy estét betöltő, világméretű filozofikus gondolatokkal átszőtt látványos történetéhez képest!

ahhoz képest, hogy először játszotta a MÁV Szimfonikus Zenekar, dicséretes a teljesítmény.

Jó lenne, ha a közeljövőben lenne mód ismételt megszólaltatására, mert akkor a belefektetett sok munka méhinkább kamatozna, az esetleges apróságok kiküszöbölhetőek lennének. (Óhatatlanul is belekerül egy-két rezes gikszer, s egyik-másik szolisztikus pillanatban érezhető a játékos energiájának csökkenése, máskor pedig a zenei megjelenítés, kifejezés szándékát adják fel a könnyebb megoldás kedvéért, amikor is „lejátsszák”, ami a szólamukban szerepel.)

A MÁV Szimfonikus Zenekar hangversenye PAVAROTTIVAL

Minden tavaly nyáron kezdődött, amikor a MÁV Szimfonikusok felkérését kaptak Rudas Tibortól, Luciano Pavarotti magyar származású producerétől, hogy közreműködjenek a világhírű Három tenor mintájára született szopránest, a Három szoprán európai koncertkörútján. A három hölgy - Cynthia Lawrence, Kallen Esperian és Kathleen Casello - kísérezzenek a budapesti Margitszigeti Szabadtéri Színpadon, Kölnben és Kassán aratott nagy sikert a MÁV Szimfonikus Zenekar.

A MÁV Szimfonikusok játéka annyira megnyerte Rudas Tibor tetszését, hogy ebben az évben újabb három koncertre hívta meg az együttest. E sorozat első hangversenye május 3-án Lyonban volt, ahol az olasz tenorkirályt, Luciano Pavarottit kísérték gálakoncertjén.

Július 25-én a németországi Aschaffenburgban a három szopránnal, majd szeptember 11-én Bejrútban ismét Pavarottival játszik a MÁV Szimfonikus Zenekar.

Talán a wagneri zene-hosszhoz nem edződött hallgató számára sem tűnt nehéznek ez a zenekari tabló-sorozat, mert anyaga lebilincselően szép, s a szimfonikus zenekar – megnövekedett létszámmal és hangszín-készlettel – a Wagner-zenének kijáró felelősségteljes komolysággal igyekezett megoldani feladatát. S bármennyire kevés is azoknak a részleteknek a száma, amelyek a mű-egészből kiragadva is megszólaltathatók, az ismert dallamfordulatok hallatán, a felismerés-ráismerés örömetől lelkesedve talán arra is éreztek néhányan készletet, hogy „ezután” megismerkedjenek a Ring-ciklus végigélését ily „rövid” idő alatt.

Nagy feladatot jelent e mű tolmácsolása intenzitást és teljes szellemi jelenlétet követel valamennyi előadótól. Ha nem tűnik tiszteletlenségnek, megkockáztatom:

A MÁV Szimfonikus Zenekar új kezdeményezése, hogy koncertjeinek emléket CD-felvételen kívánja megőrizni. E felvételek azoknak lesznek kedvesek, akiknek személyes élményük fűződik az estekhez. Érdemes lenne azonban elgondolkodni azon is, hogy amikor az ígért produkció beér, nem kellene-e akkor egy „végleges” hangképet is készíteniük. Lehetne ez akár későbbi (az adott műből sokasodik) előadás koncertfelvétele, akár pedig stúdiófelvétel. Mert gondolni kell a többszöri meghallgatásra is. Van olyan színvonalon a zenekar, hogy – kiváló karmesterrel az élén – időtállóan méltányolható hozzon létre. Ismert-népszerű művekből egy további olvasatot – ritkaságból pedig a műhöz közelebb vivő, a kompozíciót teljes fényében felragyogtató interpretációt.

Fittler Katalin

Veress Sándor művei, svájci CD-korongon

Nem kell hozzá személyes információ, elégséges a kísérőszöveg elolvasása: Mészáros János magyar származású svájci zeneművész az érdem jelentős része, hogy végre rögzítésre került három jelentős Veress-mű. Mivel jó évtizede rendszeres vendégkarmestere Mészáros a Miskolci Szimfonikus Zenekarnak, kínálkozott a lehetőség: ők vegyenek részt e fontos vállalkozásban. A „Musikszena Schweiz” sorozatban három vokális kompozíció került megörökítésre: a Psalmus, az Elégia és a német címmel összenőtt „Das Glasklängenspiel”. A kivitelezők részéről kedves gesztus, hogy – tekintettel arra, hogy az előadók túlnyomó többsége magyar – magyarul is olvashatunk róluk és a művekről. Az már szomorú, hogy az 1943/44-ben komponált mű címe magyarul sehol sem olvasható (márpedig annakidején maga a Psalmus is magyarul készült, Babits Mihály költői műfordítása alapján, s kezdetül magyar vagy latin megszólaltatásra számított), s így nem biztos, hogy mindenki veszi a fáradságot, hogy utánanézzon a hosszú latin címnek, amely oly sokatmondó lenne anyanyelvünkön: „Szent Ágoston Psalmusa az eretnekek ellen”. A

szerző 75. születésnapja tiszteletére összeállított tanulmánykötet (Bérlás Melinda, Demény János és Terényi Ede munkája, a Zeneműkiadó 1982-es kiadványa) tanúsága szerint eredetileg bariton-szólóra, kórusra és zenekarra készült. A felvételen basszus-szólistával halljuk (Szvétek Lászlóval), és semmifajta eligazítást nem kapunk arra nézvést, hogy átdolgozta-e időközben művét a szerző, netán csak a hangfaj-megjelölést módosította. Bariton-hiányra egyébként nem gondolhatunk, mert a következő műben, a

Walther von der Vogelweide Elégiájában a hárfa és vonós hangszerek kíséretével felcsendülő magánszólamot az egykori Veress Sándor tanítvány, Claudio Danuser énekli. E kompozíció már a svájci évek termése, s annyból is érdekes színfolt az életműben, hogy az eredeti középelnémet szöveget önti hangokba (ezúttal is kínál német fordítást a kísérőszöveg). A harmadik opusz kései remek, öt kórusdal Hermann Hesse verseire (pontosan: hat költeményére). „Időszerű” e mű-

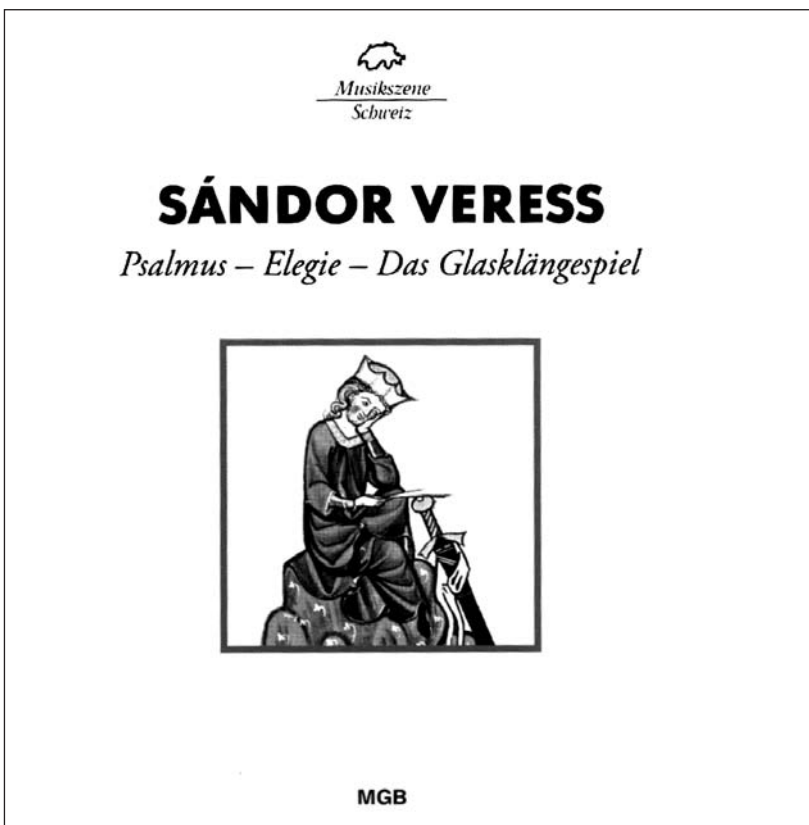
ci Bartók-kórus és a Magyar Állami Énekkar igyekszik helytállni (apropó, aki nem ismeri a két kórust, honnan találhatja ki, mikor melyik énekel?). Legalább ennyire kíváncsi lenne, hogy legalább a szakmai érdeklődő kottából kísérhesse a zenét – vagy inkább gondoljak ilyenkor arra a szomorú hazai helyzetre, hogy a magyar kiadványok közül mind több jelenik meg szerzői kéziratból?

Mészáros János személye biztosíték arra nézve, hogy a szerzőhöz méltó felvétel készült. A zenekarnak elismerés jár, amiért vállalkozott e feladatra. Bizonyára sokat tanultak az együttes játékosai a művekből, s nekik is kiderült: mennyire fontos, hogy a történeti zenék és a kortárs zene közti keskeny időszavat, amit nevezhetünk akár a „Tegnap zenéjének” is, ne tekintsek holmi határvonalnak, válaszvonalnak. Talán épp az ilyen művek segítik a mélyebb megértés, a beleérző tolerancia kifejlődését-erősödését, amikor szokatlan stílusú, vagy első játszásra nehezen megragadható darabokról van szó.

Az ismertetőben olvasottakból kiderül: Veress kompozíciós technikáját már az 50-es évek óta meghatározza a dodeka-

fon szerkesztésmód. Ugyanez a technika érvényesül az Üveggyöngyjátékra utaló Hesse-ciklusban is (a hessei életmű ismeretében ez finom beleérző képességre vall!). Figyelembe kell vennünk az ilyen „alkalmi” közleményeket, amikor nagy általánosságban kíséreljük meg felmérni a dodekafónia hatását (fogadtatását, elfogadását). Már csak ezért is nagy jelentőségű e felvétel, amely mintegy utólagos ajándék a szerző 90. születésnapjára – halálának ötödik évfordulóján.

Fittler Katalin

vel való megismerkedés napjainkban idehaza, amikor egymást követik a magyar fordításban kiadott Hesse-kötetek.

Svájci CD-kiadvány, Magyarországon rögzített felvételekből, olasz kottákból – remélhetőleg az érdeklődés is ennyire soknemzetiségű lesz e művek iránt. Szükség is lesz erre, merthogy a hangzó anyag nem egykönnyen adja meg magát. Fontos lenne a megkomponált szöveg minden szavának értése (nemcsak az érthető szövegmondásra utalok, hanem nyelvi felkészültségre a hallgató részéről). A Miskol-

Bartók, Kodály, Weiner

Széljegyzetek a „Zenekar karmester nélkül” témájához

Eckhard John tanulmányát német testvér-lapjából közölte a *Zenekar* (1997. december, 1998. február). Alább néhány magyar vonatkozással egészítem ki a szerző gondolatmenetét.

Bartók és a Perszimfanzs

Bartók Béla Tánc-szvitje a legfeljebb vázlatosnak mondható előadás következtében meglehetősen hűvös fogadtatásban részesült az 1923-as budapesti ősbemutatón. A mű 1925. májusában, az Új Zene Nemzetközi Társasága (ISCM) prágai fesztiválja nyomán világsikerré vált, noha a zeneszerző nem volt elégedett a Václav Talich vezényelte Cseh Filharmonikusok produkciójával sem. A prágai zenekar és karmestere mindazonáltal ismerhette a szvit titkait, mivel 1925. novemberében, első budapesti vendégjátékuk idején, akkora sikert arattak, hogy a Tánc-szvitet teljes terjedelmében meg kellett ismételniük. Mindmáig példa nélküli, hogy alig ismert új kompozíciót kétszer kívánjon végighallgatni a közönség!

At ISCM prágai zeneünnepén jelen voltak a szervezet szovjet szekciójának muzsikuss-delegátusai is. A 20-as években még nem számított tiltott gyümölcsnek a zenei avantgarde, nem voltak betiltva a különféle irányzatok, sem meghirdetve a szocialista realizmus, vagy a zsdanovi „esztétika”. Bartók bécsi kiadójával, az Universal Edition-nal igen szoros kapcsolatai voltak az idő tájt az új zenei hang híveiként ismert orosz muzsikuskok. Ilyenformán a Tánc-szvit partitúrája is eljutott hozzájuk.

A karmester nélküli Perszimfanzs zenekar már az 1925/26-os évadban tervbe vette a Tánc-szvit bemutatását. Azonban a moszkvai bemutató, meglehetősen a mű ropant nehézsége következtében, halasztást szenvedett. A Perszimfanzs 1928. február 13-án adta elő a ma Csajkovszkij nevét viselő Állami Konzervatórium nagytermében.

Bartók merőben új ritmikája, a sok változó metrum, a hagyományos hangsúlyviszonyoknak ellentmondó legato-kötés a karmestereknek is töméredek gondot okozott a 20-as években. Még egy Furtwängler sem volt képes megbirkózni az I. zongoraverseny ritmusképleteivel! (A külföldi dirigensek a versenymű szólamanyagához tartozó nagypartitúrákban rendre ceruzával írták át 2/4-re a változó metrumú ütemeket, mert kettőt tudtak üt-

ni, 5/8-ot nem.) Elgondolható, mi munkát jelenthetett a Perszimfanzs tagjainak a 26-28. próbaszám (ciffer) közötti ütemváltás-sorozat – 3/4, 2/4, 5/8, 3/4, 5/8, 3/4, 2/4, 5/8, 7/8 stb. -Allegro vivace tempóban. Aki ismeri, de kivált, aki játszott, is a kompozíciót, tudja, istenkísértés, amire a zenészek vállalkoztak.

A zenekar műsorfüzetül is szolgáló, szintén Perszimfanzs címet viselő folyóiratában Alexandr Moszlov zeneszerző, ki a hol Gyár, hol Vasöntöde címmel játszott bruitista zenekari képével szerzett nemzetközi nevet, közölte Bartók munkásságának főbb állomásait, részben a zeneszerző Önéletrajza, részben újabb információi nyomán s egy kurta, de korrekt műismertetést a Tánc-szvitről. A főbb témákat kottapéldákban is ismertette. Bizonyosan látta a partitúrát, mivel a dallamokat megszólaltató hangszerek nevét is beírta a példákhoz. „Bartók Béla és a mai európai zenei irányzatok” címmel Viktor Beljájev – kiváló zenetudós, motorja a moszkvai ISCM-szekciónak – írt átfogó tanulmányt ugyanitt. Beljájev, jártas kora zeneszerzői irányzataiban, félelmetes pontossággal jelölte ki Bartók helyét századunkban. Meglepető felismerése Liszt és Bartók művészetének rokonsága (a 20-as években ezzel az összefüggéssel még nem foglalkoztak elemző méltatói).

Beljájev, a kiváló népzene-kutató, míg a moszkvai ISCM-szekció működését be nem tiltották, igen sokat tett Bartók meg- és elismertetéséért. „Szigeti és a stílus” címmel tanulmányt írt jeles hegedűművészünkről a Szabolcsi Bence és Tóth Aladár szerkesztette Zenei Szemlébe (1928. március-április) a 30-as években Szabolcsi levelezett vele, összehasonlító zenei folklór kutatásaival összefüggésben amikor Vikár László az 50-es, 60-as évek fordulóján megkezdte a magyarsággal rokon szovjetunióbeli népek dalainak gyűjtését, Kodály Beljájevhez küldte, ajánlólevéllel.

A Perszimfanzs Tánc-szvit bemutatójáról egyetlen kritikát ismerünk (több talán nem is jelent meg). Anatolij Drozdov, Párizsban tanult zeneszerző, a moszkvai Konzervatórium professzora, Beljájev elemzését elfogadva, szintén Liszt és Bartók rokon voltát hangsúlyozza (Muzika i revolucija /Zene és forradalom) 1928. február), ő azonban Lisztet többre értékeli. Különös mód egyáltalán nem foglalkozik az előadás ismertetésével. Egyetlen mondatából azonban következ-

tethetünk az interpretáció egyik momentumára: „Némi kielégületlenséget hagy az emberben a mű befejező részében észlelt dinamikus hanyatlás”.

A finále kicsengésének hatásos megoldása mindmáig nehéz lecke karmesternek is, a Perszimfanzs-nak ez valószínűleg nem sikerült.

Kodály és a Lipcsei Szimfonikusok

A Leipziger Symphonieorchester a város Rádiózenekara volt valójában, amely nyilvános fellépéseiben használta a Szimfonikus Zenekar nevet. Karmester nélküli koncertjeinek második évadjában, 1929. április 29-én, a szezonban adott harmadik, dirigens nélküli előadást a Háry János-szvitet. A mű nyilvános lipcsei bemutatóját fél évvel megelőzte a szvit stúdiópremierje, amelyet a zenekar-alapító vezető karnagya, egyszersmind a helyi rádió zeneigazgatója, Alfred Szendrei, azaz Szendrei Aladár vezényelt. Vagyis egy már alaposan bepróbált-betanított produkcióját ismételte meg, pálcá nélkül az együttes.

Ellentmondásos a bemutató kritikai visszhangja. „A rendkívül jelentős kóruskomponista Kodálynak hangszerezése természetesen oly ügyetlen, annyira túlzó, hogy a mű nemigen váltja ki a szándéka szerinti szellemes hatást. E tekintetben megfontolt karmester irányítása sokmindent tisztázhatott volna. Az előadás legfőbb nyeresége így a bámulatoisan egzakt összjáték és a nemzeti zeneszerző – kiváltképp az Intermezzo-ban megnyilvánuló sajátosságainak jó megvilágítása volt.” (Alfred Baresel, Neue Leipziger Zeitung, 1929. május 1.) „Újdonság előadása, 1929. az est legnagyobb teljesítménye. Kodály Zoltán Háry János-zenejét makulátlan tisztasággal és hámításatlan tréfálkozó kedvvel játszották” (Adolf Aber, Leipziger Neueste Nachrichten, 1929. május 1.)

Nem kis teljesítmény volt az „egzakt összjáték” illetve a „makulátlan tisztaság” azóta sem adták elő a Háry-szvitet – miként Bartók Tánc-szvitjét sem – karmester nélkül. Ha dirigált, ha nem, mindenképp Szendrei érdeme, hogy népzenénket, Kodály művészetét nem ismerő derék száz muzsikussokkal megértette „a nemzeti zeneszerző sajátosságait” (Baresel). Az együttes nyilván megőrizte a stúdióbemutató emlékeit, és legalábbis

valószínű, hogy a zenekar irányítója részt vállalt a karmester nélküli produkció előkészítésében.

Ki kell térnem Szendrei Aladárra, a teljesen elfeledett, sokoldalú muzsikusra, kit, gondolom, tájékoztatlanságból kevert „kabátlopási ügybe” az Orchester cikkírója (fel sem merem tételteni, hogy rágalmazás lett volna a szándék). „1931-ben antiszemita ügyletei miatt bukott meg Alfred Szendrei, a zenekar állandó karnagya”?

Szenderei zsidó volt, hitehagyottá hosszú életében nem vált soha, „antiszemita ügyletei”-nek lényege, hogy Hitler hatalomra jutása után – vagyis 1933-ban, nem pedig 1931-ben tekintet nélkül arra is, hogy elismert szakértője volt a rádiózenének (számos tanulmány, Rundfunk und Musikpflege címen úttörő szakkönyv 1931-ből), mint zsidót rövid úton eltávolították. Tehát nem ő lopta, tőle lopták a kabátot.

Szendrei Aladár (sz. 1884. Budapest, megh. 1976 Los Angeles), Kodály évfolyamtársa volt a Zeneakadémián. Zenekari diploma-kompozícióját, a Rákóczi-nyitányt, Kodály Nyári este-jével és Weiner f-moll Szerenádjaival együtt 1906. október 22-én Kerner István vezényletével mutatta be az Operában a dalszínház zenekara. Talán egy-két hónappal később jegyezte fel szarkasztikusan Kodály: „Szendrei: a kis Kohn elment a múzeumba, elhatározta, hogy fölöltözik kurucnak. Magára is szedte a sok régi-dohos ruhát, büszkén elindul, csörgeti a fringiját. Ámde lyukas hátul a régi köntös, kilátszik a fenéke, a csizma meg hozzágörbüli a lábához.”

Zeneszerzőnek valószínűleg nem volt jelentékeny (bár egyetlen taktusnyi kompozícióját sem ismerem), mint karmester működött külföldön 1905-től (Köln, Hamburg, Berlin, New York, Chicago, Bécs – 1924-33 között Lipcse). Elűzetése után 1940-ig a francia Rádió programigazgatója, 1941-ben az USA-ba emigrált, 1945-től Los Angelesben tanított, könyveket írt a bibliai kor és a későbbi idők zsidó zenéjéről. Még Lipcsében, 1932-ben adta közre a vezényletről készült kötetét, melyet 1952-ben újranyomtak. Szülőföldjén nem tevékenykedett tanuló éve után soha, hogy járt-e haza, nem tudhatom. Antiszemita ügyletei nem voltak, nem lehettek!

Weiner és az akadémiai növendékzenekar

Eckhard John erőteljesen hangsúlyozza a karmester nélküli zenekarok ideológiai háttérét (kollektívizmus-bolsevizmus). Való igaz az is, hogy a forradalom után

égető karmesterhiány volt a szovjet államban – hiány mindenfajta muzsikában –, mert a zenészek tömegesen emigráltak az éhínség, a terror, vagy mindkettő elől. A húszas évek végéig, amíg nem a fegyverkezés nyelte el a nemzeti jövedelem java részét s áldoztak a vendégművészek gázsijára, rendszeresen vendég szerepeltek a kor nagy karmesterei: Abendroth, Fried, Horenstein, Kleiber, Klemperer, Knappertsbusch, Scherchen, Stiedry, Talich, Bruno Walter. Utóbb állandó szerződéshez jutottak a hitleri Németország menekültjei, ha beérték Rubellel is. Csak magyar karmesterből négyen működtek a Szovjetunióban 1933-37 között, míg a nagy tisztogatások idején a kémgyanús elemeket ki nem utasították. Ketten kulcspozíciót töltöttek be: Sebestyén György (Georges Sebastian) a moszkvai Összövetségi Rádiózenekarnak, Szenkár Jenő a Moszkvai Filharmonikusoknak volt vezető karmestere, Szenkár Mihály Harkovban, Strasser István Bakuban zeneigazgató.

Mivel a Perszimfansz megalakulása (1911) jócskán megelőzte a forradalmakat, egy további szempontot vetek fel, kiegészítésként. A vezénylet, mint önálló „szakma” a legfiatalabb zenei mesterség, mely hagyományosan a zeneszerzésnek volt elengedhetetlen tartozéka. Jellemző, hogy tanítani is csupán a 19–20. század fordulóján kezdték s első tankönyveit a 20-as években írták. Talán e „munkakör” kései emancipációjának lélektani hatására akadt oly sok üvöltő dervis a „csak”-karmesterek első kirajzásakor. A válogatott gorombaságokkal megspékelte próbákon rendszeresen kerültek több, mint megalázó helyzetbe kvalifikált hangszeres muzsikuskok. A Perszimfansz típusú együttesek létrejöttében nyugaton bizonyosan közrejátszott a durva karmesteri önkény elleni védekezés reflexe is. 1945 után hasznosabb módszere alakult ki az önvédelemnek oly mértékben megerősödött a zenekarnak, tagjainak szervezett érdekvédelemmel rendelkező képessége, hogy mára sehol a világon nem tűnék el diktátor-karmesterek válogatott sértegetéseit. Jellemző példa erre, hogy a daróc-modorú Somogyi László, 1951-56 között a Rádiózenekar vezető karnagya (fékezhetetlen dühkitöréseiről órákig mesélhetnének az együttes nyugdíjas tagjai), nem akármilyen muzsikuskvalitása ellenére sem futott be emigrációjában értékelhető karriert, mert munkastílusát 40 esztendeje sem túrték el a nyugati világ zenészei!

Nos, e kitérő után: 1928. február 25-én, a Zeneművészeti Főiskola XIV. növendékhangversenyén a még nem egészen 14 éves Fischer Annie Mozart „nagy” Á-dúr

zongoraversenyét (K.488) játszotta. „Kísér az intézet kamarazenekara. Tanára: Weiner Leó.” – mondja az Akadémia évkönyve. Karmester, az nem volt! Nem teljesen analóg előzmény, hogy Edwin Fischer, a világhírű pianista 1925. októberében kölcsönkérte a növendékzenekart a reformáció ünnepén tartott Bach-hangversenyéhez vezényelt három kantátát s egy három-zongorás versenyművet, két magyar szólista közreműködésével. Ez utóbbit Edwin Fischer a zongora mellől kormányozta, karmester nélkül, kézjelekkel szólóinak szünetében, fejmozdulatokkal, miközben játszott maga is. Ez a produkció azonban alapvetően különbözött a Mozart-koncert előadásától, mivel Fischer Annie, ki életében először kapott zenekari kíséretet, nyilvánvalóan nem töltött be irányító funkciót. A Mozart-művet megismételték az akadémisták 1928. június 11-én, a Budapesten tartott III. finnugor kongresszus delegátusainak tiszteletére rendezett díszhangversenyen – ekkor a 14 éves elmúlt Faragó György volt a II-III. tétel szólistája – s a karmester nélküli zenekar akadémiai kísérlete ezzel le is zárult.

Weiner Leó, a kamarazene és fúvós-együttes tanára, bizonyosan nem politikai eszmeáramlatok hatására (kollektívizmus, stb.) vállalkozott az irtatlan munkára, hiszen őt a zenén meg a sakkjátékon kívül legfeljebb még a jó házikoszt érdekelte, egész életében, de nem a politika. Ugyan, a 20-as években égető hiány volt magyar karmesterekben a hazai dobogókon – miközben Európa-szerte és Amerikában tömérdek jeles magyar dirigens működött –, de ő e „hiánycikk” pótlására sem törekedett. Annál is kevésbé, mivel hat hónapnyi próbamunkával készítette elő a produkciót, a fél-órás Mozart-koncertet s a hangversenyüzem ennyire intenzív előkészítést nem tett lehetővé (még ha a próbafolyam nem napi egy-két „szolgálatot”, hanem időben szétterített hosszú munkafázist jelentett is, tekintettel arra, hogy a hangszeres növendékeknek nem az egyetlen, vagy éppen főfoglalkozása volt a zenekari játék az Akadémián). Weiner csupán arra törekedett, hogy olyan orkesztális Mozart-hangzást hozzon létre, oly tökéleteset, amilyent közönségünk hazai együttestől azideig nem hallhatott.

Mozart Á-dúr zongoraversenyéhez nyolc fúvós szükségeltetik (2-2 fuvola, klarinét, fagott, kürt) Weiner vonóskarának pontos méreteit nem ismerjük. Az évkönyv kamarazenekart jelez, Varró Margit, a kiváló zongorapedagógus „Weiner Leó karmester nélküli kis zenekara” címen közölt lelkes elemző tanulmányt a Zenei szemlében (1928. július-szeptember, 144-146. o.). Annyi tudható, hogy a

prím első pultjánál a mindössze 28 évet élt hangversenymester-legenda ült, Han-nover György. S az is, hogy a februári bemutatkozást követően 1928 júniusában már egyetlen próba is elegendő volt a fél éven át tanultak felfrissítésére, sőt másodjára még felszabadultabb, művesebb volt az együttes Mozart-játéka.

Varró Margit írja: „Kell egy vezető szellem egységes formaalképzése és betanító munkája, amivel minden legkisebb részletet életre kelt és összhangba hoz az egésszel. Ezt a betanító munkát, (amely a sikerült teljesítmény legfontosabb tényezője kellene, hogy legyen), rendszeren a dirigens végzi el több-kevesebb próbán, s igen gyakran kénytelen szuggesztív mozdulataira s a döntő pillanat hangulatára bízni a művészi megoldásnak azt a részét, amely a próbákon nem volt keresztülvihető. (...) Gyakran mesélik, hogy valamely híres vendégdiregens esztétikai szándéka-

iról csak heves mozdulatai révén értesül a zeneértő közönség, mert hallhatókká ezek – kellő betanítás híján – nem válnak” Majd e kvázi lapról olvasott hangversenyekkel szemben mutatja ki a Weiner-projekt fölényét, hozzátéve, hogy az csupán „aránylag kis irodalom keretében mozoghat”. Megjegyzi: „a primadonna-karmesterek hevenyészett produkcióit bíráltná meg szigorúbban a közönség, ha állandó összehasonlítási alapul ott volna egy jól betanított dirigens nélküli zenekar (...) szorgalmazni kellene tehát ennek a sokat ígérő új alakulatnak fennmaradását és felvirágoztatását, mert nem csupán a publikum ízlésére volna üdvös hatással, hanem zenekultúránk vérkeringését is felfrissítené”.

Hanem ez a szorgalmazó jámbor óhaja maradt csupán. Mert oly korban, amikor ösztöndíj nem létezett s a tandíjmentesség volt a növendékek alá feszített szociális

háló egyetlen eleme, a zeneakadémisták rászorultak kenyérkereső foglalkozásra és egyszerűen nem volt elegendő szabad idejük a hosszas próbafolyamatban való rendszeres részvételre.

Mindazonáltal nem sivatagba hullott a Weiner Leó vetése. Mert ez a karmester nélküli kamarazenekar alkotta az 1930-ban alakult Budapesti Hangversenyzenekar gerincét, a BHZ pedig igen rövid idő alatt vált szimfonikusaink versenytárs nélkül legjobb együttesévé. S ha meggondoljuk, hogy de facto a BHZ muzsikusaiból jött létre a hivatásos Székesfővárosi Zenekar, belőle az ÁHZ, tavalytól Nemzeti Filharmonikusok, látható és hallható, hogy nem volt hiábavaló Weiner egyszeri kísérlete!

Tartós életre ebben a műfajban Tátrai Vilmos Magyar Kamarazenekara rendezkedett be először (1957). Ez azonban már más történet.

Breuer János

Bartóktól – Bartókról

Bartók zenekari Táncszvitjének hasonmás kiadásáról

A kerekaszámú évfordulók időről időre jó alkalmat kínálnak arra, hogy az egykori nevezetes eseményekre ismételtén ráírnyítsák a figyelmet. 1873 őszén egyesítették egy törvényhatósággá Budapest főváros név alatt Buda és Pest „szabad királyi fővárosokat”, Óbuda mezővárost és a Margitszigetet. Az esemény ötvenéves évfordulója jelentős kompozíciókkal gazdagította a magyar zenei életet: 1923. november 19-én a Fővárosi Vigadóban rendezett „Rendkívüli filharmóniai díszhangversenyen Liszt: Magyar ábrándját és Berlioz: Rákóczi-indulóját megelőzően három új mű ősbemutatójára került sor. Dohnányi: Ünnepi nyitánya után Kodály: 55. zsoltára (vagyis a Psalmus Hungaricus) és Bartóktól a Táncszvit került közönség elé. Dohnányi nyitánya valóban kimeríti az alkalmi kompozíció fogalmát, míg Kodály és Bartók számára a külső felkérés lehetőséget kínált számukra fontos mondandónak zenei hangokba öntésére. 1987-ben a Helikon Kiadó jóvoltából hasonmás kiadásban kaptuk kézhez Kodály remekét, Bónis Ferenc tanulmányával. 1998-ban, vagyis Budapest egyesítésének 125. évfordulóján, a 75 évvel korábbi koncertre emlékezve és emlékeztetve, a Balassi Kiadó fogott hasonló

vállalkozásba: a Bartók-mű kéziratos partitúráját teszi hozzáférhetővé az érdeklődő számára. A Budapest Egyesítése Em-lékalapítvány, a Magyar Könyv Alapítvány és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megjelent facsimile kiadványhoz ezúttal is Bónis Ferenc írt kísérő tanulmányt, ami a partitúrával együtt, de külön kötetben jelent meg.

Ki tudná megmondani, mióta élnek a Földön gyűjtőszcenvedéllyel megáldott (megvert emberek – s ezen belül, mennyi idős az írott emlékek iránti élénk érdeklődés? A könyv- és kottanyomtatás feltalálása óta szélesebb körben terjeszthetők a tudományok és művészetek értékes alkotásai. Koronként – sok tényező függvényeként – változó, hogy mennyire általános a saját könyvtár kialakítása iránti vágy. A szűk értelmiségi rétegen kívül számos művelt – vagy önmagát műveltnek tartó – ember vállalkozott ilyesmire, s ha ő maga nem is, leszármazottai-utódai annál többet profitálhattak a számukra könnyen elérhető könyvekből. Azonban változnak az idők! Miként polihisztor is csak a legritkább esetben lehet valaki (akkor is inkább a sokirányú tudást-tájékozottságot sejtetjük e meghatározással), úgy az átfogó, minden területre kiterjedő

magánkönyvtár létesítése is utópisztikus-sá vált. A legjelentősebb állami-nemzeti könyvtárakkal aligha lehet vetekedni – az egyes ember inkább szűkebb szakterületével kapcsolatos könyveket gyűjt, s ha megteheti, egyéni ízlésének-érdeklődésének leginkább megfelelő kötetekkel veszi körül magát. A fejlődés arra mutat, hogy a nyomtatott betű nem marad egyedüli információhordozó – s miközben tágul a hozzáférhető adatok-információk világa, jelentőségében háttérbe szorul a tőlünk karnyújtásnyira elhelyezhető könyvek birtoklása. Vagy talán mégse?!

Az írott betű tisztelete még mindig sokakban (sokunkban) él. És külön világot varázsolnak körénk a kéziratok, amelyek mindig magukban hordozzák az egyszerűség mozzanatát. Neves emberek kézírását olvasva, személyesebbnek érezzük, akár évszázadok távlatából is, a kapcsolatot. Tényszerűen többet tudunk-e az így „megismert” alkotókról? E kérdésre aligha felelhetnénk nyugodt lelkiismerettel igennel. Mégis, kapunk egyfajta többletet, a személyesség többletét, amire a közvetlenség erős érdeklődésével válaszolunk. A befogadó hozzáállása változik meg ilyenkor, s így a rá gyakorolt hatás is maradandóbb.

Ki ne csodált volna meg régi kódexlapokat? Bámulatra méltóak, még akkor is, ha nem – vagy csak részben – értjük szövegüket. Hasonlóképp van a zene-írással is. Még látni is jó nagymesterek szerzői kéziratát, hát még birtokolni, hasonló kiadás jóvoltából! Ez a dolog közérdekű része. A szakmabelieknek mást jelent az autográf, összehasonlíthatatlanul többet: az áthúzások, javítások jóvoltából betekintést nyerhet a kompozíció menetébe, s olyan apró műhelytitkokat vehet észre – saját erőből, saját kedvére és hasznára –, amiket elemzőnek, verbális közlés aligha hinne el. Gyakorló és elméleti muzsikusoknak egyaránt tanulságos megismernedni a kompozícióknak egy ilyen személyes arculatát. Zenekari mű esetében a gyorsírásszerű rövidítések segítségével szinte áttekinthetőbbé válik a faktura, s még olyan apróságok jelentősége is megnő, amelyek felett elsiklunk a nyomtatott partitúra látán (az egyes hangszerek, hangszercsoportok hangerejével számoló, differenciált dinamikai utasítások rendszere, a választékos előadói utasítások, vagy a gyakran több verzió után véglegesült tempójelzések).

A facsimile-kotta: az intellektus luxusa. Fontos a kínálat, attól függetlenül, hogy aktuálisan mekkora a kereslet (ez utóbbi számos más, művészetben és érdeklődésben kívüli probléma leküzdése után tud csak jelentkezni!). Ezért tartom nagy jelentőségűnek, hogy immár a Táncszvit is hozzáférhetővé vált a budapesti Történelmi Múzeumban őrzött eredeti kézirat nyomán, gyönyörű, hat szín-nyomásos kivitelezésben, ahol az alapréteg, a kiegészítések és a későbbi javítások pontosan követhetők.

Hasonlóképp, az elismerés hangján kell szólunk Bónis Ferenc tanulmányáról, amelynek nagy erénye, hogy történelmi környezetbe ágyazva ír a műről. A „Válaszúton” címet viselő első fejezet (amely egyébként Szabolcsi Bence egy könyvének címét juttatja eszünkbe, s nem véletlenül!) Bartók életének rövid szakaszával ismerteti meg az olvasót, az első világháború éveitől a Táncszvitben formát öltött „költői álom” megfogalmazásáig. Utána a mű születésének körülményeit térképezi fel, oly módon, hogy az eddig előkerült valamennyi adatot-információt közli. „Elszámol” a hiányokkal is – ettől még életszerűbb lesz a kép. Érde-

kes például, hogy a zeneszerzői megbízás írásos dokumentumai közül semmi sem került elő azt sem tudni pontosan, hogyan és mikor kapta az élete első intézményes felkérését Bartók, aki e műért kapott először tiszteletdíjat. A levélrészletekkel alaposan dokumentált folyamat szinte arra sarkallja az olvasót: tudjon

ha nem is ugyanaz a személy fejtette volna ki mindkét tevékenységet. Az ellenőr szigorúan eltávolított mindent a műből, ami ellentmondott a formatervnek. Az alkotó számára azonban ekkor is, változatlanul, érvényes maradt az eredeti koncepció”.

A kéziratos források felsorolása a filológiai érdeklődésük számára érdekes, és

azoknak, akik folyamatában is szeretnék nyomon követni azt az utat, amelyen haladva a máig végleges verzióhoz jutott a szerző. Mindenki számára élvezetes és szórakoztató olvasmány az ősbemutató sajtóvisshangja. Egy kérdés, úgy tűnik, örökre megválaszo-

latlan marad: hogyan volt képes a Cseh Filharmonikus Zenekar élén Václav Talich az egész világ érdeklődését e műre irányítani? Tudjuk: kellő próbamennyiség és értő előadók hiányában az ősbemutató előadással méltán volt elégedetlen Bartók. Azután nem telt el két év, s 1925. május 19-én nemzetközi méretű sikert aratott a mű a prágai előadáson. Bartók erről az előadásról családjának elégedetlenül ír, a prágai koncerttel legalább annyira elégedetlen volt, mint az ősbemutatóval. És 1925. november 19-én, tehát két évvel a vitatható eredményt hozó ősbemutató után a Cseh Filharmonikusok, Václav Talich vezényletével Budapesten is sikerre vitték a művet. A siker tulajdonképp erőtlen szó a hatás kifejezésére, amivel a művet és előadását fogadta a közönség: azóta is kevés példát tudunk arra, hogy jó negyedórás kortárs-kompozíciót meg kelljen ismételni, teljes terjedelmében, közkívánatra. Ugyanaz az előadógárda, akikkel Bartók Prágában nem volt megelégedve... Bartók számára műve legjobb tolmácsának az Amsterdami Concertgebouw Zenekara tűnt, Pierre Monteux vezényletével. Ilyenkor sajnáljuk igazán, hogy a koncertet ezen eseményeit nem őrzi hangfelvétel!

A Táncszvit sokáig zenekari játékosok és főként karmesterek réme volt, már-már megoldhatatlannak látszó feladat. Azóta sokat változott a világ a mű jelentős diszkográfiával rendelkezik, s otthonra talált a zenebarátok népes táborában, világszerte. (A IX. Nemzetközi Karmesterversenyen a döntő anyagához tartozott!) Talán a reprezentatív hasonmás-kiadás is hozzájárul a kompozíció alaposabb ismeretéhez, s ezzel párhuzamosan: mélyebb-őszintébb, értő szeretetéhez.

Fittler Katalin

Bartók Béla TÁNC-SUITE

meg minél többet Bartókról s a korabeli kulturális életéről. A tanulmány jegyzetanyagában gazdag irodalomjegyzéket talál az érdeklődő, ami Bónis Ferenc sokirányú, mindenre kiterjedő irodalomismeretét bizonyítja.

Nem tagadja meg magát ezúttal sem a gondos közreadó és példamutató szerkesztő: saját fordításában teszi közzé Adornónak egy olyan írását, ami korábban nem kielégítő módon (szöveghibával, kevésbé találó-lényegretörő fordításban) jelent meg. A Táncszvit belső világáról írva, említésre méltóak azok a népzenei analógiák, amelyek a ritornell-dallam tipológiai előképei lehettek. De az elemzésnél is fontosabb, hogy kiderül világosan: a művei belső világáról nem szívesen valló, inkább szemérmesen hallgató Bartók mennyire tudatos komponista volt. Ilyen pszichológiai megközelítés ismeretében pedig szinte természetes, hogy ars poetica értékű vallomását sem publikus formában nyilvánította ki Bartók, hanem magánlevélben adott neki hangot. Rossz elgondolni, mi történt volna, ha elkallódik az idők folyamán az a levél, amit a bukaresti Octavian Beunak írt Bartók, megfogalmazva benne „vezéreszmét”, a népek testvérré válásának eszméjeként, mely gondolatot szépen példázza a Táncszvit is! Zongoristák számára külön csemege, hogy a tanulmány tartalmazza kézirat és nyomtatott verzió formájában azt a szlovákos táncot, amit a szerző kihagyott e mű végleges megfogalmazásakor. Az elemzés e pontján Bónis fontos megállapítást tett: „az ő esetében a teremtmény inspiráció és az utólagos művészi ellenőrzés két külön idegpályán működött. Ez, bizonyos mértékig, alighanem minden alkotónál így van Bartóknál azonban olyan méretűnek látszik ez a funkcionális elkülönülés, mint-

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulójára

Százhetven éve született és száz évvel ezelőtt hunyt el Reményi Ede

„...Most a reménynek egy hangját,
Reményi,
Vidd el nyugatra zengő húrodon
Hirdesse szózatot fád a világnak,
Hogy újra érez, újra él e hon.
És élni fog, – menny, föld minden
hatalma
Zúduljon bár fel, – mert élni akar...”

Arany János: *Reményinek (Emlékkönyvbe)*
1859

Johann Gottfried Herder, a romantika korának nagy hatású német költője, írója és filozófusa 1784–91 között Weimarban írott, „Eszmé az emberiség bölcselétének történetéhez” c. művében írja, hogy a magyarság már eljátszotta történelmi szerepét, a magyar nyelv a szláv és német elem között el fog tűnni.

Művében Herder történeti áttekintést és nemzetkarakterológiákat is ad. Mivel soha nem járt Magyarországon, idevonatkozó ismereteit illetően valószínűleg Kollár Ádám, szlovák származású jogtudós és történetíró lehetett a forrása, aki a bécsi udvari könyvtár igazgatója és udvari tanácsos volt. Magyar ügyekben gyakran adott véleményt a bécsi központi hatóságoknak.

A jóslat nem marad hatás nélkül, felrázza, tettekre sarkallja a magyarság legjavát. Az 1805. évi magyar országgyűlés igyekszik kiterjeszteni a magyar nyelv jogait. A vármegyék – kitarva a latin, mint közigazgatási nyelv mellett – igyekeznek a folyamatot fékezni, s ehhez nemcsak az öntudatra ébredő nemzetiségekben lelnek szövetségesekre, de szándékukat a bécsi udvar magyar nyelv előretörését akadályozó törekvései is segítik.

Németországban, Tübingában, az Allgemeine Zeitung 1808. március 10-i számának mellékleteként pályázat jelenik meg „Ein ungarischer Patriot” aláírással. (Magyarul: Hazai Tudósítások 1808. június 4-i száma – 36. szám, 286. I.)

A pályázat témája: mennyiben taná-

csos és lehetséges a magyar nyelv alkalmazása a közigazgatásban, az igazság-
szolgáltatásban és az oktatásban.

Az előzmény: 1807. október 26-án Johann Michael Armbruster bécsi udvari titkár, cenzor ír előterjesztést Kazinczyék felforgatónak minősített tevékenysége miatt, a csoport tagjait egymással szembeállító, megosztó szándékkal. Kazinczy egyik leveléből tudjuk, hogy ő József főherceget látja a magyar nyelv megfojtására irányuló pályázat mögött, ismerve a nádornak e kérdésben elfoglalt álláspontját. (A levéltári anyagok ismeretében időszerű lenne, hogy a magyar polgárosodás éharcosaként számon tartott József főherceg tevékenysége kissé árnyaltabban jelenjék meg történelemfelfogásunkban.)

Herder 1803-ban távozik az élők sorából, de jóslata még sokáig kísért: költőinknél – Kölcseynél, Vörösmartynál és másoknál – időről-időre felbukkan a „nemzethalál”-motívum, később elhalikul, majd Trianon után ismét megjelenik.

Herder még említett munkáján dolgozik, és II. József germanizálási törekvései az elnémetesedés valós veszélyeit vetítik előre, amikor érdekes kompozíciók kezdenek megjelenni Bécsben, nyomtatásban: magyar verbunkos táncok, a romantikus kor sajátos magyar zenei kifejeződései. Az új zenei stílus csakhamar utat tör ez európai zenéhez és Európa rádöbben, hogy egy önálló nemzet él a Duna-Tisza táján. Szöveg nélküli táncmuzsikáról lévén szó, a bécsi cenzúra nem tud mit kezdeni vele, és amikor – mint az öntudatra ébredő magyarság zenéje – széles körben elterjed, már betöltötte küldetését: a reformkor szikrájától tüzet fogó nemzeti fellángolás idején igazi nemzeti üggyé válik. Bihari játéka egy nemzetet, egy nemzedéket ragad magával, a muzsika szinte egy nemzeti „összeesküvés” titkos nyelve lesz.

1820 júliusában egyik este, a pesti Belezna-kertben egy elégedetlen, tőp-

rengő fiatalember, az akkor 29 éves Széchenyi István reményvesztett beletörődéssel, de a helyzetet rendkívüli éleslátással kifejezve jegyez be naplójába néhány mondatot:

„Bihari hegedül – Szól a duda – Jurátusok gyülekeznek – Olyan az egész, mint egy összeesküvés – minden megelevenedik – Némi részvétellel gondolom: Mindez csak mámor – vagy legfeljebb álmokkép.”

A dicsőségre szomjazó, nagy tettekről álmodó nemzet megittasulva hallgatja ezt a muzsikát.

Egy esztendő sem múlik el, hogy Bihari lelép a színről. Új mesehős érkezik, új legenda indul útjára: zseniálisan egyéni, mint Bihari, páratlanul energikus, európai formátumú előadóművész s egyben tettekre kész hazafi – Reményi Ede.

Íme hát az előzmény történetünkhöz, amely valójában most kezdődik. Negyedszázaddal később, 1846 december 16-án Széchenyi Keglevich Gábor grófhhoz megy vendégségbe. Naplójában erről a következő bejegyzés tanúskodik: „Hiddeg, de gyönyörű este volt. Clark csónakjával mentünk át Budára. Nagyszerű fogadtatásban volt részünk, mint várni lehetett... a kis Reményi hegedült Egerből. Spielt so weinend. (Olyan zokogón játszik.) Cela me fait vibrer les nerfs (Borzongás fut végig az idegeimen tőle) – mondta róla a kis Keglevich Eugénia.”

Az egri ciszterciták gimnáziumának az 1838–39-es tanévre vonatkozó anyakönyvi bejegyzései között, a 26-os számnál ezt olvashatjuk: Hoffmann Eduar, született 1828. január 17-én Miskolcon, római katolikus vallású, édesapja Hoffmann Henrik egri polgár, magaviselete és tanulmányi eredménye: eminens.

Reményi Ferenc nyugalmazott ezredes, Reményi Ede unokaöccse, Reményi Antalnak, a hegedűművész testvérének emlékei – levelek, újságcikkek, műsorok, fényképek és személyi adatok – alapján

megírta Reményi Ede életrajzát. Ebből idézünk.

„Nagyatyám, Reményi Henrik – úgy tudom – aranyműves volt Miskolcon. Szerény polgári állása és jövedelme ellenére valamennyi gyermekét iskoláztatta és valamennyit intellektuális pályára szánta.

Tudtommal 4 fia volt: Antal (atyám), Ede, Károly és József és ugyanannyi lánya: Katica, Fanni, Róza és Malvin. Négy fiából kettő, Antal és Károly ügyvéd lett, József pedig katolikus pap.

Ede 1828. január 17-én Miskolcon született majd 1838-tól kezdve Egerben a ciszterciták gimnáziumába járt.

Csakhamar feltűnt zenei tehetsége s az alig 8 éves fiút az érseki székesegyház karmestere, Bartman József kezdte oktatni a hegedűjátékban.

Az akkori egri érsek, Pyrker János László, e nagyműveltségű, költői tehetségű főpap pártfogásával lehetővé tette, hogy Reményi Ede 1843-ban a bécsi Conservatóriumba jusson, ahol a jóhírű Bőhm József keze alá került.

A Conservatorium bevégzése után (1846) előbb Győrött, majd Pesten lépett fel, még pedig Petrichevich Horváth Lázár (a Honderű Kiadója) szalonjában, a „Gyűlde” politikai klubban és a Nemzeti Színházban, olyan sikerrel, hogy 1847-ben gr. Széchenyi István ajánlatával Párizsba utazhatott. Itt különösen a monarchia akkori nagykövete, gr. Apponyi Antal estélyén játékaival a hallgatóságot egészen elragadta.

1848 tavaszán a 20 éves ifjút már Londonban találjuk, mint a Her Majesty's Theater zenekarának első hegedűsét.

Mikor kiütött a magyar szabadságharc, e lelkes ifjú örömmel sietett haza s előbb Klapka hadtestébe állott be közhonvédeknek, de vele volt hegedűje is. A tavaszi diadalok vége felé pedig Görgey Artúr törzskarába került, ahol a tábornok kimerítő és megfeszített munkája után sokszor órákig elhallgatta tábori hegedűsének fellianyozó játékát.

Atyám, Reményi Antal, aki közhonvédből századosig emelkedett a szabadságharcban, több évi távollét után egy ütközet folyamán látta viszont öccsét, amint Görgey törzskarával elvágatott mellette...

Edének része volt dicső kezdetű, de szomorú végű nemzeti harcunknak minden mozzanatában s az itt szerzett impressziók hatásából táplálkozott lelke, hogy a Rákóczi-indulót még később,

1860 után is, midőn hazatért, oly harcias tűzzel játszotta, annyszor szerte az országban lázba ejtette hallgatóságát. A Rákóczi-indulót Reményi valóságos harcias, tüzelő rapszodiává alakította, amelyben ott dübörgött a magyar szabadságharcok egész lelke, minden erőfeszítése...”

A Debrecenben, 1849 május 10-én megjelent „Esti Lapok” első oldalán Jókai Mór ír róla:

„Reményi Ede, az ifjú magyar hegedű virtuóz, ki hivatva van a művészet világában dísz s becsületet hozni a magyar névnek, Debrecenben van. Több gyönyörteljes estélyt köszönnek neki a művészet barátai, kiknek felszólítására Szombaton a közönségnek Hangversenyt adand.

Ott volt e hazánkfia Párisban a forradalom kezdetén, onnan szerződése lévén Londonba ment, s hírére a magyar dolgoznak haza sietett, felajánlani szolgáltatást. De vandál volna az, ki e kézbe kardot adna, vagy puskát, mely a vonónak ily fiatal korban páratlan mestere. Még is a tábornokok oldalán nagy fáradság, nehéz csaták után visszaadja a lélek ruganyosságát s feleleveníti az érzékeket, hogy enyhítse a lélek élvezeteiben a nehéz táborozás sanyarúságait.

Most itt van. Legnagyobb művész családhatatlanul, ki Debreczenben hallatja magát s hazánkfia is. A hangverseny jövedelmét egy, a nehéz idők által nyomorúságra jutott család fölségéllésére szánta. Célja jótékony.

Saját maga számára nincsenek a szerény genialis ifjúnak igényei a közönségtől. Ő nem ismer szükségét. Egy szekrényke cremonai hegedűjével uradalmi. Fel is ér annyival ha használni akarja. Ő Londonban biztosítva van, de nem engedé szíve hogy míg hazája élethalál közt tusázott, ő maga kényelemben éljen az Angol nagy világban.

Hallgassátok meg őt, Szívnek és léleknek kimondhatatlan élvezet leend az. Látni fogjátok művészi teremtéseiben az ifjúság tulcsapongásait, a lélek s phantasia merészségét, olly uralkodást a hangszer kezelésében minőt keveset mutat fel a világ, s mindenkifelett számunkra még azon gyönyör is várakozik mit mások tőle nem élvezhetnek, hogy mindenütt Kíri a magyar típus.

A hangverseny helyét, programját s résztvevőit holnap megirandjuk.”

„1849. május 13, Vasárnap
Reményi Ede Nagy hangversenye.
Programm

Első szakasz:

Elégia, Ernesttől, hegedűn előadja: Reményi

Sopran ária, énekli: Kovácsy-Szerdahelyi Nelli

Ábránd a Rákóczi-induló fölött, előadja: Reményi.

Humoristicai felolvasás, Vas Gerebentől.

Stndchen, Schuberttől, előadják: Kendelényi és Reményi.

Második szakasz:

Dalmű, énekli: Szerdahelyi Nelli

Népdalok, előadja: Reményi

Sonate Beethoventől, előadja zongorán: Kendelényi

Velencei carneval, előadja: Reményi

Terem polgár-casinóban. Kezdeté 8 órakor. Belépti ár: 2 ezüst forint. Jegyek kaphatók a polgár-casino felügyelőségénél, s 5 órán túl a pénztárnál.”

A hangverseny közönségéről Vahot Sándorné emlékirataiban olvashatjuk: „Reményi Ede bármi ifjú vala is még, hírnevét már megalapítá s hegedűje bűbajos hangjai összecsodították Debrecen minden előkelőségét, s pedig az 1849-dik év telén itt gyűlt össze az egész magyar érzelmű főúri világ, valamint az egész hazafias szellemű intelligencia.”

A hűsz esztendő Szász Károly költő, író és műfordító, a későbbi református püspök ezt írja naplójába május 17-én:

„Tegnap este olyan későn jöttem haza Kazinczy Gábor estélyéről, hogy már semmit sem írhattam. Ez estély a legkellemesebb volt. Reményi a hegedűvirtuóz ott volt s játszott egy néhány darabot, gyönyörű szépen. Legszebb volt egy mélabús Ave Maria, és egy eredeti pattogó, minek nevét nem tudom, de benyomása megmaradt lelkemben.

Ó, a hegedű! A’hányszor hallom, mindig mélyebben érzem, hogy nem csak a’ legszebb hangszer, de a legszebb nyelv is. Egykor úgy hívé, hogy a’ költészet elébb való a zenénél. Ó dehogy! Én nem értem a zenét ‘s még is legalább annyit ki tudok olvasni, mint a’ költészet legszebb remeikeiből. Hát még a’ ki egészen érti: hát még a’ művész, a’ ki szerzte és játszodja egyszersmind...”

A szabadságharc bukása után Magyarországról menekült honvédtisztek várnak behajózásra Hamburgban. Reményi is köztük van. Amerikába ké-

szül. Százötven év távolából is büszkeséggel olvashatjuk, hogyan ír róluk Max Kalbeck (1850–1921) német zenei író „Johannes Brahms” c. könyvében (I. kötet, 59. I.)

„...Megalakították a Magyar kivándorlók Társaságát és 1849. november 7-én a következő pompás újsághirdetést jelentették meg: Az itt tartózkodó magyar tisztetek, mélyen meghatva attól az őszinte együttérzéstől és nagylelkű támogatástól, amiben Hamburg barátságos lakói tömegesen részesítették őket, nem mulaszthatják el az elválás előtt kifejezésre juttatni szívből jövő köszönetüket. A hálával teli emlékezés a nemes lelkű hamburgiakra tovább él majd a magyarok szívében, Amerika földjén. Hogy ezzel ittlétünk azonban ne múljon el nyomtalanul, bajtársunknak, Reményi Ede úrnak lesz szerencséje az itteni városi színházban néhány búcsúdalt hegedűn előadni...

A hangversenyre 1849 november 10-én került sor, és Reményi egyéb műsor-számok mellett (Ernst: Elégia, Molique: Souvenir de la Hongrie) előadott egy művet „Ungarische Nationalmelodien” címmel, „zusammengeset von Reményi” (összeállítva Reményi által)

November 19-én Reményi a Tonhalle nagytermében ad koncertet, de ezúttal a fenti műsorszám már így szerepel a programban: „Ungarische Nationalmelodien, komponiert und vorgetragen von E. R.” – tehát az előadót egyben szerzőnek tüntetve fel. (lásd: M. Kalbeck: i. m. 60.I.) Az említett epizóddal a későbbiekben még foglalkozunk.

Reményi mintegy fél évnyi amerikai tartózkodás után visszatér Európába.

Párizsban kapcsolatba kerül a legjelentősebb francia írókkal és művészekkel, így az 1851 dec. 2-i államcsínyt követően, az angol fennhatóság alatt álló Jersey-szigetre száműzetésbe ment Victor Hugoval, akinek társaságába gróf Teleki Sándor vezeti be. (Teleki koltói kastélyában töltötte mézesheitei Petőfi és Szendrey Júlia. Teleki-Bem mellett több csatában vett részt, mint őrnagy, majd mint ezredes. A bukás után Párizsba megy, ahonnan köztársasági érzelmei miatt III. Napóleon Jersey szigetére száműzi. Később harcol Garibaldi alatt Szicíliában és a kiegyezés után Magyarországon él, visszakapott birtokán.)

Reményi 1852-53-ban ismét Németor-

szágban koncertezik, kísérője az alig 20 esztendőes hamburgi zongorista, Johannes Brahms. Nagyon valószínű tehát, hogy a német zeneszerző „Magyar táncok” c. sorozatának néhány dallamát Reményitől vette át.

Reményi 1853 tavaszán, hangversenyturnéjuk alkalmával Hannoverben bemutatja Brahmsot Joachim Józsefnek, majd pedig Weimarban Lisztnek. Kapcsolatuk ezt követően hűvössé válik: Reményi Liszt weimari köréhez, Brahms pedig Joachimhoz csatlakozik.

Brahms szívesen használ fel műveiben magyar dallamokat: példaként említhetjük Op. 21. (Nr.2.) számú zongoravariációit. Brahms 1853 tavaszán-nyarán írt és 1861-ben kiadott „Variationen über ein ungarisches Thema” c. zongoraműve az „Ez a kis lány hamis kis lány...” kezdetű népies műdalunkon alapszik (Bartalus-Füredi: 101 nép és magyar dal, 1861, 5. sz.). Huszonegy magyar táncból álló sorozatot szerkeszt „Ungarische Tnze, gesetz von Johannes Brahms” címmel, az első tíz 1869-ben, a többi 1880-ban jelenik meg: zongorára, két kézre, valamint négy kézre. (Néhány tánc a sorozatból már 1853-ban készen áll, 1867. április 26-i pesti hangversenyén a Lujza csárdás témájára „rögtönöz”, ez lesz majd a Tán-cok 8. száma.)

Brahmsnak a nemzeti kulturális „köz-vagyont” érintő tettét Reményi nem hagyja szó nélkül: 1878-ban szót emel a magyar táncok ügyében (Kéler Béla már korábban, 1874-ben).

A kérdésben a legjobban úgy igazodhatunk el, ha áttekintjük a „Magyar Tán-cok” eredeti forrásait, melyben Major Ervin 1933-ban, „Brahms és a magyar zene” címmel megjelent tanulmánya mellett Bereczky János (Brahms hét témájának forrása – Zenetudományi Dolgozatok, 1990–91) és Szerző Katalin (Magyar zeneműnyomtatványok Brahms könyvtárában – Zenetud. Dolg. 1995-96) tanulmányai lesznek segítségünkre.

A forrásokat áttekintve azt látjuk, hogy Major a 21 tánc mintegy 43 témájából huszonötnek a forrását kutatta fel, s ez a szám az utóbbi évek kutatásai nyomán tovább növekedett. Az újabban megjelent tanulmányok arra is rávilágítanak, hogy bár a magyar zene szeretetét, az inspirációt Brahms hallás-élményeiből szerezte, viszont „feldolgozásaihoz” – valószínűleg a hitelességre törekvés miatt – kottakiadványokat használt.

Szerző Katalin Brahms kottatárának (Bécsben, a Gesellschaft der Musikfreunde archívumának tulajdona) anyagából 52 magyar szerző ill. közreadó 115 kiadványát foglalja jegyzékbe, amelyek között főleg népszerű verbunkosok, népi-es műdalok (csárdások) szerepelnek. A kották kilencven százaléka módszeres gyűjtés – valószínűleg antikváriumban történő vásárlás – által került a kottatárba, s csupán tíz százalékat tesznek ki az ajándék- ill. tiszteletpéldányok. Az anyag jól tükrözi, milyen nagy kedvvel gyűjtötte Brahms az Európában turnézó, kiváló magyar cigányzenészek darabjait. Alaposságát bizonyítja, hogy a múlt század közepén megjelent fontosabb magyar népdal- és népies műdalkiadványokat is megszerezte.

Brahms sorozata valóságos kincsestára az 1848-as időkből való, illetve az elkövetkezendő években nyomtatásra kerülő magyar dallamoknak. Úgy tűnik, a szakmai érdeklődésen túlmutató művész-szolidaritás is tetten érhető Brahms magyar kottagyűjteményének gondos tanulmányozása során. Mindenesetre tény, hogy tevékenysége távolról sem esett egybe a bécsi udvari körök politikai szándékaival a szabadságharcot követő időszakban.

Brahms

Brahms nem adott opus-számot a Tán-coknak, csupán „feldolgozásként” szerepelteti őket. Igaz ugyan, hogy bizonyos „szerzőktől” vette át dallamait, de vajon ők voltak-e az igazi szerzők? E dallamokat – esetenként már jóval megjelentetésük előtt – már mindenki ismerte, szeretete, használta – írja Bereczky János. Köz-kincs voltak: egy élő, közös zenekultúra, s ez Brahmsot is magával ragadta, és végül az ő zsenialitása emelte olyan szintre ezeket a dallamokat, hogy az egész világ zenekultúrájának részévé válhattak.

A jelenleg rendelkezésre álló zenetörténeti kutatási eredmények alapján tekintsük most át Brahms Magyar Táncainak eredeti forrásait, egyben tisztelegve szabadságharcunk magyar muzsikuszainak emléke előtt is.

1. Isteni csárdás. Hattyu hangok Borzó Miskától (1848-as tábori karmester) „Zongorára alkalmazta Petényi Ottó, játza Sárközi F.” Pest, 1859. (Sárközi Ferencet Kossuth 1849-ben hadnagyi rang-

ra emelte és országos cigánykarmesterré nevezte ki.)

2. Windt Mór: Emma csárdás. Pest, 1858 körül. (A tánc vívója magyar népdal: Bognár Ignác népdalgyűjteménye, 1858, 18. sz.)

3. Riszner József: Tolnai lakodalmas. (Ebből Brahms csak a D-dúr vivacet vette át, Liszthez hasonlóan, aki a VIII. rapszódia végén használja fel ezt a dallamot.) A főtéma Goldhammer kutatásai szerint (Studia Musicologica, V. 1963. 89-100. I.) Reményi Ede műve. (Lásd még: Papp Géza tanulmányát: Studia Musicologia XXIX., 1987. 181-218. I.)

4. Mértly N. (valószínűleg álnev): Kalocsai emlék csárdás. Pest, 1865 körül. (Később „Repül a szán, búsul a lány” szöveggel a Palotásy-Huber: A legszebb 101 magyar népdal c. gyűjteményben.) A trió rész: „Keglevich nóta. Csárdás. Zongorára szerző Csillag Josi” (ennek 1. Frisse) Budán, 1860.

5. Kéler Béla: Bártfay Emlék Csárdás, Op. 31., 1858. (A trió nem Kéler-mű: „Uccu bizon, megérett a káka...” kezdettel, Bognár Ignác népdalgyűjteménye, 1858, 8. sz.) A szakirodalom vitatja Kéler szerzőségét, Goldhammer és Kalbeck szerint akár Reményi-mű is lehet (lásd i. m.).

6. Nittinger Adolf: Rózsabokor csárdás. 1864 körül. (Nittinger „orchester director” volt a szabadságharc alatt Pozsonyban, de nyilván nem ő az igazi szerző, mivel a csárdás azonos gróf Fáy István 1857-ben megjelent Ellen-csárdásával: Régi magyar zene gyöngyei, II.) A trióként használt molto sostenuto dallam: „Bárándy emlék. Eredeti csárdás. Zongorára szerző Patikarus Ferencz” Pest, 1855 (?).

7. Ezt a táncot Brahms minden bizonytalansággal Reményi Edétől való dallamforrások alapján írta. (Lásd: Goldhammer és Papp Géza említett tanulmányait.)

8. Frank Ignác: Lujza-csárdás. 1856. (A szerző főhadnagyként vett részt a sza-

badságharcban. A csárdás állítólag -a Sárközi- és Patikarus banda párizsi szereplése idején Bizet-t a „Carmen” torreador-belépőzenéjére inspirálta.)

9. Travnyik János: Makói csárdás. (Rudolf Willmers zong. művész 1850. dec. 17-i pesti fellépése alkalmával már elhangzott.) Brahms a gyors részt (1. és 2.) dolgozta fel: „Ne ne búsulj Rózsám Kincsem...” kezdettel, Füredy-Bognár: 100 magyar népdal, 1851., 19. sz.

10. Bartalus István: „Van e a korsóban...” kezdetű néptánc-parafraze volt a közvetlen forrás. Pest, 1861. (Lásd még: Füredy-Bognár népdalgyűjtemény, 851.,

műveként, Mosonyi által feldolgozva, 1862. A csárdás 1853-ban jelent meg Budán „Galgóczi Emlékcárdás” címmel, „zongorára szerző Patikarus Károly” (Rózsavölgyi zenekarának tagja).

13. A főtéma forrása Zimay László „Édes rózsám” című, Losonczy László versére írt dalának első része, Pest, 1864. A vivace középrész a „Valamit súgok magának...” kezdetű népies műdal (Limbay Elemér: Magyar Dal Albuma, II., 386. sz.).

14. A tánc forrását illetően remélhetőleg az újabb kutatási eredmények adnak útbaigazítást.

15. „Ábránd. Eredeti magyar nóta zongorára Egressy Banjámintól, Pesten...” A tánc triója a Pesten, 1853-ban megjelent „Kecskeméty Józsi munkái zongorára” c. sorozatban „Egressy halotti harangozása. Csárdás” című (1. friss) darabja.

16. Lásd majd a legújabb kutatási eredményeket.

17. Az 1. dallam Bunkó Ferencz „13 karancsai paloc nota”-jából való, 3. szám. A Vivace-rész Simonffy Kálmán legnépszerűbb dala „Hej az én szeretőm...” szöveggel, Szelestey László versére, 1854. (Brahms valószínűleg nem innen, hanem Konkoly Thege Miklós „Komáromi Emlék” c. „átíratá”-ból (1860) vette a dallamot.

18. A tánc fő témájának forrása Füredy Mihálynak (1816-1869), a Nemzeti Színház baritonistájának 1851-i „100 Magyar népdal” c. kiadványának 23. száma, a „Három alma meg egy fél...” kezdetű népies műdal. A trió-dallam a „Kecskeméty Józsi munkái zongorára” (1853?) c. sorozatban „Turai emlék. Csárdás.” (1. Friss) címmel található.

19. Az 1. dallam forrása a már említett, Kecskeméty Józsi-féle „Egressy halotti harangozása”-nak 2. Frisse. A 2. dallam a „Kis szekeres nagy szekeres...” kezdetű népdal, szöveg nélküli változata. Sárközy Ferenc: „Elfogyott a nóta” c. csárdása, Pest, 1853.

J. Brahms

66. sz., és Riszner József Tolnai Lakodalmasának egyes részletei.)

11. A tánc fő témájának forrása: Bunkó Ferencz 13 karancsalji nótájának 7. száma, Pest, 1857.

12. A tánc a Petőfi versére írt „Tíz pár csókot egy végből...” kezdetű Szentirmay-dallal kezdődik. (Demény D. 100 magyar nóta c. füzetében népdalként szerepel.) A trió-rész (Poco meno presto) a Galgóczi Emlékből való (Friss). Palotási

20. A tánc a már említett Galgóczi Em-lék 2. frissével kezdődik. A 2. (Vivace) dallam a „Két honvéd dal és csárdás zongorára” c. kiadványban jelent meg Pesten.

21. A tánc Piu presto zárószakasza: „...Helyre Kati – Népies csárdások zongorára, átírta Herdy Ferenc, Pest...” c. kiadványában található.

Reményi 1853-ban Lisztnél marad Weimarban, itt folytatja tanulmányait. Lisztnek megtetszik Reményi különleges egyénisége, tehetsége, a magyar zenét jól kifejező előadói stílusa. Liszt „A cigányokról és a cigány zenéről Magyarország” című könyvében írja róla: „...Reményi eszménye valószínűleg a cigányoké, ezek egész büszkeségében, a keserűség mély érzelmében, sokalakú és sokszínű álmódosításában, vidor és cifrázkodó ihletében áll az... ő az egyedüli, ki a mostani hegedűjátósok közt bírja a valódi forma hiteles hagyományait, valamint e művészet esoterikus (megj.: csak a beavatottak számára érthető) érzékét... Reményi élénk, nagy-lelkű, kissé bohócos, minden egyhangúságtól ment természetek egyike, kinek eredetisége mindenben s mindenek daczára utat tör magának. Tehetsége életerejének záloga s ez egészen különös állást ígér neki azon férfiak csarnokában, kik a művészet elhaló célját felemelik.”

Liszt 1853 október 6-ra találkozót beszél meg az 1849-es májusi, drezdai felkelés bukása után Svájcba menekült Richard Wagnerral, a német határhoz közeli Baselban. Lisztet Reményi is elkíséri, és később beszámol e két nagy muzsikusz találkozásáról (Zenészet Lapok, 1863 aug. 20.).

1854-ben Reményi Angliába megy és ott marad egészen 1860 elejéig. Csakhamar elnyeri a „Solo Violinist to the Majesty the Queen” címet. Amint Degré

Alajos visszaemlékezéseiben írja (Budapesti Hírlap, 1891. január 4.), Reményi annyira kedvence volt Viktória királynőnek, hogy Windsorban, betegsége alatt, a művésznek a mellékszobában nyitott ajtó mellett kellett játszania.

1859 november 28-án Liverpoolból lelkesen írja Lisztnek, hogy megérkezett az amnesztia, hazatérhet Magyarországra! Reményi ugyan már egy évvel korábban levelezésben áll a Nemzeti Színházzal egy pesti fellépés lehetőségéről, de az amnesztia egyre késik. (Liszt barátjának, báró Augusz Antal helytartótanácsi elnök közbenjárására és Reményi édesanyjának személyes kérésére Ferenc József megadja az amnesztiát.)

Liszt Ferenc, Plotényi Nándor és Reményi Ede

Lássuk most Reményinek Szigligeti Edéhez, a Nemzeti Színház titkárához, Budapestre írott levelét, amely jól tükrözi „az angol királyné prímás cigányának” bohókás egyéniségét, ugyanakkor hazája iránti komoly elkötelezettségét.

„39. Mornington Road
London 1858. július 22.
Regent's Park
London
England

Tisztelt Titkár Úr!

Becsés levelét múlt hétfőn, e hó 19-én vettem – és már feleltem is volna –, de nagyon el voltam foglalva. – A szerződést illetőleg válaszem a következő. Úgy hiszem, hogy meg van Ön győződve arról, hogy én nem annyira valamely nagy anyagi kilátás reményében, mint azon óhajtnál fogva szándékozom hazamenni, hogy hazámnak és nemzetemnek –

melynek előismerése előtttem minden idegen babérok-nál és tapsnál nagyobb becsben áll – művészetemet bemutassam.

De mindamellett tartozom azzal művészi hírnevemnek, hogy díjaztatásom ne legyen csekélyebb annál, amelyhez hozzám hasonló művészek igényt tartanak. – Én inkább szerettem volna, ha Önök tettek volna nekem ajánlatot. (Mert meg vagyok győződve, hogy ez ajánlat olyan lett volna, aminőt én – ki különben is inkább nemzetem iránti tiszteletből, mint bármi más egyéb okból fogok hazámban megjelenni és fellépni – elfogadhattam volna.)

1. Úgy hiszem, nem fog taxálásnak (megj. a taksa meghatározásának) tekinteni (mert ettől rendkívül irtózom), ha a tiszta jövedelemnek felét igénylem – ez igényre annyiival inkább bátorítottván, mert mint Ön is megjegyzi, és magam is reményilem, fellépésem bizonyosan a közönség érdekét nem

mulasztandja el nagymértékben felkelteni. – Miután Önöknek éppen oly érdekekben lesz, mint nekem, hogy a jövedelem mentől nagyobb legyen, a beme-neti árak fel- vagy nem emelésének ildomosságát határozzák el Önök.

2 Az időt illetőleg decembert választom – akkor az angol királynénak úgy sincs szüksége a primás cigányára – egyelőre szerződünk 6 estélyre – a többire nézve (ideértve jótékony célokra való előadásokat (szerződhetünk majd személyesen, ha a közönség részvéte és a Nemzeti Színház érdeke is úgy hozza magával).

3. Miután az én fellépésem igen természetesen legfőbb érdekét fogja tenni az illető estéknek igen óhajtanám, hogy semmi darab ne adattassék, vagy legfeljebb csak olyan rövid, mint lever de rideau (megj.: egyfelvonásos) szolgáljon, és hogy ennél fogva a kérdéses estéknek egészen hangversenyi jelleme legyen. Megjegyzem ugyanis, hogy saját szerzeményeim és másokét felhasználva, szándékozom a hangversenyeknek, amennyire csak lehetséges, philharmonikai jelleget adni. Ha ezen pontokra nézve egyetértünk, és Önöktől választ nyerek, úgy november vége felé bé fogok rukkolni Pestre.

Itt van vége az officiális stílusnak én már meguntam, és reményelem, hogy Önök is.

Ha tehát a fellebb említett pontok nem tetszenének, megsúgom nem hivatalosan (ami annyit teszen, hogy ellenemben ezen nyilatkozatom hivatalosan fel ne használtassék mert létezését akkoron nagyobb emberek és diplomaták példájára el fognám tagadni), hogy egy jó tál káposztáért (töltött káposztát értek) és a Magyarok Istenének nagyobb dicséretére elhúzzom én úgy, hogy hegedült arról Szent Dávid, hogy valaki utánozhasson.

Amint mindennek vége van, úgy e levélnek is végének kell lenni – és ez a vége. – finis coronat opus. – All's well, that ends well. – Ende gut, alles gut. La fin consacre les moyens. (Ez nem annyit tesz, mint Ende gut – alles gut – hanem annyit tesz, hogy a vég szentesíti a kezdetet.)

Még azt jegyzem meg, hogy több boldot nem írok – és Isten Önnel. – Alázatos szolgálja maradok nagy okosan

Reményi Ede

Solo Violinist to Her Majesty
the Queen of England

(77 ismeretlen dokumentum a régi

Nemzeti Színházból – szerk. Kerényi Ferenc, Múzsák Közművelődési Kiadó)

A továbbiakról életrajzi írásában így ír Reményi Ferenc:

„...Művésznünk 1860 január 30-án lépett fel először a Nemzeti Színházban. Felsőbb helyről az a szigorú parancs jött, hogy a bejelentett műsoron kívül a művésznünk egyebet játszani nem szabad különösen a Rákóczi-indulót nem, a hátralévő hangversenyek betöltésének terhe alatt.

A hivatalos műsor után a közönség tombolva követelte a Rákóczit. Reményi egy ideig jelekkel igyekezett tudomásul adni, hogy nem lehet, nem szabad. De a közönség követelése valóságos viharra nőtte ki magát – s a művész nem tudott tovább ellenállni. Álla alá kapta hegedűjét és megzendült a Rákóczi. Leírhatatlan lett a lelkesedés, ami erre kitört.

Protzman csász. és kir. rendőrfőnök csakugyan megvonta az engedélyt a további fellépéstől és Reményit Pestre internálta. Két hónapba került, míg újra szabad volt a fellépése. Ezzel kezdődik Reményi Rákóczi-átiratának példátlan diadalútja Magyarországon, sőt egyéb országokban is...”

Olvassuk el a rendőrmiszternek küldött – számunkra egy kicsit magyarázkodónak tűnő – jelentést is, amely egyfelől „izoláltan álló kívánság”-ról beszél a Rákóczi induló eljátszására irányuló felszólítást illetően, másrészt „már az első hangoknál óriási tetszésvihar tört ki”, és a közönség állva hallgatta végig nemzeti indulóját – tudjuk meg a beszámoló író Albrecht főhercegtől.

„Báró Thierry Adolf cs. kir. rendőrmiszter Úr öxellenciájának Bécsben.

A C. J. Nr. 510/21. 1. szám alatt január 23-ról kelt szíves jegyzékére való hivatkozással, nem mulaszthatom el öxellenciája szíves tudomására hozni, hogy a Londonból visszatért Hofmann Eduard, más néven Reményi, Pestre érkezett s a magyar Nemzeti Színházban tartott koncerten lépett először a nyilvánosság elé.

Ebből az alkalomból – megelőzőleg – arra intette őt Protzman udvari tanácsos, rendőrigazgató, óvakodjék a politikai kihágásoktól és figyelmeztette különösen arra, hogy gondosan kerüljön koncertjein minden tüntetésre vezető alkalmat. Tudára adták azt is, hogy az első kihágás

esetén nem engedélyeznek számára több nyilvános fellépést.

Az említett koncerten több zenedarab előadása után kitapsolták Reményit. Egy, majd több hang leharsogott a karzatról: A Rákóczit! A földszinti közönség pedig pisszegéssel adta jelét annak, hogy nem csatlakozik ehhez a kívánsághoz.

Most az lett volna Reményi kötelessége, hogy visszavonuljon és az utána következő, közkedvelt Hollóssy énekesnő előadásának adjon helyet, de ő – könnyek színlelése közben – úgy határozott, hogy ennek az izoláltan álló kívánságnak tesz eleget. Meg is jelent a színpadon zongorakísérőjével s eljátszotta a Rákóczi-indulót egyik átiratában.

Már az első hangoknál óriási tetszésvihar tört ki, elhangzott a kiáltás: felkelni, mire az egész közönség felemelkedett.

Reményinek ez előre kitervelt alkalmából való egész fellépése világosan mutatja, hogy a Rákóczi-induló előadására – amire őt különben senki sem kényszerítette – fel volt készülve.

Hogy mennyire törekszik Reményi megjelenésével nyilvános helyeken tüntetni, abból is kitetszik, hogy hangversenye után a Lloyd termében megtartott nőegyleti bálon, majd később a jelentékeny számú diákoktól látogatott Anker-bálon is megjelent, s ünnepeltette magát.

Mivel Reményi egész magaviseletéből kitetszik az a szándék, hogy magát a nap politikai hőségévé avassa és félő, hogy ezentúl minden fellépésével újabb tüntetésekre fog alkalmat adni, az elmondottak pedig csak az ő magatartásának tulajdoníthatók, ennél fogva megtiltatott neki a nyilvános hangversenyeken való további fellépés.

Miután Reményi olyan egyéniségnek is mutatkozik, akinél attól lehet tartani, hogy pesti fellépésének betöltése esetén vidékre megy és ott lép fel tüntetőleg, Protzman udvari tanácsos az útlevel-előírások értelmében jegyzőkönyvileg tudatta vele, hogy rendőri beleegyezés nélkül nem távozhat el az itteni rendőri kerületből, én pedig ugyanakkor a helytartótanács alelnöki osztályának azt az utasítást adom, hogy Reményinek másfelé megkísérelt fellépését minden esetben meg kell akadályozni.

1860. február 6. Albrecht főherceg”

Rakos Miklós

(A következő számban folytatjuk.)

Hej, az a nád!

Ha egy vonós játszani akar, előtte megfeszíti vonóján a szőrt, begyantázza, így vonójának kellő tapadást biztosítva előkészült hangszere megszólaltatásához. Egy „nadas” játék előtt beáztatja, megnedvesíti nádját – szintén megtette a kellő előkészületet hangszere megszólaltatásához. Csakhogy ... neki kell a nádat gyalulni, formába vágni, felkötni, kifaragni, beállítani. Nem csoda, hogy kevesen vállalkoznak arra, hogy életükből egy óriási szeletet kiszakítva hol bizakodva, hol kétségbe esve kínlódjanak használható nád előállításán. Képzeljük el, milyen gondok elé állítaná vonós kollégáinkat, ha a vonószőrözést maguknak kellene elvégezni.

Ha a klarinétosokat vesszük nagyító alá, azt láthatjuk, hogy ők (és szaxofon, baszett-kürt, basszus-klarinét, esz-klarinét, stb. társaik) úriemberként, elegáns dobozokból előhúzza szép, új nádakon fújhatnak. A valóságban az ő életük egy folyamatos nagy keresés, megtalálni a relatíve legjobb nádat egy adott keretből. Ha ez a folyamat eredménytelen, késsel, csiszolópapírral felfegyverkezve próbálnak nádjaiikon javítani: az erőset gyöngébbre kapargatni, a keményet puhábbra csiszolgatni. Viszonylag kevés eszközzel, de általában nem a várt eredménnyel, ki jobban, ki kevésbé jobban látja el feladatát.

Az oboisták a világ legszorgalmasabb emberei. Azt mondhatni két életük van: az egyik a nádfaragás, a másik, ami az összes többi dologra marad. Néhányan közülük elhatározzák, hogy ők nem tudnak, vagy nem akarnak faragni. Ők azt a bizonyos „felet” vásárlással, befújással, majd kétségbeesve újabb nád vásárlásával töltik.

A fagottnád készítése hazánkban és szerte a világban komoly probléma. Igen kevesen jutnak el arra a fokra, hogy saját

nádjukat tudják használni. A nád készítés nagy felszereltséget követel, nem beszélve a megfelelő nádanyagról. A nehéz kezdet után még nehezebb folytatás következik. Méretproblémák: a hosszú nád mély, a rövid magas, a szűk torkú nem megy a nagy „S” csőre, a széles torkú leesik, lötyög, szelel. Minőségi problémák: kemény vagy puha, erős vagy gyenge, fojtott vagy recseg, nem indít, csúnya a hangja, az oldalán szökik a levegő, stb.

A fagottosok többsége abban a hitben él, hogyha ő nem is csinál nádat, de azért valaki kiszolgálja: tökéletesen kifaragott, az ő hangszerére ragyogóan alkalmas, szép hangú, rugalmas, jó magasságú és mélységű, stb. náddal. Ezeket a hívő embereket – akik talán már nem is hisznek annyira e csodában – és néhány segítőkész kollégájukat szeretném befolyásolni egy kicsit személyes szenvedéseimen – nagyképűen tapasztalatomon – keresztül.

Bár itt csupán a kész nád igazításáról akartam szólni, de egy pár, a készítéssel kapcsolatos fontos hibára és körülményre is fel kell hívnom a figyelmüket, mivel ezek nagyban befolyásolják az elkészült nádak minőségét. (Ha nem követünk el hibát, azt később nem kell kijavítani!)

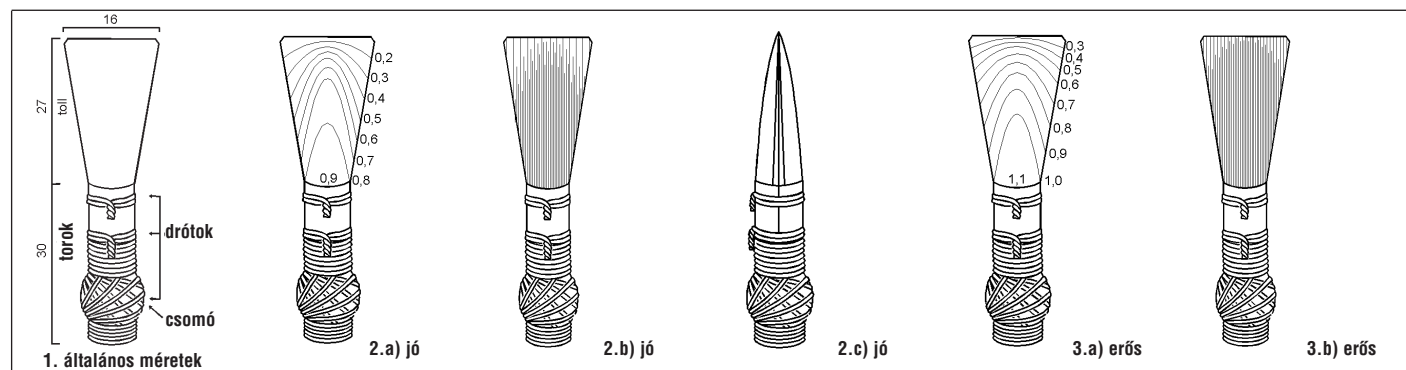
Mielőtt hozzáfognánk a nádkészítéshez meg kell ismerkednünk a nádanyag számunkra legfontosabb tulajdonságaival. A fagottnád készítésére 24-28 mm átmérőjű csövet használhatunk. Ez a nádanyag a héjtól befelé egyre puhább, egyre kisebb a cellulóztartalma, mivel egyre kevesebb a rostok, szálak (tápcsatornák) száma, egyre több a rostok közötti puha, lágy rész. A nád plasztikájának (vastagsági méreteinek) kialakításában ezt figyelembe kell venni. (A kiváló hegedű titka: a jó anyagnak, méretnek, formának megfelelő plasztika.)

A nád anyagának, szerkezetének ismeretében tudunk magvasan szólni, jól rezgő, hangszínekben gazdag nádat készíteni. A nádnak is van gerince, ha ezt nem is támasztjuk alá – mint a vonós hangszereknél a gerendával a tetőt. A jó nád a gerincnek köszönheti magvas, tömör hangját. A szélek és a toll végének megfelelő elvékonyítása biztosítja a rezonanciát. Ez utóbbi teszi lehetővé a jó hangindítást is.

A gyalulás egyik fortélya a valós méret. A vizes és a száraz állapot között akár 10% is lehet a térfogat különbség. Vizezen akár 0.2 mm-rel is vastagabbra gyalulhatjuk az anyagot. Ha kemény, öreg az anyag (sötétsárga, kemény héjú, körömmel nem lehet benyomni) vastagabbra gyalulunk: vizezen 1,5 mm (szárazon 1.35 mm lesz). Ha puha, fiatal az anyag, (világos, néha zöldes árnyalatú, matt héjú, körömmel könnyen benyomható) vizezen 1.3 mm-re gyalulunk, így az anyag szárazon csiszolás után kb. 1.1 mm lesz. Miért ez a különbség a kemény és a puha anyag között? A felületi gyalulással a kemény anyagnál a héj felőli sűrű rostos anyagból több essen ki, így sokkal puhább rész marad meg. A puha anyagnál a héj alatti részből kevesebbet gyalulunk ki, ezért a keményebb felső rétegből több marad.

Befolyásolható a nád minősége a gyalulás ívével is. Puha anyag gyalulásánál a széleknél vékonyabbra gyalulunk, vagy csiszolással vékonyítunk (kifli-forma). Kemény anyagnál a gyalulással, csiszolással az egységes vastagsággal segíthetjük, hogy a szélek puhábbak legyenek.

A gyalulásnál látnunk kell az anyag minőségi jellemzőit. Ha a szálak nagyon sűrűek, de az anyag könnyen megmunkálható (gyalulható), akkor kiváló az anyag. Ha sűrű a szál és nehezen munkálható, akkor az anyag nagyon kemény,

formavágásnál vagy felkötésnél elrepedhet. Ha a megmunkált felület nagyon szátkás, ebben az esetben az anyagot többször csiszolunk is kell (a kifaragásnál is). A puha, ritka szálú anyagnál 1,1-1,2 mm közötti vastagsággal a héj körüli rész megőrésével jó nádat készíthetünk.

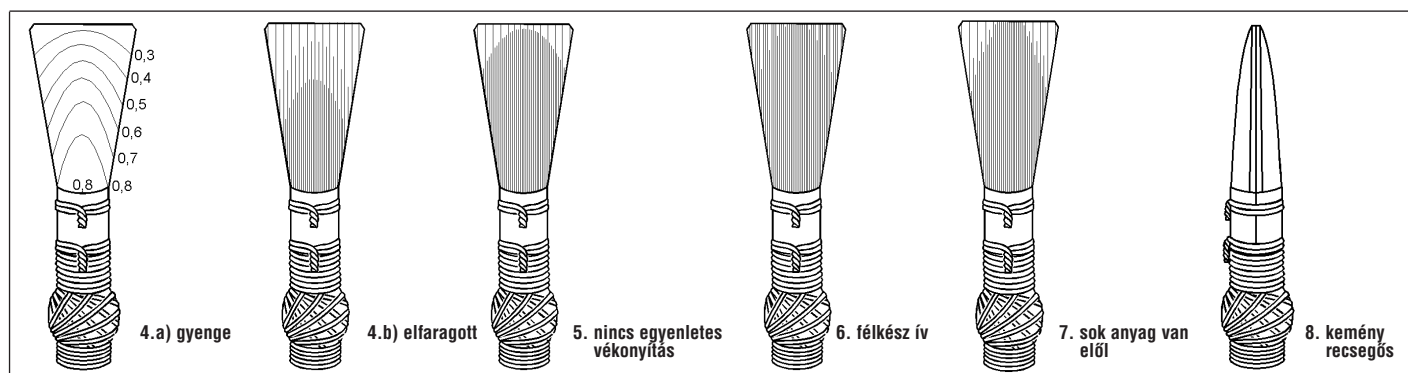
Formára vágásnál is befolyásolhatjuk a nád minőségét. Jó magasságú nádhoz keskenyebb, szűkebb torkúra vágjuk a formát (a tollrészt is rövidebbre hagyhatjuk, 25-26 mm-re), a jobb mélységű, öblösebb hangú nád elérésében a szélesebb forma segít. Vigyázzunk rá, hogy a nádforma széleit a formavágón egy folyamatos vágással megszakítás nélkül alakítsuk ki! A legkisebb egyenetlenség is komoly problémát okozhat (a nád szelelhet, vagy meg sem szólal).

cserép, mellyel az anyag egyenletesen kaparható. Az acélból készült citling nem veszélyes, sarkai lekerekítettek, élét sorjazzák, így finoman, egyenletesen, gödör és púp nélkül vékonyítja, munkálja meg az anyagot).

A legfontosabb szerszám vagy tartozék egy erős fényű lámpa (halogénlámpa), amely mint egy röntgen átvilágítja a vízes nádat. Ha a nádat a fény felé tartom és megfordítom, mindkét oldal plasztikáját megvizsgálhatom. A vastagságokat szemmel is tökéletesen követhetjük (ahol az anyag vastagabb, ott sötét, ahol vékonyabb, ott világos). Ha arra törekszünk, hogy a plasztika egyenletes legyen, akkor a végső beigazításnál – amit fújással is kontrolálunk – nem lesz nehéz dolgunk (2.a-2.b ábra). Ha erős a nád (3.a-3.b áb-

A nád széleinek kidolgozási hibái: ha túl sok anyagot hagyunk a széleken (8. ábra). A nád hangszíne kemény, éles, erőszakos. Hátulról előre egyre vékonyabbra faragjuk (2.a, b, c ábra). Ha viszont elfaragjuk a nád széleit (9. ábra) puha, tompa, fénytelen, kis hangú, nehezen szól. Előfordul, hogy ki is lyukad, szelel. Csiszolópapírral a széleket addig csiszoljuk, amíg azok ugyan egy kicsivel keskenyebbek, de vastagabbak lesznek, így az anyaghiány megszűnik, a nád keményebb és markásabb lesz.

Az anyag minőségétől függően: ha az anyag keménysége ideális (2.a, b, c ábra), ekkor a normális ívet faragjuk (10.a ábra). Ha az anyag puha, eltérünk a normál faragástól (10.b ábra): laposabb ívet faragunk, viszont hátulról előre a nád a szokásosnál

Felkötésnél a csomót nemcsak esztétikailag tartom fontosnak, hanem a nád rezgését is segíti, a zörgés, zizegés lehetőségét csökkenti. A nád torkát szorosan összefogja, csak a tollrészt engedi rezegni.

A plasztika a nád felületének tökéletes kidolgozása, alapfeltétele a jó minőségnek. Nincsenek dombok, mélyedések, a nád mind a toroktól előre, mind a közepétől, azaz a gerinctől jobbra és balra egyenletesen vékonyodik. A nád legeleje ne legyen vastagabb, mint 0,20-0,25 mm.

Az időjárási tényezők is jelentősen befolyásolják a nád minőségét. Száraz időben sokkal többet kell áztatni a nádat. Párás, esős időben áztatás nélkül is spróddé, keménnyé válhat. Az időjárás-változások miatt a nádat lehetőleg ne faragjuk el, mert az idő javulásával a nád ismét jó lehet.

Milyen készlet szükséges a nádigazításhoz?

Kések: két oldalról fent hagyományos élű, egy oldalról fent vastag pengéjű, két oldalról fent vastag pengéjű (borotva szerű).

Dorni vagy tűske, nyelv, ami a nád plasztikáját, domborulatát követi, levágólap, viaszgyertya, dörzsár (dornira teker csiszolópapírral vagy tűreszelővel helyettesíthető), drót fogó és citling (citling: az asztalosok által használt üveg-

ra), az átvilágítás segítségével egyenletesen szedünk az egész felületből, hátulról előrefele a nádat egyre vékonyítva, vigyázva, hogy a nád „púpját” ki ne vegyük, le ne faragjuk. A púpon azt a pontot értem, amely tulajdonképpen a gerinc vége, innentől rohamosan csökken a nád vastagsága a vége felé (körülbelül 5mm-re a nád végétől milliméterenként 0,1mm-rel csökken a vastagság – 2.a ábra). Ha a púpot elfaragtuk (4.a-4.b ábra) a nádnak csúnya, kemény, nazális hangja lesz. A száját fásasztja, nincs magassága. Ha ezt a nádat rövidebbre vágjuk, a legelejét megigazítjuk, van remény, hogy még használhatóvá válik. Abban az esetben, amikor a púpot nem vesszük le egyenletesen a nád nehezen szól (5. ábra), nem rezeg, fásaszt, fullaszt, „fog”. Megoldás az ív egyenletes elvékonyítása.

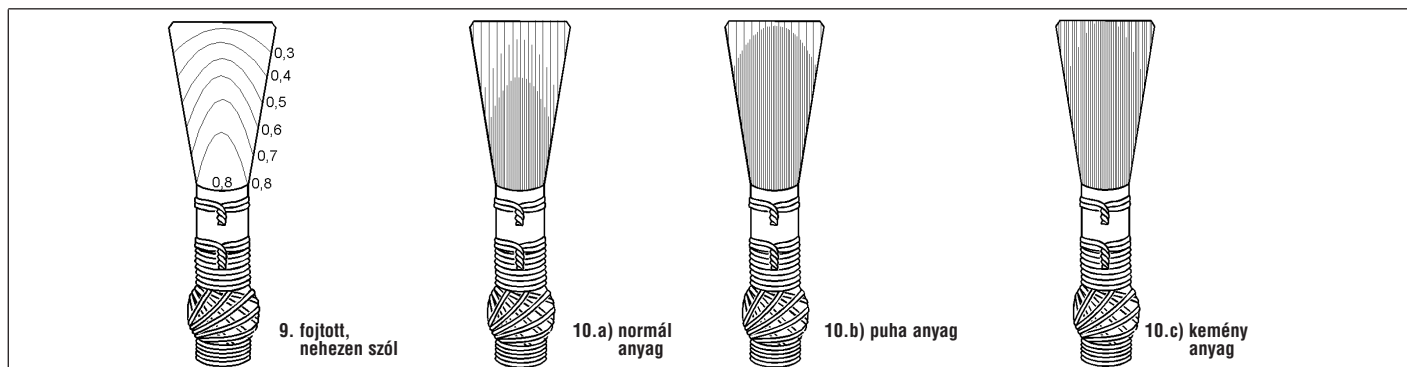
Ha az ívet nem faragjuk ki teljesen – a nád eleje 0,3-0,4 mm vagy a fölött van –, a nád nem indít, nehezen szól, nem rezeg, hangja nem hajlékony (6. ábra). Csak az ív tökéletes kifaragásával segíthetünk, mint az előző esetben is.

Általános hiba még, hogy a szinte tökéletes plasztika, kidolgozás ellenére sem szól jól a nád, nem rezeg, nem indít. Ez azért van, mert a nád legelejét nem merjük teljesen elvékonyítani (7. ábra).

jobban vékonyodik, a gerinc és a púp is laposabb lesz. Segít a puha anyagnál az is, hogyha a toroknál és a széleknél a szokásosnál több anyagot hagyunk. Kemény anyag esetén a nádat puhítja, ha az oldalakat vékonyabbra faragjuk és az ív az átlagosnál sokkal csúcsosabb lesz (10.c ábra). Tovább puhítja nádat, ha toroknál a szokásosnál többet leveszünk. Ebben az esetben az is segít, ha a toroknál a nádat csiszolópapírral a szálakra merőlegesen csiszoljuk, ezzel a szálakat, rostokat tovább gyöngítjük.

A faragás egyik legnagyobb nehézsége, hogy amikor egy munkafolyamatot elvégzünk vagy egy hibát kijavítunk, előidézhetünk egy másik hibát, amit aztán megint megpróbálunk kijavítani, ha tudunk. Esetleg újabb és újabb hibákat, egyenetlenségeket, gödröket, ablakokat faragunk. A nádat átvilágítva ezt folyamatosan nyomon követhetjük. Néha a nád elejét kicsipkézzük, ebben az esetben a lehető legkevesebbet levágjuk és ha kell az ívet újra óvatosan befaragjuk. Ha a nád már túl rövid és magasabb lett, hosszabb „S” csővel vagy „S” cső hosszabbítóval még használni tudjuk.

Mindig legyen éles késünk, hogy nyomás nélkül, finoman tudjunk az anyagból szedni vagy kaparni. Ha a felület nagyon

egyenetlenségre sikerül, csiszolópapírral segíthetünk, de utána citlinggel vagy késsel szálirányban óvatosan kaparjuk át a csiszolt felületet. A csiszolópapírtól a nád pólusai eltömődnek, a szálakat gyöngíti, ezért fontos utána a nád hosszanti irányú finom átkaparása. Nagyon szálkás anyag esetén viszont a felület simábbá tételének

érdekében előfordul, hogy csiszolni vagyunk kénytelenek. Ez esetben a kaparással újra szálkásodhat. Minden esetben mérlegelnünk kell mi a leghelyesebb lépés! Érdemesebb inkább nádfaragás, mint fagottozás közben szenvedni. Ezért ne sajnáljuk azt az energiát, amit a nádfaragásra fordítunk, játékunk könnyedségé-

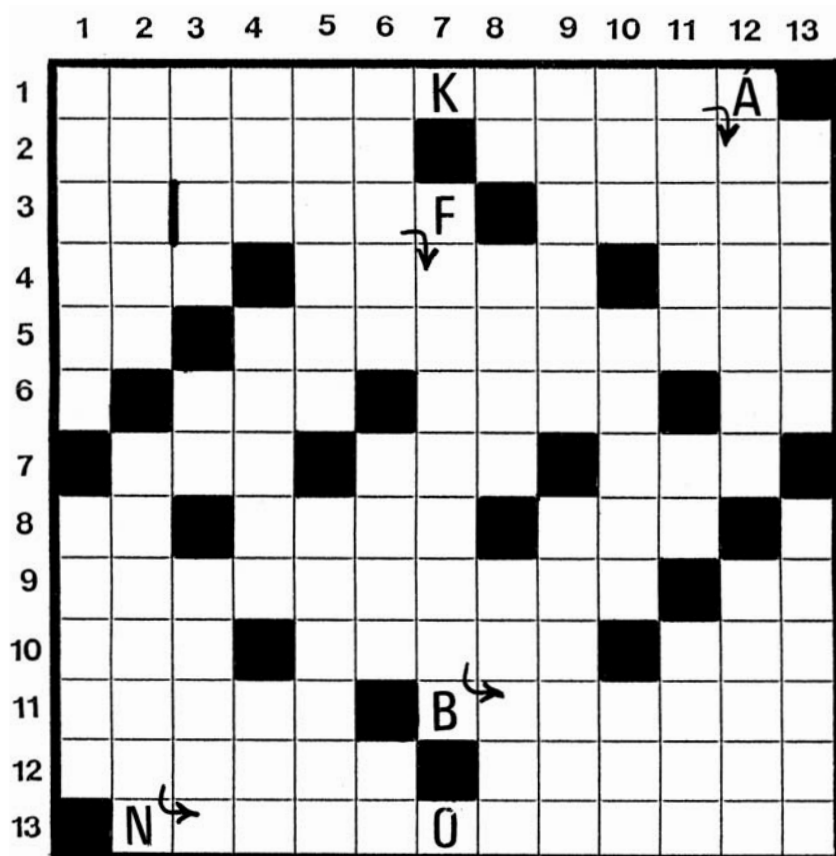
ben, szépségében ez a befektetés sokszorosan megtérül.

Remélem, hogy amíg nem készül el részletes nádfaragásról szóló jegyzetem, ez a kis munka is némi segítséget nyújt sorstársaimnak.

Kívánok mindenkinek jó faragást

Harsányi Zsolt

REJTVÉNY

ELLENTMONDÁS!

Ravel (vízsz. 1. és 9. fősor), illetve Mahler (vízsz. 3. és függ. 2. fősor) véleményét ütköztetjük rejtvényünkben. Ki-ki maga döntse el, melyiküknek van igaza!

VÍZSZINTES: 1. **Ravel mondta a zenekari tevékenységgel kapcsolatban; első rész.** 2. Kábítószér – az ion oszlopfő csiga alakú díszítése. 3. Határrag – **Mahler ezt állította a fentiekrol; első rész** – levágja a felesleges hajtásokat. 4. Egyházi hangnem – injekciót ad – ... hatalmas harmadik (Gárdonyi kisregénye). 5. Klasszikus kötőszó – karóra bökö. 6. Kórus – Pest megyei község – fordított dátumrag. 7. Latin tagadás – tartó – e napi. 8. Fél perc! – és akkor mi van? (két szó) – a függ. 8. Egyik szava népiesen. 9. **A Ravel-idézet befejezése** – az oxigén és a jó d vegyjele. 10. Közben feláll! – Vörös ...; Arany balladája – a másikat. 11. ... Boleslav; cseh város. 12. Követelményként támasztott – apróra zúzza.

FÜGGŐLEGES: 1. Az egyik dél-amerikai országba való – Svédország meggyilkolt miniszterelnöke (Olof). 2. Támaszt nyújt – **a Mahler-idézet befejezése.** 3. A vértanúk városa – knock out – szlovákiai város. 4. A végén birtokol! – hagyományairól Kár-

mán József írt – Románia területén élt ókori nép. 5. Oh, du ...Augustin; egykor népszerű német dal – ... esik; előrezuhan. 6. Német zongoraművész (Karl) – „kábitó doboz” – üres tők! 8. Elektronvolt, rövid. – folytonossági hiány – elrendeli az őrizetet. 9. Ócskaságok gyűjteménye – aki bűnhődött. 10. Összekeverve talál! – a Tamás templom századbeli karnagya (Günther, 1898-1956) – leltárban van! 11. Veszprémi városrész – Autonóm Körzet – kis csomó, népiesen és névelővel. 12. Tolna megyei község, történelmi múlttal. 13. Annál is lejjebb – angol vígjátékhoz az 50-es, 60-as években, Normann Wisdom alakította.

(Zábó Gyula)

**A Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
próbajátékot hirdet
1998. szeptember 1-jén, kedden 13.30-kor.
hegedűs állásokra**

A próbajáték anyaga:

Versenymű egy saroktétele
Egy tétel J. S. Bach szólószonátáiból

Zenekari anyag:

Beethoven IV. szimfónia 4. tétel
Brahms IV. szimfónia 2. tétel
Verdi: A végzet hatalma – nyitány
Wagner: A bolygó hollandi – nyitány

A próbajáték helye: **Bartók terem**

(Szombathely, Rákóczi F. út 3.)

Jelentkezési határidő: **1998. augusztus 20.**

A zenekari anyagot szükség szerint megküldjük, zongorakísérőről igény szerint gondoskodunk. A jelentkezéseket írásban, rövid szakmai önéletrajzzal a következő címen várjuk.

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar, 9700 Szombathely, Thököly I. u. 14. Telefon: 94/314-472 • Fax: 94/316-808

Hirdessen

Lapunk eljut minden zenészhez, zenekarhoz, zenei szervezethez, zenei műhelyhez, iskolához, hangszerészhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, hivatalhoz éppúgy, mint a zeneszerző közönséghez.

Terjedelem	Forma	Méret (mm)	Áfa nélküli árak	
			fólián beküldve	szerkesztéssel
1/1 oldal	belső	185~265	40 000,- Ft	45 000,- Ft
1/1 oldal	hátsó borító	185~265	60 000,- Ft	65 000,- Ft
1/2 oldal	fekvő	185~127	30 000,- Ft	33 000,- Ft
1/2 oldal	álló	260~90	30 000,- Ft	33 000,- Ft
1/3 oldal	fekvő	185~83	20 000,- Ft	22 500,- Ft
1/3 oldal	álló	185~58	20 000,- Ft	22 500,- Ft
1/4 oldal	fekvő	185~61	15 000,- Ft	17 000,- Ft
1/4 oldal	álló	127~90	15 000,- Ft	17 000,- Ft
1/6 oldal	fekvő	90~83	10 000,- Ft	12 000,- Ft
1/6 oldal	álló	127~58	10 000,- Ft	12 000,- Ft
1/8 oldal	fekvő	61~90	7 500,- Ft	9 000,- Ft
1/8 oldal	álló	127~42	7 500,- Ft	9 000,- Ft

Apróhirdetést (kb. 25 szóig) magánszemélyeknek ingyenes, közületeknek 4500,- Ft+Áfa

**A folyamatosan hirdetők árkedvezménye
öt számra 25%, három számra 10%**

Legyen a partnerünk, hirdessen velünk!

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége
1068 Budapest, Városligeti fasor 38. • Tel.: 342-8927 • Fax: 326-8831

**A Nemzeti
Filharmonikus
Zenekar, Énekkar
és Kottatár
értékesíti
az alábbiakat:**

4 db bőgőláda A224
3 db bőgőláda A203, 204, 205
1 db bőgőláda A882
4 db csellóláda
1 db hegedűláda (fekete)
1 db pozanláda 899
1 db vonósláda
1 db orgona + 2 hangfal (Wersi)
1 db orgona + 2 hangfal (Szonata)

Érdeklődni Samu lászló igazgatóhelyettesnél lehet.
Telefonszám: 429-1093, vagy 429-1090.

**A Nemzeti
Filharmonikus
Zenekar
próbajátékot hirdet**

1998. szeptember
15-16-ára

– I. és II. hegedű,
– brácsa,
– bőgő
– fuvola
– klarinét
– fagott
– kürt
– harsona

állások betöltésére.

Érdeklődni a 429-1090,
és a 429-1093-as telefonszámon lehet.

POSTÁNKBÓL:

Tisztelt Tóth Anna!

A Zenekar c. újság V. évfolyam 2. számában megdöbbenéssel olvastuk az Ön riportjában, a következőket:

„a magyar szimfonikus zenekarokat bemutató, éppen a PEARLE konferencia idején megjelent reprezentatív füzetben a szombathelyiek nem tartották szükségesnek megemlíteni Petró János nevét”;

„méltatlanul sértette meg az együttes Petró Jánost”.

Zenekarunk a kiadványt csak a megjelenés után látta. Semmilyen – az együttesben működő – bizottság, testület nem tudott a készülő reprezentatív füzetéről. Senki nem kérdezte meg a zenekari művészeket, ill. képviselőiket mi kerüljön be az együttesünket bemutató ismertető szövegbe. Az egyszemélyi vezető, a felelős igazgató döntését nem szerencsés a véltén társulatlannak tulajdonítani. Sajnálatosnak tartjuk a zenekar utólagos elmarasztalását.

Szombathely, 1998. április 29.

Tisztelettel:

Radványiné Novák Judit
A Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
Közalkalmazotti Tanácsa

Németh Judit
A Szombathelyi Szimfonikus Zenekar
Szakszervezeti Bizottsága

A Szimfonikus Zenekari Évkönyvben megjelent adatokat a zenekarok igazgatói bocsátották rendelkezésünkre. A korrektúrában külön felhívtuk Hajdók Judit (akkori igazgató) figyelmét a sajnálatos hiányosságra – hiába!

A szerkesztőség önkényesen nem változtathat egy kompetens vezető által megadott szövegen. Így csak a tanulság vonható le:

1. Egy szimfonikus zenekar csak olyan személyt engedjen igazgatói pozícióba, aki tiszteletben tartja a zenekart annak múltjával együtt.

2. A zenekari érdekvédelmi szervezetek legyenek a jövőben annyira aktívak, hogy a róluk megjelenő információk általuk ellenőrizettek lehessenek. Mottó: igazgatók, karmesterek jönnek, mennek, zenekar marad...

(szerk)

**A Győri Filharmonikus Zenekar
próbajátékot hirdet
szólócsellista állásra.**

A próbajáték ideje:

1998. szeptember 03. (péntek) 13.00 óra

Helye: a zenekar próbaterme

(Győr, Liszt Ferenc u. 13.)

A próbajáték anyaga:

Bach: Szóló szvit – lassú, gyors tételek

Versenymű

Rossini: Tell Vilmos nyitány

Suppe: Költő és paraszt - nyitány

Saint Saens: Állatok farsangja -

Hattyú

Brahms: B-dúr zongoraverseny

Brahms, Beethoven szimfóniák

zenekari állásai

Zongorakísérőről igény szerint gondoskodunk.

Jelentkezés:

Győri Filharmonikus Zenekar

9022 Győr, Liszt F. u. 13.

Tel./Fax: 96/312-452

Minden ami a fújáshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikusok, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

• a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvöztetésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

CORPUS HIRDETÉS ISMÉTLÉS 1-ES SZÁMBÓL

ABMIRAM PERCUSSION

1088 Budapest, Bródy S. 36. II/17
tel/fax: 118 1976 • mobil: 06 30 963 173

—◆—
Szimfonikus zenekari hangszerek, dallam-hangszerek,
2000 ázsiai, afrikai, dél-amerikai és
ausztráliai tradicionális ütőhangszer, verők és tartozékok.

ABC MALLETS * ADAMS * AJAX * BERGERAULT * CHALKIN
MELLETS * CONCORDE * DEAGAN * GROVER * KOLBERG *
LEFIMA * LEFIMA-ORFF * MAJESTIC * MALLETECH * MARIMBA
ONE * MIKE BALTER MALLETS * LUDWIG-MUSSER * SAITO *
SCHLAGWERK -KLANGOBJEKTE * SONOC * STUDIO 49-ROYAL
PERCUSSION * VANCORE * VIBRAWELL * WOODSTOCK
PERCUSSION * WU HAN PERCUSSION

CSÁKY-TRANS Kft.

Zenekari hangszerszállítás

- nemzetközi és belföldi gyakorlattal
- megbízható, jólképzett szakemberekkel
- VÁM-ügyintézés
- speciálisan zenekari szállításra készített felépítményű kamionokkal állunk a hazai és külföldi zenekarok rendelkezésére.

2045 Törökbálint, Petőfi u. 37.
Tel./fax: 06-20/447-627, 06-20/741-853

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623

Nyitva:
hétfő–péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30–13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

DÁRIUS MUSIK

1061 Budapest Paulay E. u. 58. Tel./Fax: 3-413-320
Nyitva: HÉTFŐ–PÉNTEK: 10 - 13 és 14 - 18

- MAGYAR MESTERHEGEDŰK, CSELLÓK
- TANULÓ HANGSZEREK, VÉTEL-ELADÁS, SZAKBECSLÉS
- SZÍNVONALAS HANGSZERJAVÍTÁS
- MINDENFÉLE HÚROK NAGY VÁLASZTÉKA
- TARTOZÉKOK, ALKATRÉSZEK, TOKOK
- TANULÓK RÉSZÉRE VÁSÁRLÁSI KEDVEZMÉNYEK
- RÉSZLETFIZETÉSI LEHETŐSÉGEK

KOTTÁK, ZENEI KÖNYVEK, HANGLEMEZEK VÉTELE ÉS ELADÁSA

A KODÁLY ZOLTÁN ZENEI ANTIKVÁRIUMBAN

1053 Budapest, V. Múzeum körút 21.
Tel.: 1173-347; fax: 1174-932

Nyitva: 10-től 18 óráig • Szombaton 10-14 óráig
Külföldi kottákat – vásárlóink kívánságára – külön is,
rövid határidőn belül importáljuk.

A ZENEI ANTIKVÁRIUM A ZENEI RITKASÁGOK BOLTJA

VONÓSOK, FÚVÓSOK, ÉNEKESEK!

*Van megoldás a herpeszre, allergiára, aftára,
és egyéb szakmai ártalmakra,
A vércukor, a koleszterin, a vérnyomás
szabályozható,
Csökkenthető a lámpaláz, a stressz,
miközben a koncentráció növekszik!*

*Tisztítsa és táplálja szervezetét a
SUNRIDER ősi kínai receptúrája
alapján ultramodern technológiával
előállított gyógynövény-koncentrátumokkal!*
További információ: 3128-465 (Szódy Erzsébet)

Magyar művészek YAMAHA trombitával!

Boldoczky Gábor
(Atlantisz-Yamaha endorser)

Minden hangszerhez!

YTR 6445 HII	339 920,- Ft+ÁFA
YTR 9820	586 320,- Ft+ÁFA

**További információk a YAMAHA fúvóskereskedőknél
és természetesen az importőrnél:**

Atlantisz
===== **YAMAHA** =====

MUSICAL INSTRUMENTS COMPANY

H-1171 Budapest, Pesti út 318.

Tel./fax: 257-1447

BM DUNA SZIMFONIKUS ZENEKAR

Duna Koncert

Június 3, 6, 11, 18, 20, 25, 27.
Július 2, 4, 9, 11, 16, 18, 23,
25, 30.
Augusztus 1, 6, 8, 13, 15, 20,
22, 27, 29.
Szeptember 3, 5, 10, 12, 17,
19, 24, 26.

Opera-gála

Június 5, 12, 19, 26.
Augusztus 28.
Szeptember 4, 11, 18, 25.

PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR

Nemzetközi Zenei Fesztivál (Pécs, június 25- július 1.)

Június 25. 20.00

Nemzeti Színház

In Memoriam 1848

Dubrovay László: Magyar
Szimfónia
Erkel Ferenc – Huszár Lajos:
Pièce brillante
Mozart: B-dúr fagottverseny
K.191.
Weber: Andante és Magyaros
Rondo
Bartók: Kossuth Szimfóniai
költemény
Km.: Szecsődi Ferenc (hegedű)
Milan Turkovic (fagott)
Vez.: Howard Williams

Dávid Király Fesztivál

június 26. 20.00

Pécsi Bazilika

Honegger: Dávid király –
szimf. zsoltár
Km.: Nemzeti Énekkar (karig.:
Antal Mátyás)
Váradi Marianna ,
Wiedermann Bernadett,
Bogáti Szabó István (ének)
Balikó Tamás (narrátor)
Vez.: Howard Williams

június 27. 20.00

Pius templom

Stravinsky: Monumentum pro
Gesualdo di Venosa
Gesualdo: O vos omnes
Nagypénteki rezponzóriumok
Km.: Purcell Kórus (karig.:
Vashegyi György)
Vez.: Howard Williams,
Vashegyi györgy

június 28. 20.00

Palatinus Szálló Bartók terme

Bartók : Vonósnégyesek
The Transylvan String Quartet

(George Dúdea, Nieusor
Silaghi,
Marius Suerasan, Vasile
Juean)

június 29. 20.00

Pécsi Zsinagóga

Händel: Saul-oratórium
Km.: Purcell Kórus,
Hamvasi Szilvia, Bukszár
Mária,
Gavodi Zoltán, Haramza
László,
Kovács István, Kuncz László
(ének)
Vez.: Howard Williams

június 30. 20.00

Pécsi Bazilika

Mozart: Thamos, Egyiptom
királya K. 345.
A bűnbánó Dávid K. 469.
Km.: Purcell Kórus,
Pécsi Kamarakórus (karig.:
Tillai Aurél)
Kollonits Klára, Szutréli
Katalin, Drucker Péter,
Kovács István (ének)
Vez.: Vashegyi György

július 1. 20.00

Pius templom

Magyar zsoltárok a 16-17.
Századból
Km.: Pécsi Egyetemi kórus,
Pécsi Kamarakórus, Kecskés
Együttes
Kuncz László (ének)
Király Csaba (orgona)
Vez.: Tillai Aurél

DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR

június 11. 19.30

Csokonai Színház

Opera-gálahangverseny
Rossini: Olasz nő Algírban –
nyitány
Puccini. Tosca – Képária I.
Felvonás
– Duett I. felvonás
– Tosca imája
Mascagni: Parasztszücsület –
Intermezzo
Puccini: Pillangókisasszony
– Nagyária II. felvonás –
Pinkerton áriája – Duett I.
felvonás
Verdi: Traviata – Pezsgőduett
Km.: Kukely Júlia, Berkes
János
Vez.: Kapusi Gergely

június 17. 19.00

Zenepavilon

Békéstarhosi Zenei Napok

Erkel: Hunyadi nyitány

Liszt: Esz-dúr zongoraverseny
Kodály: Galántai táncok
Km.: Baranyay László
Vez.: Kollár Imre

június 29. 20.00

Bartók terem

Debreceni Bartók Béla

Nemzetközi Kórusverseny

Nyitókonzert

Bartók: Falun
Szokolay Sándor: Kantáta
Szabó Lőrinc verseire
Vajda János: Magnificat
Vez.: Kollár Imre

július 4. Záróhangverseny

Erkel: Palotás

.....

Vez.: Kollár Imre

augusztus 19. Hangverseny

a Nagytemplomban

Vez.: Kollár Imre

MÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

június 20. Szolnok, Szigligeti
Színház

Magyar Tenorok –
Gálakonzert
Vez.: Török Géza

július 9. Eger, Bazilika

Mozart: Ave verum corpus
Requiem
Km.: Washington Oratorio
Society
Vez.: Robert Shafer

július 10. Mátyás templom

Mozart: Ave verum corpus
Requiem
Km.: Washington Oratorio
Society
Vez.: Robert Shafer

július 11. Nyírbátori Zenei
Napok

Nyitóhangverseny

Mozart: Varázsfuvola –
nyitány
G-dúr hegedűverseny
Requiem
Km.: Szabadi Vilmos
Vez.: Gál Tamás

július 19. és 22.

Hadtörténeti Múzeum

Díszudvara

Mozart: Figaró házassága
(Sass Sylvia – produkció)
A Fiatal Művészek
Stúdiójának előadása
Vez.: Bartal László

augusztus 29., Mátyás templom

Mozart: Requiem
Vez.: Gál Tamás

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

június 13. 18.00

RÁBA Fesztivál, Csorna

J. Strauss, Baksa, Gershwin
művek

június 21. 21.00

Klastrom Szálló udvara

Győri Nyár-Szerenád est

Km.: a Magyar Állami
Operaház magánénekesei
Vez.: Medveczky ádám

június 27. 20.00

Győr, Bazilika

Győri Nyár-Szt. László napi hangv.

Kodály: Budavári Te Deum
Km.: a M. Áll. Operaház
magánénekesei
Vez.: Medveczky Ádám

Július 4. 21.00

Győr, Széchenyi tér Győri Nyár

Vez.: Sándor János

július 5. 18.00

Laiding Liszt Verein

Schubert: Rosamunde-nyitány
Mozart: D-dúr divertimento K.
136.
Liszt: II. rapszódia
Tasso-szimf. költ.
Vez.: Medveczky Ádám

MATÁV SZIMFONIKUS ZENEKAR

június 18. 20.00

Benczúr-kert

Brahms: 21 Magyar tánc
Vez.: Ligeti András

június 20. 19.00

Vácrátót

Nemz. Filh. rendezvény

SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR

július 25. Szabadtéri Színpad
17.00

Promenád-hangverseny
Vez.: Kovács László

A Petőfi szobor 1892-ben